

Publicatieblad

van de Europese Unie

ISSN 1725-2598

L 88

46e jaargang

4 april 2003

Uitgave
in de Nederlandse taal

Wetgeving

Inhoud

I Besluiten waarvan de publicatie voorwaarde is voor de toepassing

.....

II Besluiten waarvan de publicatie niet voorwaarde is voor de toepassing

Commissie

2003/215/EGKS:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 21 november 2001 tot goedkeuring van de fusie van Arbed SA, Aceralia Corporación Siderúrgica SA en Usinor SA tot Newco Steel (Zaak COMP/EGKS.1351 – Usinor/Arbed/Aceralia) (Kennisgeving geschied onder nummer C(2001) 3696)** 1

2003/216/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 15 januari 2002 betreffende de door de Franse Republiek ten uitvoer gelegde steunmaatregel ten gunste van Crédit Mutuel (Kennisgeving geschied onder nummer C(2001) 3956) ⁽¹⁾** 39

Prijs: 18 EUR

⁽¹⁾ Voor de EER relevante tekst

NL

Besluiten waarvan de titels mager zijn gedrukt, zijn besluiten van dagelijks beheer die in het kader van het landbouwbeleid zijn genomen en die in het algemeen een beperkte geldigheidsduur hebben.

Besluiten waarvan de titels vet zijn gedrukt en die worden voorafgegaan door een sterretje, zijn alle andere besluiten.

II

(Besluiten waarvan de publicatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

COMMISSIE

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 21 november 2001

tot goedkeuring van de fusie van Arbed SA, Aceralia Corporación Siderúrgica SA en Usinor SA tot Newco Steel

(Zaak COMP/EGKS.1351 – Usinor/Arbed/Aceralia)

(Kennisgeving geschied onder nummer C(2001) 3696)

(Slechts de tekst in de Engelse taal is authentiek)

(2003/215/EGKS)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, en met name op artikel 66, lid 2,

Gelet op de mededeling betreffende de onderlinge aanpassing van de procedures bij de behandeling van concentraties in het kader van het EGKS- en van het EG-Verdrag ⁽¹⁾,

Gelet op de op 18 juni 2001 door de partijen ingediende kennisgeving en de daarop volgende informatie,

Gelet op het schrijven van de Commissie van 19 juli 2001 waarin zij de partijen attendeerde op de ernstige bezorgdheid van de Commissie,

Na de betrokken ondernemingen in de gelegenheid te hebben gesteld hun opmerkingen ten aanzien van de door de Commissie geuite bezwaren kenbaar te maken,

Gezien het eindverslag van de raadviseur-auditeur in deze zaak ⁽²⁾,

Overwegende hetgeen volgt:

(1) Op 18 juni 2001 ontving de Commissie in het kader van artikel 66 van het EGKS-Verdrag een aanmelding van een concentratievoornemen waarbij Arbed SA („Ar-

bed”), een onderneming naar Luxemburgs recht, Aceralia Corporación Siderúrgica SA („Aceralia”), een onderneming naar Spaans recht die onder de zeggenschap staat van Arbed ⁽³⁾, en Usinor SA („Usinor”), een onderneming naar Frans recht, samengaan tot een nieuwe entiteit onder de voorlopige naam Newco Steel („Newco”), die een onderneming naar Luxemburgs recht zal worden, via een openbaar bod waarbij de aandelen van Aceralia, Arbed en Usinor geruild worden voor die van de nieuwe entiteit.

(2) Na onderzoek van de aanmelding is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de voorgenomen concentratie valt binnen de werkingssfeer van artikel 66 van het EGKS-Verdrag, juncto artikel 80. Voorzover de voorgenomen concentratie betrekking heeft op producten of markten die niet binnen de werkingssfeer van het EGKS-Verdrag vallen (te weten op maat gemaakte blenken, constructieprofielen, sandwichpanelen en stalen buizen), is Verordening (EEG) nr. 4064/89 van de Raad van 21 december 1989 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen ⁽⁴⁾, laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EG) nr. 1310/97 ⁽⁵⁾, van toepassing ⁽⁶⁾. Deze beschikking heeft alleen betrekking op die delen van de voorgenomen concentratie welke binnen de werkingssfeer van het EGKS-Verdrag vallen.

I. DE PARTIJEN

(3) Aceralia is een naamloze vennootschap naar Spaans recht; zij staat onder de zeggenschap van Arbed. Zij is

⁽¹⁾ Mededeling van de Commissie betreffende de onderlinge aanpassing van de procedures bij de behandeling van concentraties in het kader van het EGKS- en van het EG-Verdrag (PB C 66 van 2.3.1998, blz. 36).

⁽²⁾ PB C 81 van 4.4.2003.

⁽³⁾ Zaak IV/M.0980 en IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia.

⁽⁴⁾ PB L 395 van 30.12.1989, blz. 1. Verordening gerectificeerd in PB L 257 van 21.9.1990, blz. 13.

⁽⁵⁾ PB L 180 van 9.7.1997, blz. 1.

⁽⁶⁾ Zaak COMP/M.2382 — Usinor/Arbed/Aceralia.

de grootste staalproducent in Spanje en produceert en distribueert platte staalproducten, lange staalproducten en verwerkte staalproducten. Deze activiteiten vallen onder het EGKS-Verdrag. De onderneming produceert ook bepaalde soorten kleine met koolstof elektrode gelaste buizen en producten voor de bouwindustrie en voert omvormingsactiviteiten uit. Deze laatste activiteiten vallen onder het EG-Verdrag.

- (4) Arbed is een naamloze vennootschap naar Luxemburgs recht. Zij is een grote Europese staalproducent met belangrijke bedrijfsactiviteiten in België, Duitsland, Italië, Brazilië en de Verenigde Staten. Haar voornaamste activiteiten zijn meer bepaald de vervaardiging en distributie van stalen producten (zoals zware en lichte lange producten, platte producten en roestvrijstalen producten), de schroothandel en de distributie van bepaalde grondstoffen voor de staalindustrie (met name ferrolegeringen en non-ferrometalen). Daarnaast is Arbed ook actief in de engineeringsector. Deze activiteiten vallen ten dele onder het EGKS-Verdrag en ten dele onder het EG-Verdrag. In 2000 behaalde Aceralia samen met haar moedermaatschappij Arbed een wereldwijde omzet van 13 232 miljoen EUR.
- (5) Usinor is een naamloze vennootschap naar Frans recht. Zij is een van de grootste staalproducenten in de Gemeenschap en heeft bedrijfsactiviteiten in België, Duitsland, Italië, Spanje en de Verenigde Staten. Zij vervaardigt, verwerkt en distribueert staalproducten (met name platte koolstofstalen producten, roestvrijstalen producten en andere producten van gelegeerd staal). Deze activiteiten vallen ten dele onder het EGKS-Verdrag en ten dele onder het EG-Verdrag. In 2000 behaalde Usinor een wereldwijde omzet van 15 733 miljoen EUR.

II. DE OPERATIE

- (6) De voorgenomen concentratie is een volledige fusie in rechte waarbij alle bedrijfsonderdelen van Aceralia, Arbed en Usinor volledig samengaan. Te dien einde zal een nieuwe onderneming met de naam Newco Steel („Newco”) worden opgericht, die gestructureerd zal zijn als volledig geïntegreerde groep. Newco, die een naamloze vennootschap naar Luxemburgs recht zal zijn, is opgericht teneinde alle aandelen via een openbaar bod om te ruilen voor het volledig uitgegeven aandelenkapitaal van elk der partijen. Tegelijkertijd zal zij een afzonderlijke, conditionele aandelenruil voorstellen voor alle, op het moment van het bod uitstaande, gewone aandelen van elk van de drie ondernemingen, Aceralia, Arbed en Usinor. Als voorwaarde voor de drie biedingen zal worden gesteld dat ten minste 75 % van de uitgegeven aandelen in Aceralia, Arbed en Usinor wordt geaccepteerd. Na voltooiing van de biedingen zullen de aandeelhouders van Aceralia 20,1 % van Newco in handen hebben, die van Arbed 23,4 % en die van Usinor de resterende 56,5 %.

III. DE CONCENTRATIE

- (7) Vanwege hun activiteiten op het gebied van vervaardiging en verkoop van stalen producten zijn de aanmeldende partijen ondernemingen in de zin van artikel 80 van het EGKS-Verdrag. Derhalve is de aangemelde transactie een concentratie in de zin van artikel 66, lid 1, van het EGKS-Verdrag.

IV. PROCEDURE

- (8) Op 19 juli 2001 besloot de Commissie een diepgaand onderzoek in te stellen naar de voorgenomen concentratie, voorzover hierbij de EGKS-producten zijn betrokken, aangezien de operatie ernstige bezwaren doet rijzen omdat zij de partijen de macht zou geven om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de in het kader van het EGKS-Verdrag ingestelde mededingingsregels. De partijen werden op 19 juli schriftelijk op de hoogte gesteld van dit verdere onderzoek.
- (9) Op 28 september 2001 keurde de Commissie een mededeling van punten van bezwaar goed overeenkomstig artikel 66 van het EGKS-Verdrag en punt 4 van de mededeling betreffende de onderlinge aanpassing van de procedures bij de behandeling van concentraties in het kader van het EGKS- en van het EG-Verdrag. De Commissie kwam tot de voorlopige conclusie dat de voorgenomen concentratie de partijen de macht zou geven om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de in het kader van het EGKS-Verdrag ingestelde mededingingsregels.
- (10) Ten aanzien van de niet EGKS-producten uit de voorgenomen concentratie besloot de Commissie op 19 juli 2001 dat de transactie geen aanleiding gaf tot ernstige twijfel over de verenigbaarheid ervan met de gemeenschappelijke markt of met de werking van de EER-overeenkomst ⁽⁷⁾.

V. BEOORDELING OP GROND VAN ARTIKEL 66, LID 2

A. ACHTERGROND: DE STAALINDUSTRIE

1. PRODUCTIEPROCES

- (11) Voordat de relevante productmarkten gedetailleerd worden besproken, is het nuttig om vast te stellen binnen welk kader de industrie opereert. Staal is een van de belangrijkste materialen die in onze samenleving worden gebruikt. Het is aanwezig in gebouwen waarin we wonen en werken, in de vervoersmiddelen die we

⁽⁷⁾ Zie voetnoot 6.

gebruiken, en het is onmisbaar bij de productie en distributie van de eet- en drinkwaren die we consumeren. Bovendien is staal een grondstof die essentieel is voor de meeste, zo niet alle sectoren van de be- en verwerkende industrie.

- (12) Staalproductie is bijzonder kapitaalintensief. De minimale economische schaal is hoog en de investeringen in deze sector zijn zeer specifiek. Daardoor zijn de toegangsdrempels zeer hoog. Verticale integratie is de regel, enkele uitzonderingen daargelaten. De meeste producenten hebben een belangrijk deel van de productieketen in handen en velen zijn downstream geïntegreerd in staal-distributie en producten voor eerste verwerking, zoals buizen, panelen en profielen.
- (13) De eerste belangrijke differentiatie in de staalindustrie is voornamelijk gebaseerd op de chemische eigenschappen van staal. Staal kan in drie hoofdsoorten worden verdeeld: koolstofstaal, roestvrij staal en speciaal of gelegerd staal. In het kader van deze beschikking is het niet nodig om dieper in te gaan op gelegerd staal, aangezien er geen problemen rijzen in verband met dit soort staal.
- (14) Koolstofstaal is het meest bekend en wordt gebruikt voor uiteenlopende toepassingen, zoals carrosserieën, drankblikjes, balken en versterkingsmateriaal voor de bouwindustrie. Roestvrij staal bevat een aanzienlijke hoeveelheid chroom en nikkel en is daardoor veel duurder dan koolstofstaal. Zodoende wordt het hoofdzakelijk gebruikt voor toepassingen waarbij roest- en/of hittebestendigheid vereist zijn.
- (15) De fysieke eigenschappen van staal kunnen worden veranderd door de chemische samenstelling te wijzigen of door de behandeling die het staal ondergaat tijdens de productie of het daaropvolgende verwerkingsproces. Zo zijn bijvoorbeeld drankblikjes, die van zeer buigbaar materiaal moeten zijn gemaakt, en messen, waarvoor zeer hard materiaal nodig is (zodat ze scherp blijven), gemaakt uit verschillende soorten koolstofstaal.
- (16) Tegenwoordig wordt vrijwel alle staal in de wereld geproduceerd via twee processen: de geïntegreerde methode en de vlamboogoven. De geïntegreerde methode is het meest kapitaalintensief. Nadat vloeibaar ijzer is gemaakt van ijzererts, cokes en kalksteen, wordt het in dit proces getransformeerd tot staal in een zuurstofomvormer. In dit stadium of in een apart vat wordt de chemische eindsamenstelling van het staal aangepast. Een alternatieve productiemethode is de vlamboogoven, waarbij schroot (en soms sponsijzer of ruwijzer) wordt gesmolten. Vervolgens worden bestanddelen toegevoegd teneinde de gewenste chemische samenstelling te verkrijgen. Het vloeibare staal wordt daarna via continugieten omgevormd tot halffabrikaten, die verder worden verwerkt door ze te walsen tot verschillende staalproducten.
- (17) In het algemeen worden de platte koolstofstalen producten waarop de in deze beschikking beschreven concurrentieproblemen betrekking hebben, vervaardigd via de geïntegreerde methode, omdat hiermee staal kan worden gemaakt zonder de spoorelementen die in schroot voorkomen. Platte producten van lagere kwaliteit kunnen met een vlamboogoven worden vervaardigd, maar de geïntegreerde methode is de enige mogelijkheid voor toepassingen waarbij het staal geen spoorelementen mag bevatten.
- (18) Ongeacht de methode wordt het staal via continugieten verwerkt tot halfproducten, knuppels en blokken voor lange producten en in plakken voor platte producten. De plakken worden vervolgens warmgewalst tot kwartoplaten en bandstaal (op breedband- of bandstaalwalselijen). Breedband kan vervolgens overlangs worden geknipt om smallere breedten te produceren en/of op lengte worden gesneden om staalplaten te produceren. Kwartoplaten, warmgewalst bandstaal en staalplaten worden vrijwel altijd in deze staat verkocht en worden niet verder verwerkt door de staalproducent.
- (19) Een gedeelte van het warmgewalste breedband wordt direct verkocht aan consumenten, inclusief staalservicebedrijven, die het eventueel snijden of overlangs knippen. Het geproduceerde warmgewalste breedband wordt echter grotendeels verder verwerkt tot koudgewalst bandstaal, dat dunner is en een betere afwerkingslaag heeft. Ook in dit stadium wordt een gedeelte van het koudgewalste materiaal verkocht, maar een aanzienlijk deel wordt bekleed met een metalen laag (tin of chroom voor de conservenindustrie of zink). Zink beschermt het staal tegen roest en kan worden aangebracht door het bandstaal door een bad van gesmolten zink te leiden (thermisch verzinkt bandstaal) of op elektrolytische wijze (elektrolytisch verzinkt bandstaal). De belangrijkste afzetmarkten voor verzinkt bandstaal zijn de automobiel- en bouwindustrie. Met uitzondering van een kleine hoeveelheid hoofdzakelijk thermisch verzinkt materiaal, dat organisch is bekleed, wordt het grootste deel van het beklede materiaal verkocht als verpakkingsstaal en thermisch verzinkt of elektrolytisch verzinkt bandstaal.
- (20) Vlamboogovens bevinden zich meestal in de buurt van schrootbronnen. De geïntegreerde installaties kunnen worden onderverdeeld in de veelal modernere installaties aan de kust en de installaties in het binnenland. De installaties in het binnenland waren gebaseerd op de

lokale beschikbaarheid van ijzererts en steenkool. Tegenwoordig wordt in Europa nagenoeg alle voor de vervaardiging van staal gebruikt steenkool en ijzererts geïmporteerd. Daardoor bevinden de installaties aan de kust zich enigszins in een voordeelpositie, met name de installaties bij diepwaterhavens.

- (21) Binnen de productiestructuur blijkt duidelijk dat niet alle producten dezelfde toegevoegde waarde hebben. Dit leidt vervolgens tot verschillende winstmarges. In feite blijken downstream-producten een hogere toegevoegde waarde en een aanzienlijk hogere winstmarge vóór aftrek van belastingen, afschrijvingen en aflossingen te hebben, zoals blijkt uit grafiek 1.

GRAFIEK 1

Indicatieve prijsniveaus (warmgewalst bandstaal = 100)

[...] (*)

Bron: Partijen.

- (22) De communautaire verkoop van platte producten in 2000 wordt weergegeven in tabel 1.

TABEL 1

Communautaire verkoop van platte producten in 2000

(in miljoen ton)

Product	Verkoop
Warmgewalst breedband	23,9
Warmgewalst bandstaal	2,9
Warmgewalste staalplaten	2,5
Alle warmgewalste bandstaalproducten	29,3
Kwartoplaet	7,8
Koudgewalst bandstaal	13,1
Verpakkingsstaal	4,3
Verzinkt staal	21,1
Organisch bekleed	4,1
Totaal	74,6

Bron: Partijen.

2. STAALPRODUCENTEN

- (23) De partijen beweren dat de Europese staalindustrie niet bijzonder geconcentreerd is. Mogelijk gold dit in het verleden, maar de afgelopen tien jaar heeft een aanzienlijke consolidatie plaatsgevonden. Tegenwoordig zijn er vijf grote staalondernemingen: Usinor, TKS, Corus, Riva en Arbed/Aceralia. Deze worden gevolgd door een aantal aanzienlijk kleinere producenten, zoals Voest-Alpine, Rautaruuki, Salzgitter, Duferco en SSAB. Afhankelijk van de desbetreffende productmarkt wordt tussen 50 % en 85 % van de totale consumptie gedekt door de verkoop van de vijf grootste producenten.

- (24) De eerste groep staalproducenten bestaat uit grote, geïntegreerde ondernemingen die staalproducten op alle productieniveaus vervaardigen. Al deze ondernemingen vervaardigen platte producten en TKS, Arbed/Aceralia en Usinor produceren roestvrij staal. (Corus heeft een belang in het roestvrij staal producerende Avesta Polarit.) Daarnaast hebben Corus en Arbed/Aceralia omvangrijke bedrijfsactiviteiten op het gebied van lange producten. Deze zijn alle het resultaat van recente concentraties. Usinor heeft Cockerill Sambre overgenomen, dat op zijn beurt eerder Ekostahl had overgenomen. TKS is het resultaat van opeenvolgende concentraties in Duitsland van met name Krupp en Hoesch en vervolgens de fusie met Thyssen. Corus is het resultaat van een fusie tussen British Steel en Hoogovens. Arbed heeft Stahlwerke Bremen overgenomen en heeft vervolgens een controlebelang verworven in Aceralia, dat sindsdien Ucin en Aristrain heeft overgenomen. Riva heeft het geprivatiseerde ILVA overgenomen.

- (25) Deze grote producenten opereren vanaf een aantal locaties in verschillende Europese en derde landen. Ze beschikken over geïntegreerde productielocaties waar staal wordt gemaakt van steenkool en ijzererts en verder wordt verwerkt. Ze kunnen een zeer breed scala aan platte producten leveren. De meeste van deze producenten vervaardigen ook roestvrijstalen en lange producten. Ze zijn ook actief op het gebied van staal distributie en downstream producten. Riva, de kleinste producent van deze groep, beschikt bijvoorbeeld over 44 productiefaciliteiten van verschillende grootte, zoals het gigantische, geïntegreerde staalbedrijf Taranto.

- (26) De tweede groep staalproducenten bestaat uit kleinere Europese ondernemingen, die niet op dezelfde schaal actief zijn en niet zoveel producten als de leidende marktpartijen aanbieden, maar zich richten op nichemarkten (producten en/of regio's). Deze groep omvat de volgende kleinere producenten van platte producten die beschikken over geïntegreerde fabrieken: Voest-Alpine, Rautaruuki, SSAB en Salzgitter. Zoals een van deze producenten in een vragenlijst van de Commissie stelde: „de groep beschouwt zich niet als massaproductent van staal, maar meer als een gespecialiseerde fabrikant en verwerken van staalproducten van hoge kwaliteit”. Er is ook een aanzienlijk aantal ondernemingen dat lange producten vervaardigt met behulp van vlamboogovens.

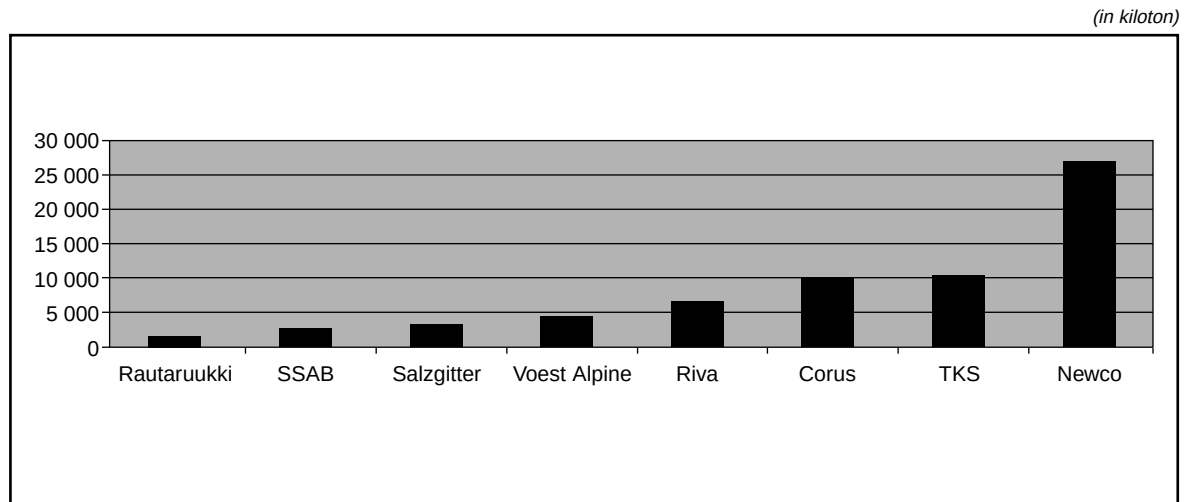
(*) Op bepaalde plaatsen in deze tekst werd vertrouwelijke informatie weggelaten; het weggelaten gedeelte wordt aangegeven met vierkante haken en een asterisk.

- (27) Met de voorgestelde operatie zou de grootste staalproducerende onderneming van Europa en de wereld ontstaan. Grafiek 2 geeft een indruk van de relatieve grootte van de belangrijkste staalproducenten in Europa op basis

van hun omzet van alle platte koolstofstalen producten, waarop de in deze beschikking aangehaalde mededingingsbezwaren betrekking hebben.

GRAFIEK 2

Totale omzet van platte koolstofstalen producten (in 2000)

Bron: Partijen.

B. DE RELEVANTE PRODUCTMARKTEN

1. INLEIDENDE OPMERKINGEN

- (28) Het doel van de voorgenomen concentratie is de vervaardiging van koolstofstalen en roestvrijstalen producten, de verdere verwerking hiervan tot warmgewalste platte producten, de daaropvolgende verwerking via koudwalsen en de vervaardiging van producten met metalen en organische bekleding van elektroplaten en verpakkingsstaal. Bovendien zal Newco ook actief zijn op het gebied van staaldistributie via een netwerk van staalservicebedrijven, voorraadhoudende ondernemingen en zuurstofsnijderijen.

2. STALEN PRODUCTEN

a) **Het onderscheid tussen koolstofstalen producten, producten van hooggelegeerd staal en roestvrijstalen producten**

- (29) Volgens eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽⁸⁾ behoren koolstofstalen producten tot een andere pro-

ductmarkt dan roestvrijstalen producten en producten van hooggelegeerd staal.

- (30) Koolstofstalen producten zijn niet substitueerbaar met hooggelegeerde producten vanwege 1. de verschillende chemische samenstelling, 2. het aanzienlijke prijsverschil en 3. de verschillende toepassingsgebieden ⁽⁹⁾. Bovendien worden koolstofstalen producten vervaardigd in installaties die niet zijn uitgerust voor de vervaardiging van producten van hooggelegeerd staal.

- (31) Koolstofstalen producten behoren dan weer tot een andere markt dan roestvrijstalen producten vanwege met name het verschil in chemische samenstelling tussen niet-gelegeerd staal, roestvrij en hittebestendig staal en andere gelegeerde staalsoorten ⁽¹⁰⁾. Roestvrij staal is een legering die minstens 10,5 % chroom bevat, met of zonder andere legeringselementen, en minder dan 1,2 % koolstof ⁽¹¹⁾. De productie van roestvrij staal verschilt van die van koolstofstaal doordat er chroom, nikkel en andere legeringselementen worden toegevoegd tijdens het smeltproces, zodat het eindproduct zich onderscheidt van gewoon staal op basis van metallurgische verschillen ⁽¹²⁾.

⁽⁸⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield; zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson; zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

⁽⁹⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽¹⁰⁾ Zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen. Zie ook zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield.

⁽¹¹⁾ Zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson.

⁽¹²⁾ Zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

b) *Platte koolstofstalen producten behoren tot een andere productmarkt dan lange koolstofstalen producten*

- (32) De Commissie is bij verschillende gelegenheden tot de conclusie gekomen dat platte staalproducten tot een andere productmarkt behoren dan lange staalproducten ⁽¹³⁾.
- (33) Staal dat in een staalfabriek wordt geproduceerd, wordt in vorm gegoten en verder verwerkt door het vervolgens om te vormen tot de door de eindgebruikers gewenste producten. Gewalste staalproducten kunnen worden onderverdeeld in platte producten (warmgewalst breedband, warmgewalst bandstaal, kwartoplaten en staalplaten) en lange producten (secties en stalen balken, spoorwegmateriaal, lichte profielen en brede pijlers). Platte en lange staalproducten worden vervaardigd in verschillende walserijen en worden gekocht voor verschillende doeleinden. De meeste walserijen worden speciaal gebouwd voor een bepaald eindproduct en worden zelden omgebouwd voor andere toepassingen ⁽¹⁴⁾. Daarnaast lopen de toepassingen en prijzen van platte en lange producten sterk uiteen. Zodoende kan er een onderscheid worden gemaakt tussen de markt voor platte staalproducten en de markt voor lange staalproducten.

c) *Platte koolstofstalen producten: het onderscheid tussen warmgewalste en koudgewalste producten*

- (34) De Commissie is in eerdere beschikkingen tot de bevinding gekomen dat warmgewalste platte koolstofstalen producten en koudgewalste platte koolstofstalen producten onderscheiden productmarkten vormen ⁽¹⁵⁾.
- (35) Slechts een beperkt gedeelte van warmgewalste platte producten wordt verkocht om als zodanig te worden gebruikt. Meer dan de helft wordt verder verwerkt via koudwalsen. Nadat het staal koud gewalst is, neemt de dikte aanzienlijk af, worden de afmetingen veel accurater, wordt het oppervlak gladder en neemt de sterkte na een verstevigingsproces toe ⁽¹⁶⁾. Warmgewalste producten hebben een andere oppervlaktegesteldheid dan koudgewalste producten ⁽¹⁷⁾. De toegevoegde waarde door koudwalsen is aanzienlijk en bedraagt 25-30 %.
- (36) Een moderne warmwalserij voor breedband kan staal walsen tot een minimumdikte van 1,5 mm. Dunner

bandstaal en dunnere staalplaten, welke vooral door de automobiellindustrie en — na bekleding — door de verpakings- en bouwindustrie worden gebruikt, moeten verder worden verwerkt in koudwalserijen, waar een minimumdikte van 0,12/0,15 mm kan worden bereikt ⁽¹⁸⁾.

- (37) Derhalve kan er binnen het segment van platte koolstofstalen producten een onderscheid worden gemaakt tussen warmgewalste en koudgewalste platte producten.

i) *Warmgewalste platte koolstofstalen producten*

- (38) Binnen de markt voor warmgewalste platte koolstofstalen producten maken de partijen onderscheid tussen de volgende producten:

— warmgewalst breedband, dat eerst wordt gewalst in breedbandwalserijen en vervolgens wordt opgerold;

— warmgewalste staalplaten, vierkant of rechthoekig van vorm, die worden gemaakt door bandstaal op lengte te snijden;

— warmgewalst bandstaal, dat na afwerking smaller is dan 600 mm en kan worden geproduceerd in speciale walserijen of door breedband overlans op de gewenste breedte te knippen;

— kwartoplaten, niet-opgerolde producten waarvan de afmetingen, met name de dikte, sterk afwijken van die van alle overige warmgewalste platte koolstofstalen producten.

- (39) De partijen voeren aan dat er één relevante markt voor alle warmgewalste platte koolstofstalen producten is, met uitzondering van kwartoplaten; deze laatste hebben immers andere fysieke eigenschappen wat betreft vorm, dikte en breedte en worden geproduceerd met andere uitrusting en processen, en daarom vormen ze een afzonderlijke markt.

- (40) Een kwartoplaat is een staalplaat ⁽¹⁹⁾ die is vervaardigd door een speciale kwartoplaatswalserij met vier walsen (kwartowalsen), en kan vanwege haar dikte niet worden opgerold ⁽²⁰⁾. Zoals de partijen in het CO-formulier heb-

⁽¹³⁾ Zaak IV/EGKS.1269 — Sollac/Aceralia/Solmed; zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia; zaak IV/EGKS.1264 — Aceralia/Aristrain.

⁽¹⁴⁾ Zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen.

⁽¹⁵⁾ Zaak IV/EGKS.1269 — Sollac/Aceralia/Solmed; zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia; zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

⁽¹⁶⁾ Zaak IV/EGKS.1269 — Sollac/Aceralia/Solmed.

⁽¹⁷⁾ Zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

⁽¹⁸⁾ Zaak IV/EGKS.1269 — Sollac/Aceralia/Solmed.

⁽¹⁹⁾ Platen die, afhankelijk van hun dikte, dikke of middeldikke platen worden genoemd, worden gemaakt door warmgewalst breedband in stukken te snijden en tot vierkante of rechthoekige delen te walsen. Stalen strips zijn warmgewalste platte producten die in stukken van 150-1 250 mm zijn gesneden en dikker dan 4 mm zijn.

⁽²⁰⁾ Zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia.

ben beschreven, hebben kwartoplaten specifieke fysieke eigenschappen: ze zijn niet opgerold en hebben totaal andere afmetingen dan alle overige warmgewalste platte koolstofstalen producten: a) ze kunnen 400 mm dik zijn, tegenover maximaal 25 mm in het geval van warmgewalste coils; b) ze kunnen 5 000 mm breed zijn, tegenover maximaal 2 200 mm in het geval van warmgewalste coils. Bovendien worden kwartoplaten gebruikt voor andere toepassingen dan platte producten van dun staal, met name bij industriële uitrusting, in de mechanische, energie-nucleaire, chemische en petrochemische sector, bij gasbehandeling, op scheepswerven, in de metaalnijverheid en bij de vervaardiging van boilers en gereedschap. Op al deze terreinen bieden de afmetingen van kwartoplaten een aanzienlijk economisch voordeel aan de gebruikers van staal (in vergelijking met bijvoorbeeld platte producten van bandstaal). Op basis van voornoemde overwegingen komt de Commissie tot de conclusie dat kwartoplaten een afzonderlijke markt vormen.

- (41) Wat de overige warmgewalste platte koolstofstalen producten betreft, doet zich de vraag voor of warmgewalst breedband een afzonderlijke productmarkt vormt. Warmgewalst breedband, dat breder dan 600 mm is, wordt vervaardigd van plakken in automatische warmwalserijen en opgerold tot coils ⁽²¹⁾. Bij de verkoop van alle warmgewalste platte koolstofstalen producten (met uitzondering van kwartoplaten) komt ongeveer 82 % voor rekening van breedband. Aangezien aan de aanbodzijde een grote mate van substitueerbaarheid is tussen warmgewalst breedband, warmgewalst bandstaal en warmgewalste platen mag worden geconcludeerd dat alle warmgewalste platte koolstofstalen producten (met uitzondering van kwartoplaten) tot dezelfde relevante productmarkt behoren. Derhalve wordt wanneer in deze beschikking verder sprake is van warmgewalste platte koolstofstalen producten, daaronder — tenzij anders is vermeld — verstaan alle warmgewalste platte koolstofstalen producten met uitzondering van kwartoplaten (dus breedband, bandstaal en platen).

ii) Koudgewalste platte koolstofstalen producten

- (42) Koudgewalste platte koolstofstalen producten vormen een productmarkt die te onderscheiden is van die voor warmgewalste platte koolstofstalen producten. De partijen voeren aan dat er binnen de markt voor koudgewalste platte koolstofstalen producten geen onderscheid dient te worden gemaakt tussen coils en platen. Deze opvatting ligt in de lijn van eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽²²⁾.
- (43) Bovendien vallen overeenkomstig bijlage I bij het EGKS-Verdrag koudgewalste platte producten die smaller dan

500 mm zijn, niet onder het EGKS-Verdrag, maar onder het EG-Verdrag. In het licht van de hedendaagse productieprocessen en leveringsvoorwaarden is dit onderscheid echter niet langer relevant zodra fusies dienen te worden beoordeeld vanuit het oogpunt van mededinging. Koudgewalste platte producten die smaller en breder dan 500 mm zijn, worden tegenwoordig in dezelfde walsen rijen vervaardigd. Platen die smaller dan 500 mm zijn, kunnen bovendien worden verkregen door breedband overlangs te knippen. Overeenkomstig eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽²³⁾ mag derhalve, voor de beoordeling van de effecten van de voorgenomen concentratie, worden aangenomen dat er sprake is van uniforme productmarkten ongeacht de breedte van producten, niet alleen voor koudgewalste platte koolstofstalen producten, maar ook op downstream markten voor producten die het resultaat zijn van verdere verwerking, zoals de verschillende soorten beklede platte producten.

- (44) Koudgewalste platte koolstofstalen producten zijn meestal bedoeld om door de producenten zelf verder te worden verwerkt tot met name beklede producten en zodoende intern te worden gebruikt. Ongeveer 70-80 % van de koudgewalste platte koolstofstalen producten die door de aanmeldende partijen worden geproduceerd, wordt bijvoorbeeld binnen de groep geleverd voor verdere verwerking. De Commissie is in eerdere beschikkingen tot de conclusie gekomen dat (niet-beklede) koudgewalste platte koolstofstalen producten evenzeer tot een andere markt behoren dan beklede producten.

d) Elektroplaten

- (45) Conform een eerdere beschikking van de Commissie ⁽²⁴⁾ voeren de partijen aan dat elektroplaten tot een andere productmarkt behoren dan koudgewalste koolstofstalen platen gezien de elektromagnetische eigenschappen ervan (geleiding en elektrische weerstand) en toepassingen (bouw van transformatoren, elektrische motoren, reekshoofden, schakelkasten en generatoren van krachtcentrales).
- (46) Daarnaast maken de partijen onderscheid tussen elektroplaten met georiënteerde korrels en elektroplaten met niet-georiënteerde korrels door verschillen aan zowel de aanbodzijde als de vraagzijde. De Commissie is eerder tot de conclusie gekomen dat elektroplaten met georiënteerde korrels en met niet-georiënteerde korrels afzonderlijke markten vormen ⁽²⁵⁾. Beide producten worden gebeitst en koudgewalst; ze doorlopen echter een verschillend gloeiproces, waarmee het materiaal de vereiste elektromagnetische eigenschappen verkrijgt. Met name zijn totaal verschillende installaties nodig voor de

⁽²¹⁾ Zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia. Bandstaal, inclusief overlangs geknipt bandstaal, wordt daarentegen direct in breedten van minder dan 600 mm geproduceerd of geproduceerd door warmgewalst breedband overlangs te knippen.

⁽²²⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽²³⁾ Zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia; zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson; zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST; zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽²⁴⁾ Zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

⁽²⁵⁾ Ibidem.

vervaardiging van deze twee productsoorten, zodat er geen sprake is van substitueerbaarheid aan de aanbodzijde. Bovendien zijn er verschillen aan de vraagzijde: elektroplaten met georiënteerde korrels worden vrijwel uitsluitend gebruikt voor grote transformatoren, terwijl elektroplaten met niet-georiënteerde korrels hoofdzakelijk worden toegepast in motoren, generatoren en kleine transformatoren.

e) Verdere verwerking van plat koolstofstaal: beklede producten behoren tot een andere markt dan niet-beklede producten

- (47) Bekleding is een productieproces dat volgt op het warm- of koudwalsen. Het proces wordt met name toegepast op meer dan twee derde van alle koudgewalste platte koolstofstalen producten die in de Gemeenschap worden vervaardigd. Deze producten worden voorzien van een bekleding die is afgestemd op het desbetreffende eindgebruik. De Commissie heeft vastgesteld dat beklede en niet-beklede koudgewalste platte koolstofstalen producten afzonderlijke productmarkten vormen gezien de verschillen die er bestaan wat betreft de respectieve eigenschappen, prijzen en toepassingen ⁽²⁶⁾.

- (48) Onbekleed koudgewalst bandstaal heeft geheel andere eigenschappen dan bekleed koudgewalst bandstaal waar het gaat om afwerking van de oppervlakte en roestbestendigheid. Bovendien is de toegevoegde waarde van de bekleding zeer aanzienlijk, hoewel deze verschilt per bekledingsprocedure: van [20-30 %](*) (thermisch verzinkte platen) tot [75-85 %](*) (organisch beklede platen), waarbij het gemiddelde 35 % bedraagt ⁽²⁷⁾.

i) Het onderscheid tussen met metaal beklede en organisch beklede producten

- (49) Zoals de partijen uitleggen in hun kennisgeving kan de roestbestendigheid van plat koolstofstaal worden verbeterd door dit te bekleden met zink, tin of een ander metaal ⁽²⁸⁾ en/of door een organische deklaag ⁽²⁹⁾ aan te brengen.
- (50) De partijen voeren aan dat organisch beklede producten tot een andere markt behoren dan met metaal beklede

producten gezien de verschillende eigenschappen ervan en met name de aanzienlijk hogere prijs van organische bekleding ⁽³⁰⁾. Bovendien stellen de partijen dat de relevante markt breder kan zijn dan alleen organisch bekleed staal en allerlei concurrerende producten ⁽³¹⁾ kan omvatten, met name organisch bekleed aluminium.

- (51) De voorgestelde afbakening van organische en metaalhoudende bekleding als afzonderlijke markten ligt in de lijn van eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽³²⁾. Uit het marktonderzoek is echter niet gebleken dat er een bredere markt bestaat die organisch bekleed staal en organisch bekleed aluminium omvat.

ii) Vertinde en verzinkte producten

- (52) Met metaal bekleed bandstaal kan worden onderverdeeld in twee verschillende, algemene klassen: 1. verpakkingstaal (vertind staalplaat en ECCS); en 2. verzinkt staal (thermisch en elektrisch verzinkt, zoals bekledingen van zinklegeringen).

- (53) Deze productgroepen hebben zeer verschillende prijzen en toepassingen. Verpakkingstaal wordt vrijwel uitsluitend gebruikt voor conserven- en drankblik. Anderzijds wordt verzinkt bandstaal op brede schaal gebruikt in de automobiel-, bouw- en technische industrie, waarbij de zinken bekleding voorkomt dat het staalsubstraat roest, en zodoende de levensduur verlengt. Er kunnen derhalve duidelijk twee productgroepen onderscheiden worden.

iii) Verzinkte producten: thermisch en elektrolytisch verzinkt

- (54) Er zijn twee verschillende productieprocessen voor het verzinken van staal: thermisch en elektrolytisch.
- (55) Thermisch verzinkte producten worden verkregen door warmgewalst of koudgewalst staal te dompelen in een zinkbad van 460° C, zodat het volledig blootgesteld

⁽²⁶⁾ Zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak IV/EGKS.1269 — Sollac/Aceralia/Solmed; zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia; zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽²⁷⁾ Zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen.

⁽²⁸⁾ Aluminium- of zinklegeringen (dus bijvoorbeeld zink/aluminium of zink/nikkel).

⁽²⁹⁾ Verf, dunne organische bekledingen (TOC), laminaatfilm.

⁽³⁰⁾ Organische bekleding biedt een toegevoegde waarde van 15-35 % op de gebruikte grondstof, afhankelijk van de precieze toepassing.

⁽³¹⁾ Organisch bekleed aluminium, niet-beklede platte koolstofstalen producten en diverse andere metaalhoudende en niet-metaalhoudende materialen.

⁽³²⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/EGKS.1269 — Sollac/Aceralia/Solmed.

oppervlak wordt bekleed met zink ⁽³³⁾. Elektrolytisch verzinkte producten daarentegen ontstaan nadat een elektrolytische bekleding is aangebracht op een of beide zijden van het bandstaal, met puur zink of een legering van zink en nikkel.

- (56) De partijen voeren aan dat thermisch en elektrolytisch verzinkte producten tot dezelfde markt behoren, te weten de markt van verzinkte producten (hoewel ze beweren dat de markt zelfs ruimer zou kunnen zijn indien rekening zou worden gehouden met producten die concurreren met staal dat met metaal is bekleed) ⁽³⁴⁾. Ze verklaren dat vanuit het oogpunt van de vraag beide productsoorten substitueerbaar zijn en dat deze substitueerbaarheid onlangs met name is verbeterd door verbeteringen in het uiterlijk en de prestaties van thermisch verzinkte producten. Derhalve zijn voor alle belangrijke toepassingen (auto's, huishoudelijke apparatuur en metalen meubelen) thermisch en elektrolytisch verzinkt staal onderling uitwisselbaar en hoeven slechts bepaalde kleine procesaanpassingen te worden doorgevoerd, zodra dat zulks de substitueerbaarheid beperkt. Bovendien zijn de roestbestendigheid, oppervlaktegesteldheid en prijzen vergelijkbaar.
- (57) De Commissie heeft in vorige beschikkingen ⁽³⁵⁾ gesugereerd dat thermisch en elektrolytisch verzinkt staal mogelijk afzonderlijke productmarkten vormen gezien de verschillende producteigenschappen en prijzen, maar heeft de precieze verdeling van verzinkte producten open gelaten.
- (58) Uit het marktonderzoek in deze zaak is echter gebleken dat door recente verbeteringen van thermisch verzinkte

producten, met name op het gebied van roestbestendigheid, uiterlijk en prestaties, er geen wezenlijke verschillen tussen de eigenschappen van thermisch en elektrolytisch verzinkt staal lijken te bestaan. Afnemers hebben grotendeels bevestigd dat ze ervan uitgaan dat voor de meeste toepassingen beide productcategorieën in technische zin onderling uitwisselbaar zijn. Met name in de automobiellindustrie, die de grootste afnemersgroep van thermisch en elektrolytisch verzinkte producten vormt, worden beide producten gebruikt in de productieprocessen, zoals de vervaardiging van externe carrosserieonderdelen, die in het verleden uitsluitend werden vervaardigd van elektrolytisch verzinkt staal.

- (59) Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van de wijze waarop de vraag naar thermisch en elektrolytisch verzinkte producten zich in de Gemeenschap heeft ontwikkeld. In 1993 werd bijvoorbeeld 70 % van het elektrolytisch verzinkt staal verkocht aan de automobiellindustrie, tegenover slechts 27 % van het thermisch verzinkt bandstaal. Tegen 2000 werd echter 44 % van het thermisch verzinkt staal gebruikt in de automobiellindustrie. In 1999 bestond ongeveer 60 % van de totale tonnage van met metaal beklede producten die door de automobiellindustrie werden gebruikt, uit thermisch verzinkt staal en 40 % uit elektrolytisch verzinkt staal. In tabel 2 wordt geanalyseerd hoe de vraag naar thermisch en elektrolytisch verzinkt staal zich per sector heeft ontwikkeld. Volgens de prognoses van de industrie zal het gebruik van thermisch verzinkt staal in de automobiellindustrie de komende jaren verder toenemen.

TABEL 2

Geraamde ontwikkeling van de communautaire vraag naar thermisch en elektrolytisch verzinkt staal

	Thermisch verzinkt staal				Elektrolytisch verzinkt staal			
	1999		2005		1999		2005	
	Volume (kt)	% van vraag	Volume (kt)	% van vraag	Volume (kt)	% van vraag	Volume (kt)	% van vraag
Auto-industrie	[...](*)	41	[...](*)	[...](*)	[...](*)	75	[...](*)	[...](*)
Bouw	[...](*)	39	[...](*)	[...](*)	[...](*)	11	[...](*)	[...](*)
Huishoudapparaatuur	[...](*)	3	[...](*)	[...](*)	[...](*)	4	[...](*)	[...](*)
Industrieel	[...](*)	10	[...](*)	[...](*)	[...](*)	7	[...](*)	[...](*)
Mechanisch	[...](*)	7	[...](*)	[...](*)	[...](*)	3	[...](*)	[...](*)
Totaal	13 388	100	[...](*)	100	4 963	100	[...](*)	100

Bron: Partijen.

⁽³³⁾ In sommige gevallen wordt het metaal daarna verder bewerkt, waarbij de bekleding wordt omgezet in een zink-ijzerlegering (8-12 % ijzer) zodat het metaal ter plaatse bij de klant beter kan worden gelast („galvannealed”).

⁽³⁴⁾ Zoals aluminium, plastic, composietmaterialen, glas en zelfs andere staalsoorten (roestvrij staal, koudgewalst staal, organisch bekleed staal).

⁽³⁵⁾ Zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia; zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

- (60) Met betrekking tot de prijzen van thermisch verzinkt staal en elektrolytisch verzinkt staal blijkt uit het marktonderzoek dat prijzen in hoge mate afhankelijk zijn van de betrokken specificaties (met name de dikte en chemische samenstelling van de bekleding, en de dikte, breedte, chemische specificatie, hardheid, enz., van de stalen drager) en toepassingen van beide producten. Zodoende is het moeilijk om vergelijkbare gemiddelde of standaardprijzen vast te stellen die representatief zijn voor het volledige scala aan thermisch of elektrolytisch verzinkte producten.
- (61) In ieder geval zijn volgens de officiële prijslijsten van de belangrijkste producenten van verzinkte staalplaten (zie tabel 3) de gemiddelde prijsverschillen tussen deze producten in de Gemeenschap lager dan 5 %. Het marktonderzoek heeft bevestigd dat de prijsverschillen tussen thermisch en elektrolytisch verzinkt staal niet ver uiteenlopen.

TABEL 3

Prijsverschillen tussen thermisch en elektrolytisch verzinkt staal per lidstaat

	Duitsland	België	Frankrijk	Spanje	Italië	Verenigd Koninkrijk	Oostenrijk	Gemiddelde
Thermisch	525	600	600	550	550	877	575	611
Elektrolytisch	500	600	600	550	525	794	550	588
Verschil	25	0	0	0	25	83	25	23
	5 %	0 %	0 %	0 %	5 %	10 %	5 %	4 %

Bron: Officiële prijslijsten van producenten in genoemde lidstaten.

- (62) Dienovereenkomstig is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de relevante productmarkt alle verzinkte producten omvat, te weten thermisch verzinkt staal en elektrolytisch verzinkt staal.

f) Verpakingsstaal: het onderscheid tussen staal voor drankverpakking en staal voor niet-drankverpakking

- (63) Verpakingsstaal bestaat uit coils van zeer dun (0,13-0,49 mm) plat koolstofstaal of platen die elektrolytisch zijn bekleed met een dunne tinlaag (in het geval van vertind staalplaat) of chroom (in het geval van elektrolytisch verchroomd staal (ECCS) of tinvrij staal (TFS)). Er kunnen twee verschillende soorten verpakingsstaal worden onderscheiden op basis van de desbetreffende toepassing: staal voor drankverpakking en staal voor niet-drankverpakking. Dit onderscheid is gebaseerd op de volgende factoren: 1. de kwaliteitsnormen voor drankblikjes zijn veel hoger dan die voor niet-drankverpakking (drukbestendigheid tijdens verwerking, metaalkwaliteit wat betreft poreusheid, enz.); 2. het tinbad moet breder zijn zodat de productielijnen voor blikjes kunnen worden geoptimaliseerd (1,2 meter in plaats van maximaal 1 meter), en 3. staal dat voor drankverpakking is bestemd, moet in een vacuüm worden ontgast om ultralaag koolstofstaal te verkrijgen. Hoewel productie-methoden voor de vervaardiging van verpakingsstaal voor drankblikjes in theorie kunnen worden toegepast voor de vervaardiging van stalen blikjes voor niet-drankverpakkingen, zou zulks niet economisch zijn.
- (64) De partijen voeren aan dat de relevante productmarkt voor metaal voor drankblikjes niet alleen staal, maar ook aluminium zou moeten omvatten, aangezien beide

materialen worden gebruikt voor de productie van drankblikjes. Volgens de partijen kunnen Europese afnemers vrij kiezen of ze voor blikjes liever staal of aluminium gebruiken. Aluminium is dan wel duurder als grondstof, maar hoeft minder te worden bewerkt om het geschikt te maken voor drankblikjes. De prijzen van aluminium en verpakingsstaal zouden derhalve op elkaar reageren. Terwijl de traditionele productielijnen voor de vervaardiging van blikjes zijn geconfigureerd voor het gebruik van aluminium of verpakingsstaal, kunnen ze bovendien worden omgebouwd voor gebruik van het andere materiaal (de partijen ramen de kosten van een overschakeling van staal naar aluminium op [...](*)) miljoen EUR en die voor de overschakeling van aluminium naar staal op [...](*)) miljoen EUR). Bovendien bestaan moderne installaties uit wissellijnen, waarmee verpakingsstaal en aluminium afwisselend kunnen worden gebruikt. Tevens voeren de partijen aan dat de afnemers, die grote geconcentreerde producenten van drankblikjes zijn, voldoende aparte lijnen voor staal en aluminium hebben om wijzigingen in de vraag snel op te vangen en tussen de twee materialen te wisselen.

- (65) De Commissie is eerder tot de conclusie gekomen dat verpakingsstaal een aparte productmarkt vormt ⁽³⁶⁾. De Commissie heeft echter nog niet uitgemaakt of de markt enger moet worden omschreven, of met andere woorden staal (of metaal) voor drankverpakking en staal (of metaal) voor niet-drankverpakking afzonderlijke markten vormen. De precieze afbakening kan ook open worden gelaten bij de beoordeling van de aangemelde operatie, aangezien deze niet wezenlijk van invloed is op de beoordeling vanuit het oogpunt van de mededinging.

⁽³⁶⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

(66) Wat betreft het argument van de partijen dat staal en aluminium zouden behoren tot dezelfde relevante markt voor drankverpakkingen, is de Commissie onlangs tot de conclusie gekomen dat staal en aluminium voor verpakkingsdoeleinden in het algemeen afzonderlijke relevante markten vormen ⁽³⁷⁾. Hoewel de eindproducten in beide gevallen vergelijkbaar zijn, lopen de prijzen van de twee materialen en de prijsontwikkelingen sterk uiteen. Uit het marktonderzoek van de Commissie in deze zaak is niet gebleken dat er een gezamenlijke markt voor staal en aluminium voor drankblikjes bestaat.

(67) Ten slotte zijn de partijen van mening dat naast aluminium en staal de markt voor drankverpakkingen misschien zelfs ruimer is, en concurrerende materialen — zoals plastic en glas — omvat. Deze concurrerende materialen behoren niet tot dezelfde markt als staal of aluminium gezien de totaal uiteenlopende materiaaleigenschappen, de zeer diverse uitrusting die nodig is om glazen of plastic flessen te vullen, en de prijsverschillen.

g) Platte koolstofstalen producten: het onderscheid tussen warmgewalste en koudgewalste producten

(68) Het verschil tussen roestvrij staal enerzijds en koolstofstaal en gelegeerde staalsoorten anderzijds ligt in de fysieke en chemische eigenschappen, met name wat roest- en hittebestendigheid betreft. Zodoende is roestvrij staal bij uitstek geschikt voor bepaalde toepassingen voor onder andere procestechniek, automobieltechniek, hygiëneproducten en meswerk ⁽³⁸⁾.

(69) In eerdere beschikkingen heeft de Commissie afzonderlijke relevante productmarkten onderscheiden voor warmgewalste platte roestvrijstalen producten en koudgewalste platte roestvrijstalen producten ⁽³⁹⁾. De partijen wijzen erop dat de verschillen tussen warmgewalste en koudgewalste roestvrijstalen producten steeds kleiner worden door technische ontwikkelingen in de hele branche voor roestvrij staal, maar erkennen dat de overlapping tussen warmgewalst en koudgewalst staal tot op heden beperkt is.

i) Warmgewalste platte roestvrijstalen producten

(70) Zoals bij warmgewalste platte koolstofstalen producten is de Commissie tot de conclusie gekomen dat alle warmgewalste platte roestvrijstalen producten (met uitzondering van kwartoplaten) behoren tot dezelfde rele-

vante productmarkt, aangezien warmgewalst breedband, warmgewalst bandstaal en warmgewalste platen aan de vraagzijde in hoge mate onderling substitueerbaar zijn.

ii) Koudgewalste platte roestvrijstalen producten

(71) Koudgewalste platte roestvrijstalen producten (bandstaal en platen) worden gemaakt door warmgewalst bandstaal koud te walsen. Ze behoren tot een afzonderlijke relevante productmarkt omdat de producteigenschappen (met name de oppervlaktegesteldheid), toepassingen en prijzen verschillen van warmgewalste platte producten ⁽⁴⁰⁾. Koudgewalste platte roestvrijstalen producten worden gebruikt in allerlei verschillende industrieën met de volgende vereisten ⁽⁴¹⁾: 1. hitte-, roest- en zuurbestendigheid (corrosie); 2. de basiskwaliteit inzake structuur van het staal, zoals geschiktheid voor dieptrekken en mogelijkheid tot lassen, en 3. een goed ontwikkeld oppervlak dat glad aanvoelt en er goed uitziet.

(72) Bovendien valt koudgewalst bandstaal smaller dan 500 mm onder het EG-Verdrag, terwijl koudgewalst bandstaal breder dan 500 mm onder het EGKS-Verdrag valt ⁽⁴²⁾. Dit onderscheid is echter niet langer betekenisvol, aangezien moderne koudwalserijen in staat zijn om allerlei breedten boven en onder 500 mm te produceren. Smallere breedten kunnen evenzeer worden verkregen door breder materiaal overlangs te knippen. De Commissie is derhalve van mening dat het onderscheid kunstmatig is en dat alle koudgewalst roestvrijstalen bandstaal tot één markt behoort ⁽⁴³⁾.

h) Conclusies

(73) De Commissie komt derhalve tot de conclusie dat de volgende categorieën de relevante productmarkten vormen waarmee rekening dient te worden gehouden bij de beoordeling van de aangemelde transactie vanuit het oogpunt van de mededinging:

1. warmgewalste platte koolstofstalen producten;
2. kwartoplaten;
3. koudgewalste platte koolstofstalen producten;
4. elektroplaten met niet-georiënteerde korrels;
5. verzinkt staal;

⁽³⁷⁾ Zaak COMP/M.1663 — Alcan/Alussuisse.

⁽³⁸⁾ Zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield.

⁽³⁹⁾ Zaak IV/M.239 — Avesta I; zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST; zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield.

⁽⁴⁰⁾ Zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield; zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson.

⁽⁴¹⁾ Zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

⁽⁴²⁾ Bijlage I van het EGKS-Verdrag.

⁽⁴³⁾ Zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield; zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson; zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST; zaak IV/M.1203 — Usinor/Finaverdi.

6. organisch bekleed koolstofstaal;
7. verpakingsstaal of eventueel afzonderlijke markten voor a) staal voor drankverpakking en b) staal voor niet-drankverpakking;
8. warmgewalste platte roestvrijstalen producten;
9. koudgewalste platte roestvrijstalen producten.

3. STAALDISTRIBUTIE

a) *Het onderscheid tussen staaldistributie en productie en directe verkoop van staal*

(74) De partijen zijn van mening dat staaldistributie behoort tot een andere markt dan die voor staalproductie en de directe verkoop door staalproducenten aan consumenten. In eerdere zaken heeft de Commissie geoordeeld dat activiteiten op het gebied van staaldistributie een afzonderlijke productmarkt vormen ⁽⁴⁴⁾. Op basis van een aantal factoren kan onderscheid worden gemaakt tussen de distributie van staalproducten en de productie en directe verkoop daarvan ⁽⁴⁵⁾:

1. de diversiteit van de klanten: klanten voor staalproducten via distributiekanaal zijn meestal andere klanten met andere wensen in vergelijking met klanten voor directe verkoop;
2. de kleinere ordergrootte: terwijl verkoop vanaf walsen meestal tientallen ton bedraagt, wordt verkoop vanaf staalservicebedrijven gemeten in ton en wordt verkoop door voorraadhoudende bedrijven meestal gemeten in honderden kilo;
3. de mogelijkheid van distributeurs om snel te reageren op wensen van de klant: leveringstijden vanaf walsen worden meestal gemeten in weken of zelfs maanden, terwijl voorraadhoudende bedrijven werken met uren of dagen; staalservicebedrijven bieden meestal just-in-time-levering, waarbij een bepaalde dag en soms zelfs een bepaald tijdstip wordt afgesproken;

4. het lokale karakter van de bedrijfsactiviteiten: distributiecentra bedienen in het algemeen klanten binnen een beperkte afstand vanaf hun vestiging; en
5. het grote aantal bedrijven dat bij de bedrijfsactiviteiten is betrokken: van geïntegreerde distributeurs die onderdeel vormen van staalondernemingen tot kleine, onafhankelijke bedrijven.

(75) Daarnaast is de Commissie tot de conclusie gekomen dat distributiecentra van ondernemingen volwaardige gemeenschappelijke ondernemingen zijn en geen verkooppunten ⁽⁴⁶⁾, hetgeen ook blijkt uit het feit dat er een groot aantal onafhankelijke (niet-geïntegreerde) staaldistributeurs in de Gemeenschap actief is. Hoewel veel staalproducenten distributiecentra volledig of gedeeltelijk in bezit hebben, is er immers een onafhankelijke sector die bestaat uit een groot aantal ondernemingen van verschillende grootte en financiële sterkte, uiteenlopend van kleine familiebedrijven tot dochterondernemingen van grote industriële ondernemingen ⁽⁴⁷⁾.

b) *Het onderscheid tussen verschillende staaldistributiekanaalen*

(76) De partijen voeren aan dat staaldistributie verder kan worden onderverdeeld in drie verschillende markten: 1. staalservicebedrijven; 2. voorraadhoudende ondernemingen en 3. zuurstofsnijderijen. Deze marktdefinities sluiten aan bij eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽⁴⁸⁾ en zijn grotendeels bevestigd door het marktonderzoek. Deze distributiekanaalen zullen verder worden onderverdeeld overeenkomstig de verkochte productgroepen.

i) *Staalservicebedrijven*

- (77) Staalservicebedrijven kopen bandstaalproducten van de staalproducenten, waarna ze het materiaal overlangs knippen en snijden overeenkomstig de wensen van de klant ⁽⁴⁹⁾. Ze hebben belangrijke klanten, zoals autobouwer- en witgoedfabrikanten, voorraadhoudende ondernemingen en klanten van verschillende grootte.
- (78) Staalservicebedrijven zijn alleen actief in de sector van platte koolstofstalen en roestvrijstalen producten. Conform eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽⁵⁰⁾

⁽⁴⁴⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/EGKS.1264 — Aceralia/Aristrain; zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen; zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aceralia; zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield; zaak IV/M.73 — Usinor/ASD; zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson; zaak IV/M.0503 — British Steel/Svensk Stal/NSD; zaak IV/M.578 — Hoogovens/Klöckner & Co; zaak IV/M.971 — Klöckner/Comercial de Laminados; zaak IV/M.918 — Klöckner/ODS; zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST; zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/M.504 — Avesta (III).

⁽⁴⁵⁾ Zaak IV/M.971 — Klöckner/Comercial de Laminados; zaak IV/M.918 — Klöckner/ODS.

⁽⁴⁶⁾ Zaak IV/M.578 — Hoogovens/Klöckner & Co.

⁽⁴⁷⁾ Zaak IV/M.971 — Klöckner/Comercial de Laminados; zaak IV/M.918 — Klöckner/ODS.

⁽⁴⁸⁾ Zaak IV/M.918 — Klöckner/ODS; zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/M.0971 — Klöckner/Comercial de Laminados.

⁽⁴⁹⁾ Zaak IV/M.971 — Klöckner/Comercial de Laminados.

⁽⁵⁰⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre. De distributie van roestvrijstalen producten is door de Commissie geanalyseerd in onder andere de volgende beschikkingen: zaak COMP/EGKS.1342 — Outokumpu/Avesta Sheffield; zaak IV/M.504 — Avesta (III); zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST; zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson.

wordt in deze beschikking onderscheid gemaakt tussen de markten voor de distributie van koolstofstalen en die voor roestvrijstalen producten. Dit onderscheid is bevestigd door de aanmeldende partijen, die aanvoerden dat de distributiekanaal voor platte koolstofstalen en roestvrijstalen producten verschillend zijn. De activiteiten van de partijen overlappen elkaar alleen voor koolstofstalen producten en niet voor roestvrijstalen producten (behalve in Duitsland, waar het gezamenlijke marktaandeel [$< 15\%$](*) bedraagt).

ii) Voorraadhoudende ondernemingen

- (79) Voorraadhoudende ondernemingen nemen de traditionele groothandelsfunctie voor hun rekening door in bulk in te kopen bij fabrikanten en vervolgens in kleinere hoeveelheden door te verkopen ⁽⁵¹⁾. De activiteiten van voorraadhoudende ondernemingen bestaan met name uit de opslag van allerlei stalen producten op geschikte locaties zodat ze kunnen voldoen aan de vraag van hoofdzakelijk, maar niet alleen, kleine en middelgrote klanten, met hoeveelheden die niet groot genoeg zijn om directe transacties met de staalproducenten of met staalservicebedrijven te rechtvaardigen ⁽⁵²⁾. Bovendien kunnen magazijnen staal direct leveren en derhalve een service bieden waartoe staalproducenten niet in staat zijn. Magazijnen hebben ook interne verwerkingsfaciliteiten ontwikkeld teneinde waarde toe te voegen aan hun klantenservice en deze te verbeteren ⁽⁵³⁾. Deze verwerking bestaat uit het op lengte snijden, overlans knippen, afsnijden en polijsten van staal.
- (80) De activiteiten van voorraadhoudende ondernemingen hebben betrekking op vrijwel het volledige scala aan staalproducten ⁽⁵⁴⁾. Zoals bij staalservicebedrijven zal een onderscheid worden gemaakt tussen de distributie van koolstofstalen en roestvrijstalen producten, waarbij alleen de bedrijfsactiviteiten van de partijen op het gebied van koolstofstalen producten elkaar overlappen. Bovendien zal met het oog op de beoordeling in deze beschikking een onderscheid worden gemaakt tussen de twee productcategorieën van koolstofstalen producten, te weten a) platte producten en b) lange producten. Dit onderscheid op basis van gedistribueerde productsoorten ligt in de lijn van een eerdere beschikking van de Commissie ⁽⁵⁵⁾.
- (81) In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar betwisten de partijen de verdere opsplitsing van de relevante productmarkt in voorraadhoudende ondernemingen voor platte koolstofstalen producten en die voor lange koolstofstalen producten. Op basis van de volgende argumenten voeren de partijen aan dat de relevante markt wordt gevormd door de totale markt voor het in voorraad houden van staalproducten, zonder onderscheid tussen platte en lange producten: 1. het in voorraad houden is een klantgerichte service die wordt

gekenmerkt door een bijzonder gefragmenteerde klantenbasis, zodat veel voorraadhoudende ondernemingen de meeste productgroepen in hun assortiment zouden moeten opnemen om te kunnen voldoen aan de vraag van hun klanten, en 2. er is een hoge mate van substitueerbaarheid aan de aanbodzijde en er zijn geen barrières die ondernemingen die platte producten in voorraad houden, ervan weerhouden om lange producten te leveren, en omgekeerd.

- (82) Ondanks het argument van de partijen dat met name een aantal voorraadhoudende ondernemingen actief is op zowel de markt voor platte koolstofstalen producten als die voor lange koolstofstalen producten, moet bij de afbakening van de relevante productmarkten rekening worden gehouden met de verschillende eigenschappen van de vraag naar elke productsoort en de verschillen tussen hun gemiddelde prijs. In het bijzonder hebben platte koolstofstalen producten niet alleen andere afnemers dan lange koolstofstalen producten, maar ook specifieke eigenschappen wat hun distributiekanaal betreft (staalservicebedrijven richten zich alleen op platte producten en niet op lange producten.)
- (83) Daarom beschouwt de Commissie de volgende productmarkten als relevant: 1. distributie van platte koolstofstalen producten via voorraadhoudende ondernemingen; 2. distributie van lange koolstofstalen producten via voorraadhoudende ondernemingen; en 3. distributie van roestvrijstalen producten via voorraadhoudende ondernemingen.

iii) Zuurstofsnijderijen

- (84) In zuurstofsnijderijen wordt een specifiek product verwerkt (kwartoplaten met een dikte van 8 tot 600 mm), waarvoor speciaal een uiterst precies en krachtig afwerkingsinstrument (knaalgasbrander) is vereist ⁽⁵⁶⁾. Zuurstofsnijderijen werken nauw samen met hun klanten en richten zich op kleine hoeveelheden staal dat ze op maat snijden volgens de wensen van de klant.
- (85) De Commissie is in het verleden tot de conclusie gekomen dat activiteiten op het gebied van zuurstofsnijden een afzonderlijke markt vormen ⁽⁵⁷⁾. Bovendien wordt deze conclusie grotendeels onderschreven door het marktonderzoek.

c) Conclusie

- (86) De Commissie komt derhalve tot de conclusie dat de volgende categorieën de relevante productmarkten vormen waarmee rekening dient te worden gehouden bij de beoordeling van de aangemelde operatie vanuit het oogpunt van de mededinging:

1. distributie van platte koolstofstalen producten via staalservicebedrijven;

⁽⁵¹⁾ Zaak IV/M.503 — British Steel/Svensk Stal/NSD.

⁽⁵²⁾ Zaak IV/M.971 — Klöckner/Comercial de Laminados; zaak IV/M.918 — Klöckner/ODS.

⁽⁵³⁾ Zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson.

⁽⁵⁴⁾ Zaak IV/M.73 — Usinor/ASD.

⁽⁵⁵⁾ Zaak IV/EGKS.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽⁵⁶⁾ Zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽⁵⁷⁾ Zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre.

2. distributie van platte roestvrijstalen producten via staalservicebedrijven;
3. distributie van platte koolstofstalen producten via voorraadhoudende ondernemingen;
4. distributie van lange koolstofstalen producten via voorraadhoudende ondernemingen;
5. distributie van roestvrijstalen producten via voorraadhoudende ondernemingen;
6. distributie van kwartoplaten via zuurstofsnijderijen.

C. DE RELEVANTE GEOGRAFISCHE MARKTEN

1. STAALPRODUCTEN

a) *Warmgewalste platte koolstofstalen producten*

- (87) De partijen voeren aan dat de relevante geografische markt voor alle warmgewalste platte koolstofstalen producten (inclusief kwartoplaten) in ieder geval de gehele Gemeenschap bestrijkt, maar suggereren dat deze markt misschien ruimer is.
- (88) In eerdere beschikkingen was de Commissie tot de bevinding gekomen dat de relevante markt voor warmgewalste platte koolstofstalen producten in ieder geval het grondgebied van de Gemeenschap omvat ⁽⁵⁸⁾. Hoewel in het verleden de productiecapaciteit voor warmgewalste staalproducten in de meeste lidstaten in handen lag van één (nationale) staalonderneming, die in de regel de grootste aanbieder op de binnenlandse markt was, hebben staalproducenten zich sinds lang begeven op de thuismarkten van hun concurrenten en behalen zij daarbij een aanzienlijk marktaandeel ⁽⁵⁹⁾. Tegenwoordig zijn de grote staalproducenten actief in vrijwel elke lidstaat zowel via directe leveringen aan eindgebruikers als via gelieerde distributiecentra. Bovendien zijn de vervoerskosten binnen de Gemeenschap laag, bestaan er geen douane- of andere toegangsdrempels en de voorkeuren van klanten spelen geen belangrijke rol omdat de meeste producten homogeen zijn (verbruiksgoederen).
- (89) De precieze marktomschrijving mag voor deze beschikking open gelaten worden, omdat zelfs op basis van de engste definitie van de geografische markt de voorgenomen concentratie op deze markt geen aanleiding zal geven tot ernstige mededingingsbezwaren.

⁽⁵⁸⁾ Zaak IV/EGKS.1264 — Aleralia/Aristrain; zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen.

⁽⁵⁹⁾ Zaak IV/EGKS.1243 — Krupp Hoesch/Thyssen.

b) *Koudgewalste platte koolstofstalen producten*

- (90) De partijen beweren dat de relevante geografische markt voor de productie van koudgewalste platte koolstofstalen producten ten minste West-Europa bestrijkt, dus de Gemeenschap en de EVA, en suggereren ook in dit geval dat deze markt misschien ruimer is. De partijen wijzen op het volume van de import van koudgewalste platte koolstofstalen producten in 2000 (bijna 18 % volgens de partijen) en op de conclusies in een verslag dat door de economische adviseurs van de partijen is opgesteld. In dit verslag wordt geprobeerd om, op basis van econometrische analyses, aan te tonen dat de relatieve prijs van geïmporteerd staal een wezenlijke invloed heeft op de importpenetratie in de Gemeenschap.
- (91) In eerdere zaken heeft de Commissie bepaald dat de relevante geografische markt voor koudgewalste platte koolstofstalen producten ten minste West-Europa bestrijkt, dus de Gemeenschap en de EVA ⁽⁶⁰⁾. Onderzoek in onderhavige zaak lijkt erop te wijzen dat de markt niet ruimer is dan West-Europa. In ieder geval kan de precieze marktomschrijving open gelaten worden, omdat de voorgenomen concentratie de fusieonderneming niet de macht geeft om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn ingesteld in het kader van het EGKS-Verdrag, ongeacht de precieze omschrijving van de geografische markt.

c) *Elektroplaten met niet-georiënteerde korrels*

- (92) De partijen voeren aan dat de relevante geografische markt voor elektroplaten met niet-georiënteerde korrels West-Europa bestrijkt. De voorgestelde afbakening komt overeen met eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽⁶¹⁾ en is grotendeels bevestigd door het marktonderzoek.

d) *Beklede koolstofstalen producten*

- (93) De partijen voeren aan dat de relevante geografische markt voor verzinkt en organisch bekleed staal ten minste de gehele Gemeenschap bestrijkt, maar mogelijk ruimer is. De Commissie is eerder tot de conclusie gekomen dat de markten voor thermisch verzinkt staal en andere beklede producten de gehele Gemeenschap bestrijken ⁽⁶²⁾. Vervoerskosten binnen de Gemeenschap zijn laag (ze vertegenwoordigen bijvoorbeeld minder dan 5 % van de eindwaarde van organisch bekleed staal), en een aanzienlijk deel van verzinkt bekleed staal

⁽⁶⁰⁾ Omdat cijfers over West-Europa ontbreken, is de analyse uitgevoerd op basis van EU-gegevens. Dit is geenszins van invloed op de uitkomst van het onderzoek, aangezien de EVA-landen nauwelijks effect hebben op de totale West-Europese markt.

⁽⁶¹⁾ Zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

⁽⁶²⁾ Zaak IV/EGKS.1269 — Sollac/Aleralia/Solmed; zaak IV/CE-CA.1268 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/EGKS.1237 — Arbed/Aleralia.

(40-50 %) en organisch bekleed staal (meer dan 30 %) wordt binnen de EU verhandeld via grensoverschrijdende transacties.

- (94) De relevante geografische markt is evenwel niet ruimer dan de Gemeenschap. De partijen hebben verklaard dat de import vanuit derde landen de afgelopen jaren is toegenomen. De import vanuit derde landen vertegenwoordigt echter nog steeds relatief kleine volumes en verschilt aanzienlijk per product: 6-9 % voor verzinkt staal en 6 % voor organisch bekleed staal in 1999-2000. Daarnaast is uit het marktonderzoek gebleken dat een aantal klanten van mening is dat staalproducenten buiten de Gemeenschap momenteel niet kunnen voldoen aan de wensen van klanten in de Gemeenschap wat betreft kwaliteit, betrouwbaarheid en service. Derhalve komt de Commissie tot de conclusie, in overeenstemming met haar eerdere beschikkingen, dat de markten voor beklede koolstofstalen producten het grondgebied van de Gemeenschap bestrijken.

e) *Verpakkingsstaal*

- (95) De partijen voeren aan dat de relevante geografische markt voor verpakkingsstaal ten minste de gehele Gemeenschap bestrijkt. De Commissie is eerder tot de conclusie gekomen dat de markt de gehele Gemeenschap bestrijkt ⁽⁶³⁾. Intracommunautaire handelsstromen zijn aanzienlijk (ongeveer 40 %) en vervoerskosten zijn niet uitgesproken hoog (3-4 %).
- (96) Evenzo is uit het marktonderzoek gebleken dat de relevante markt de gehele Gemeenschap bestrijkt. In 2000 werd ongeveer 10 % van alle verpakkingsstaal geïmporteerd, waarvan het merendeel bestond uit staal voor niet-drankverpakkingen. (Er werd vrijwel geen staal voor drankverpakkingen geïmporteerd.)

f) *Platte roestvrijstalen producten*

- (97) De partijen voeren aan dat de relevante geografische markt voor warmgewalste en koudgewalste roestvrijstalen producten ten minste West-Europa bestrijkt, dus de Gemeenschap en de EVA omvat. Ze beweren echter dat de markt zich geleidelijk uitbreidt tot een wereldwijde markt door het belang van transcontinentale handelsstromen, de nivellering van de wereldwijde handels- en concurrentievoorwaarden, het bestaan van een mondiale prijsontwikkeling en de afwezigheid van wezenlijke vervoerskosten.
- (98) De Commissie heeft eerder de West-Europese markt als de relevante markt beschouwd ⁽⁶⁴⁾. Terwijl de import uit derde landen de afgelopen jaren is toegenomen,

bedraagt deze nog steeds minder dan 8 % voor warmgewalste platte roestvrijstalen producten en 6 % voor koudgewalste platte roestvrijstalen producten. In ieder geval kan deze kwestie open gelaten worden aangezien de transactie geen aanleiding geeft tot ernstige mededingingsbezwaren, zelfs niet op basis van een eventueel engere omschreven markt.

2. STAALDISTRIBUTIE

- (99) De partijen voeren aan dat de geografische markten voor staaldistributie nationaal of regionaal zijn en dat ze per geval moeten worden vastgesteld, waarbij onder andere met de volgende factoren rekening wordt gehouden: 1. waarde van het verwerkte materiaal; 2. toegevoegde waarde van de betrokken service; 3. locatie van concurrenten; 4. leveringstijd, en 5. desbetreffende vervoerskosten.
- (100) Met name de volgende markten worden door de partijen in het kader van deze transactie als relevant beschouwd:
1. Frankrijk;
 2. de Benelux en het aangrenzende noordwestelijke deel van Duitsland (Noord-Rijnland-Westfalen);
 3. Spanje en Portugal; en
 4. het Verenigd Koninkrijk en Ierland.
- (101) In eerdere beschikkingen ⁽⁶⁵⁾ is de Commissie tot de conclusie gekomen dat vervoerskosten en leveringstijden bepalen welk geografisch gebied een afzonderlijk voorraadhoudend bedrijf kan bedienen. De toegevoegde waarde van staaldistributiecentra is relatief laag, zodat de mogelijkheid van een distributiecentrum om over grote afstanden te concurreren in belangrijke mate wordt beperkt door vervoerskosten ⁽⁶⁶⁾. Uit het marktonderzoek blijkt met name dat distributiecentra in het algemeen klanten bedienen binnen een straal van ongeveer 200-250 km. Zodoende is distributie hoofdzakelijk een regionale bedrijfsactiviteit. Of deze regio een of meer lidstaten omvat, hangt af van een aantal factoren zoals de grootte van de lidstaat, het soort en de waarde van de verkochte producten en de locatie van concurrenten ⁽⁶⁷⁾.
- (102) Om deze reden heeft de Commissie in eerdere beschikkingen vastgesteld dat de activiteiten van staaldistributeurs meestal zijn beperkt tot één lidstaat en dat grens-

⁽⁶³⁾ Zaak IV/CECA.1268 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽⁶⁴⁾ Zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST; zaak IV/M.239 — Avesta/British Steel/NCC/AGA/Axel Johnson.

⁽⁶⁵⁾ Zaak IV/M.503 — British Steel/Svensk Stal/NSD.

⁽⁶⁶⁾ Zaak IV/M.760 — Klöckner/ARUS.

⁽⁶⁷⁾ Zaak IV/M.0918 — Klöckner/ODS.

overschrijdende transacties door voorraadhoudende ondernemingen, staalservicebedrijven en zuurstofsnijderijen beperkt zijn ⁽⁶⁸⁾. Uit het onderzoek van de Commissie in deze zaak is gebleken dat er enkele grensoverschrijdende handelsstromen tussen aangrenzende gebieden bestaan, maar dat een groot deel van de verkopen plaatsvindt in het land waar het distributiecentrum en de klant zich bevinden.

(103) Zoals de partijen hebben uiteengezet in het CO-formulier, werd Frankrijk reeds gezien als de relevante geografische markt voor staaldistributie door staalservicebedrijven, voorraadhoudende ondernemingen ⁽⁶⁹⁾ en zuurstofsnijderijen ⁽⁷⁰⁾. Uit het marktonderzoek is gebleken dat er slechts beperkte grensoverschrijdende verkopen plaatsvinden tussen Frankrijk en zijn buurlanden.

(104) De partijen beschouwen het gebied dat de Benelux en het aangrenzende noordwestelijke deel van Duitsland (Noord-Rijnland-Westfalen) omvat, als de relevante geografische markt op basis van: 1. ontbrekende handelsbarrières; 2. de vergelijkbare prijzen die binnen de regio worden berekend, en 3. het bestaan van aanzienlijke grensoverschrijdende productstromen. De Commissie heeft eerder vastgesteld dat Nederland, België en het noordwesten van Duitsland een relevante markt vormen ⁽⁷¹⁾. Uit het marktonderzoek is gebleken dat in het desbetreffende gebied belangrijke grensoverschrijdende handelsstromen plaatsvinden. In het bijzonder leveren de diverse distributienetwerken aan klanten in dit gebied op basis van de locatie van hun distributiecentra. De partijen hebben bijvoorbeeld in dit gebied hun belangrijkste staalservicebedrijven geconcentreerd in België en van daaruit kunnen ze hun klanten in Luxemburg, Nederland en het betrokken deel van Duitsland doeltreffend en goedkoop bevoorraden. Een belangrijk deel van de verkopen door de Belgische staalservicebedrijven van de partijen was immers bestemd voor klanten in voornoemde landen. Wat activiteiten van voorraadhoudende ondernemingen betreft, kwam bovendien [20-30 %](*) van de verkoop door de partijen aan Belgische klanten voor rekening van Nederlandse voorraadhoudende ondernemingen, terwijl [30-40 %](*) van de verkoop uit voorraad aan Nederlandse klanten voor rekening kwam van Belgische magazijnen van de partijen; anderzijds kwam [40-50 %](*) van de verkoop uit voorraad door de partijen aan Noord-Rijnland-Westfalen voor rekening van voorraadhoudende ondernemingen in de Benelux. Ten slotte blijkt uit het marktonderzoek dat in de gehele regio vrijwel dezelfde prijzen worden berekend.

(105) De partijen voeren op hun beurt aan dat Spanje en Portugal samen één relevante geografische markt vormen. Uit het marktonderzoek is gebleken dat er sprake is van grensoverschrijdende verkoop, meestal van Spanje naar

Portugal. De relevante geografische markt lijkt derhalve het Iberisch schiereiland te zijn. In ieder geval kan de precieze afbakening van de relevante geografische markt (de vraag dus of er sprake is van één markt voor deze beide landen of juist van twee afzonderlijke markten) open worden gelaten, aangezien de mededingingsbezwaren die aan het licht kwamen bij de beoordeling van de aangemelde transactie zouden blijven bestaan, ongeacht of er alternatieve omschrijvingen van de geografische markt gehanteerd worden.

(106) Ten slotte voeren de partijen aan dat het Verenigd Koninkrijk en Ierland één relevante geografische markt vormen. Vervoerskosten, die een belangrijke beperking voor staalservicebedrijven vormen, zouden de import van buiten dit gebied aanzienlijk beperken. De precieze omschrijving van de relevante geografische markt kan echter open worden gelaten aangezien de transactie, zelfs wanneer een alternatieve marktomschrijving gehanteerd wordt (dus afzonderlijke nationale markten voor het Verenigd Koninkrijk en Ierland) geen mededingingsbezwaren doet rijzen.

(107) Derhalve komt de Commissie tot de conclusie dat de volgende geografische markten voor de beoordeling van de aangemelde transactie relevant zijn:

1. Frankrijk;
2. de Benelux en het aangrenzende noordwestelijke deel van Duitsland (Noord-Rijnland-Westfalen);
3. het gebied dat bestaat uit Spanje en Portugal, of eventueel elk van beide landen als afzonderlijke relevante markt, en
4. het gebied dat bestaat uit het Verenigd Koninkrijk en Ierland, of eventueel elk van beide landen als afzonderlijke relevante markt.

D. BEOORDELING VANUIT HET OOGPUNT VAN DE MEDEDINGING

1. STAALPRODUCTEN

1. Warmgewalste platte koolstofstalen producten

(108) Zoals opgemerkt in het gedeelte over de omschrijving van productmarkten, wordt slechts een beperkt deel van de warmgewalste platte koolstofstalen producten verkocht om als zodanig te worden gebruikt: meer dan de helft van de productie van warmgewalst koolstofstaal wordt verder verwerkt via koudwalsen. Zoals is weergegeven in tabel 4, bedraagt de productie van warmgewalst staal in de Gemeenschap ongeveer 75 miljoen ton, waarvan slechts 29 miljoen ton wordt verkocht in de vorm van warmgewalst breedband, warmgewalste platen en warmgewalst bandstaal. (Kwartoplaten komen verder apart ter sprake.)

⁽⁶⁸⁾ Zaak IV/M.760 — Klöckner/ARUS; zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽⁶⁹⁾ Zaak IV/CECA.1268 — Usinor/Cockerill Sambre; zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽⁷⁰⁾ Zaak IV/M.1329 — Usinor/Cockerill Sambre.

⁽⁷¹⁾ Zaak IV/M.578 — Hoogovens/Klöckner.

TABEL 4

Communautaire productie en verkoop van warmgewalst plat koolstofstaal

(in kiloton)

Jaar	Totale productie	Totale verkoop
2000	niet beschikbaar	29 269
1999	74 934	29 064
1998	73 751	28 457
1997	74 746	27 105

Bron: Partijen.

- (109) Newco zal een groot aandeel hebben in de productiecapaciteit van warmgewalst staal in de Gemeenschap ([35-40 %](*) in 1997-1999). Door het geïntegreerde karakter wordt echter een aanzienlijk deel van deze productie intern tijdens downstream-productie gebruikt.

Marktstructuur

- (110) Op basis van de engst mogelijke definitie van de relevante markt voor warmgewalste platte koolstofstalen producten — een markt die de gehele Gemeenschap bestrijkt — bedroeg het gezamenlijke marktaandeel van de partijen in de totale verkoop en de groothandelsverkoop (verkoop aan derden) [25-35 %](*) in de periode 1997-2000 (zie tabel 5).

TABEL 5

Gezamenlijke verkoop van warmgewalste platte koolstofstalen producten door partijen

	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
2000	[...](*)	[25-30](*)	[...](*)	niet beschikbaar
1999	[...](*)	[30-35](*)	[...](*)	[25-30](*)
1998	[...](*)	[25-30](*)	[...](*)	[25-30](*)
1997	[...](*)	[25-30](*)	[...](*)	[25-30](*)

Bron: Partijen.

- (111) In het bijzonder bedroeg de communautaire markt voor warmgewalste platte producten in 2000 in totaal 29,2 miljoen ton, waarvan [...](*) miljoen ton ([15-20 %](*) van de markt) voor rekening kwam van Usinor en [...](*) miljoen ton ([10-15 %](*) voor rekening van Arbed/Aceralia. Het gezamenlijke cijfer ([...](*) miljoen ton) vertegenwoordigt [25-30 %](*) van de totale verkoop in de Gemeenschap in 2000. In 1999 bedroeg het gezamenlijke marktaandeel van de partijen in de Gemeenschap, berekend als de totale verkoop, [30-35 %](*).

- (112) Wat de groothandelsverkoop betreft, nam Usinor in 2000 [...](*) miljoen voor haar rekening, terwijl Arbed/Aceralia goed was voor [...](*) miljoen. Zoals blijkt uit tabel 6, bedroeg de totale groothandelsverkoop van de partijen in 1999, respectievelijk, [...](*) en [...](*) miljoen ton, hetgeen overeenkomt met een gezamenlijk marktaandeel van [25-30 %](*) ([10-15 %](*) + [10-15 %](*)).

TABEL 6

Aandeel in communautaire verkoop van warmgewalste platte koolstofstalen producten in 1999

Onderneming	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
Usinor	[...](*)	[15-20](*)	[...](*)	[10-15](*)
Arbed/Aceralia	[...](*)	[10-15](*)	[...](*)	[10-15](*)
Newco	[...](*)	[30-35](*)	[...](*)	[25-30](*)
Corus	[...](*)	[10-15](*)	[...](*)	[10-15](*)
TKS	[...](*)	[10-15](*)	[...](*)	[15-20](*)
Riva	[...](*)	[< 10](*)	[...](*)	[< 10](*)
Voest-Alpine	[...](*)	[< 5](*)	[...](*)	[< 40](*)
Salzgitter	[...](*)	[< 5](*)		
SSAB	[...](*)	[< 5](*)		
Rautaruukki	[...](*)	[< 5](*)		
Overige	[...](*)	[< 5](*)		
Import derde landen	4 009	13,8		
Totaal	29 064	100	[...](*)	100

Bron: Partijen.

- (113) De drie belangrijkste concurrenten van Newco op de markt voor warmgewalste platte koolstofstalen producten zijn Corus (met voor 1999 een marktaandeel van [10-15 %](*) in de totale verkoop en [10-15 %](*) in de groothandelsverkoop), TKS (met aandelen van, respectievelijk, [10-15 %](*) en [15-20](*) en Riva (< 10 % en < 10 %). Kleinere Europese producenten zijn ook actief op deze markt: Voest-Alpine (< 5 % van totale verkoop), Salzgitter (< 5 %), SSAB (< 5 %) en Rautaruukki (< 5 %). De import uit derde landen is de afgelopen jaren toegenomen en bedroeg in 2000 ongeveer [15-20 %](*).

- (114) Deze marktstructuur doet geen ernstige mededingingsbezwaren rijzen voor de situatie na de fusie dat 1. Newco, eenzijdig een daadwerkelijke mededinging zou belemmeren of zich aan de mededingingsregels zou kunnen onttrekken, of 2. dat er concurrentiebeperkend parallelgedrag van de belangrijkste producenten zou plaatsvinden. In het bijzonder is het weinig waarschijnlijk dat Newco in staat zou zijn om prijzen voor het hele assortiment warmgewalste platte producten eenzijdig te verhogen.

Import

- (115) De markt voor warmgewalst koolstofstaal wordt gekenmerkt door een hoog importvolume: 16,3 % in 2000, 13,8 % in 1999 en 17,5 % in 1998. Het overgrote deel van het warmgewalst koolstofstaal dat in de EER wordt gebruikt, is handelsstaal. Zodoende lijkt de import uit derde landen niet onderhevig aan kwaliteitstekorten.

Conclusie

- (116) Gelet op deze overwegingen is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de aangemelde operatie de partijen, wat betreft de markt voor warmgewalste koolstofstalen platte producten, niet de macht zal geven om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

2. Kwartoplaten

Marktstructuur

- (117) In 2000 bedroeg de totale markt voor kwartoplaten in totaal 7,8 miljoen ton. Het aandeel van Usinor in de totale verkoop (inclusief interne verkoop) bedroeg [...] (*) miljoen ton ([15-20 %] (*) in 2000. In hetzelfde jaar bedroeg het aandeel van Arbed/Aceralia [...] (*) miljoen ton ([5-10 %] (*)), hetgeen een gezamenlijk marktaandeel van [20-25 %] (*) opleverde. Zodoende steeg het gezamenlijke marktaandeel licht ten opzichte van 1999 ([20-25 %] (*)). Zoals blijkt uit tabel 7, bedroeg het aandeel van de partijen op de groothandelsmarkt in 1999 (de verkoop aan derden) [20-25 %] (*) (Usinor: [15-20 %] (*); Arbed/Aceralia: [5-10 %] (*)), hetgeen globaal overeenkomt met het marktaandeel in de totale verkoop van dat jaar ([20-25 %] (*)).

TABEL 7

Gezamenlijke verkoop van kwartoplaten door partijen

	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
2000	[...](*)	[20-25](*)	[...](*)	Niet beschikbaar
1999	[...](*)	[20-25](*)	[...](*)	[20-25](*)
1998	[...](*)	[15-20](*)	[...](*)	[20-25](*)
1997	[...](*)	[20-25](*)	[...](*)	[20-25](*)

Bron: Partijen.

- (118) In 1999 behaalde Corus een marktaandeel van [5-10 %] (*) in de totale verkoop, Rautaruuki [5-10 %] (*), Riva [5-10 %] (*), Salzgitter [5-10 %] (*) en TKS [5-10 %] (*). Hoewel Newco zijn concurrenten ver achter zich laat, is het totale marktaandeel van Newco nog steeds bescheiden (slechts ongeveer een vijfde van de markt).

Capaciteitsbenutting

- (119) In 1999 bedroeg de capaciteitsbenutting in de Gemeenschap 68 %. Dit doet vermoeden dat concurrenten ook over voldoende reservecapaciteit beschikken om hun productie en verkoop te verhogen indien Newco besluit prijzen eenzijdig te verhogen. Ze kunnen zodoende als geloofwaardige, alternatieve leveranciers optreden en zodoende het marktgedrag van Newco aan banden leggen.

Nieuwe marktpartijen

- (120) De partijen noemden voor de afgelopen vijf jaar drie nieuwkomers op de markt: a) Vitkowice, een Tsjechische warmwalserij, als importeur; b) Duferco, met een geplande capaciteit van 950 kiloton, en c) Marcegaglia.

Import

- (121) Het importniveau op deze markt bedroeg 14,6 % van de verkoop in 2000 en 19,5 % van die in 1999. Door deze relatief hoge penetratiepercentages nemen voor Newco de mogelijkheden verder af om zich onafhankelijk op te stellen ten opzichte van haar concurrenten.

Conclusie

- (122) Op basis van deze analyse komt de Commissie tot de conclusie dat de aangemelde operatie de partijen, wat de markt voor kwartoplaten betreft, niet de macht zal geven om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

3. Koudgewalste platte koolstofstalen producten

- (123) In een eerder gedeelte (overwegingen 90 en 91) werd de omschrijving van de geografische markt voor koudgewalst platte koolstofstalen producten open gelaten, waarbij aangegeven werd dat de engst mogelijke marktomschrijving West-Europa was. In het kader van de beoordeling worden cijfers voor de Gemeenschap gebruikt, aangezien uitgebreide gegevens voor de totale West-Europese markt niet beschikbaar zijn. In ieder geval zou de algehele beoordeling niet wijzigen wanneer de cijfers voor West-Europa in aanmerking zouden worden genomen, aangezien het gewicht van de overige landen (Noorwegen, Zwitserland, Liechtenstein, IJsland) in relatieve termen zo klein is dat de algehele situatie in West-Europa niet wezenlijk verschilt van die in de Gemeenschap.

- (124) In 2000 bedroeg de communautaire markt voor koudgewalste platte producten in totaal 13,1 miljoen ton. De totale verkoop van Usinor bedroeg [...] (*) miljoen ton ([15-20 %] (*) van de markt) en die van Arbed/Aceralia [...] (*) miljoen ([15-20 %] (*)). Het gezamenlijke cijfer ([...](*) miljoen ton) vertegenwoordigde [35-40 %] (*) van de totale verkoop in de Gemeenschap in 2000. In 1999

bedroeg het gezamenlijke marktaandeel van de partijen 40 % van de totale verkoop in de Gemeenschap (zie tabel 8).

TABEL 8

Gezamenlijke verkoop van koudgewalste platte koolstofstalen producten door partijen

	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
2000	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	[...](*)
1999	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	[35-40](*)
1998	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	[35-40](*)
1997	[...](*)	[40-45](*)	[...](*)	[40-45](*)

Bron: Partijen.

- (125) Ongeveer [...](*) ton van de vermelde [...](*) ton aan totale verkoop werd afgezet bij andere bedrijven binnen de Usinor- en Arbed-groep. Het marktaandeel van Newco in de groothandelsverkoop bedroeg [35-40 %](*) in 1999. In tabel 9 worden de verkoop en het marktaandeel van de partijen en concurrenten geïllustreerd wat betreft zowel de totale verkoop als de verkoop aan derden in 1999.

TABEL 9

Aandeel in communautaire verkoop van koudgewalste platte koolstofstalen producten in 1999

Onderneming	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
Usinor	[...](*)	[15-20](*)	[...](*)	[15-20](*)
Arbed/Aceralia	[...](*)	[20-25](*)	[...](*)	[20-25](*)
Newco	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	[35-40](*)
Corus	[...](*)	[10-15](*)	[...](*)	[10-15](*)
TKS	[...](*)	[10-15](*)	[...](*)	[10-15](*)
Riva	[...](*)	[10-15](*)	[...](*)	[10-15](*)
Voest-Alpine	[...](*)	< 5	[...](*)	[20-25](*)
SSAB	[...](*)	< 5		
Salzgitter	[...](*)	< 5		
Overige	[...](*)	[5-10](*)		
Import derde landen	1 304	10,7		
Totaal	12 170	100	[...](*)	100

Bron: Partijen.

- (126) Wat de te verwachten marktontwikkeling betreft, wordt in die prognoses van een onafhankelijke consultant, die de partijen adviseerde over de effecten van de fusie, aangegeven dat het aandeel van Newco in de totale markt voor koudgewalste platte koolstofstalen producten in 2006 ongeveer [35-40 %](*) zou bedragen.

- (127) In de mededeling van punten van bezwaar nam de Commissie het voorlopige standpunt in dat de aangeelde operatie de partijen in staat zou stellen eenzijdig prijzen te verhogen. De Commissie kwam tot deze conclusie op basis van: a) het bijzonder hoge gezamenlijke marktaandeel van de bij de operatie betrokken partijen en de grote afstand tot hun naaste concurrenten; b) de beperkte omvang van nieuwe capaciteit die voor de komende jaren is gepland; c) de onwaarschijnlijkheid dat nieuwe marktpartijen zullen toetreden; d) het ontbreken van concurrentiedruk door alternatieve materialen; e) onvoldoende concurrentiedruk vanwege de import; f) de onmogelijkheid van met name de automobiellindustrie om op korte of middellange termijn van leverancier te veranderen, en g) de sterke positie van Newco in upstream- en downstream-markten.

- (128) In hun antwoord betwisten de partijen de bevindingen van de Commissie. In wezen voeren de partijen de volgende argumenten aan:

- de partijen hebben de afgelopen jaren een aanzienlijk marktaandeel verloren. Dit bedraagt nu [30-35 %](*) van de totale verkoop in 2000, terwijl ze in 1997 begonnen met [40-45 %](*);
- de markt beschikt over een aanzienlijke reservecapaciteit die naar verwachting in de toekomst zal toenemen. Op basis van de uitkomsten van een door de economische adviseurs van de partijen opgesteld verslag beweren de partijen bovendien dat door de hoge vaste kosten staalproducenten onder hoge druk staan om „marginale” hoeveelheden te verkopen. Om deze reden is de dreiging dat klanten zelfs bij kleine hoeveelheden overstappen op een andere leverancier voldoende om aanzienlijke druk op prijzen uit te oefenen;
- de markt voor koudgewalste platte producten wordt geconfronteerd met aanzienlijke import, waarvan het merendeel (68 %) afkomstig is uit Midden- en Oost-Europa, Turkije en het GOS. Op korte of middellange termijn zal de reservecapaciteit in deze landen niet geabsorbeerd worden door de binnenlandse vraag;
- de import uit voornoemde landen vertoont geen kwalitatieve tekorten, aangezien het overgrote deel van de koudgewalste platte producten die in de EER worden gebruikt, handelsstaal is;
- import oefent reële, blijvende concurrentiedruk uit op het gedrag van binnenlandse producenten, zelfs

zonder langlopende verkoopverplichtingen of distributienetwerken;

- de klanten — die sterk geconcentreerd zijn — verkeren in een positie om aanzienlijke kopersmacht uit te oefenen;
- verticale integratie levert Newco geen bevoorrechte positie op, aangezien concurrenten in dezelfde mate zijn geïntegreerd en de klantenbasis in de diverse markten verschilt.

Kortom, de partijen betogen dat de omstandigheden op de markt voor koudgewalste platte producten zodanig zijn dat ook na de fusie daadwerkelijke mededinging kan worden gegarandeerd.

- (129) De Commissie heeft de argumenten van de partijen zorgvuldig onderzocht en heeft daarbij met name rekening gehouden met meerdere elementen die doorslaggevend zijn voor het behoud van de mededinging, zoals a) een hoog importpercentage en b) reservecapaciteit op de betrokken markt.

- (130) In de eerste plaats bedroeg — zoals blijkt in tabel 10 — de import in 2000 bijna 18 %, terwijl in 1997 met 9,8 % van start werd gegaan. Dit is het hoogste percentage voor import en importgroei van alle staalmarkten waarnaar tijdens de huidige procedure zorgvuldig is gekeken. De stijgende marktaandelen lijken ten koste te zijn gegaan van die van de partijen: hun gezamenlijke marktaandeel in de totale verkoop daalde van [40-45 %](*) in 1997 tot [30-35 %](*). Het marktaandeel van de overige marktpartijen is stabiel gebleven.

TABEL 10

Importpercentages op de markt voor koudgewalste producten

(in %)

2000	1999	1998	1997
17,9	10,7	14,4	9,8

Bron: CO-formulier.

- (131) Volgens de partijen is deze import hoofdzakelijk afkomstig uit Oost-Europese landen, zodat vervoerskosten waarschijnlijk niet wezenlijk verschillen van vervoerskosten binnen de Gemeenschap. In ieder geval lijken het hoge importvolume en de hoge importgroei van de afgelopen jaren erop te wijzen dat koudgewalste platte staalproducten van leveranciers uit derde landen niet te lijden hebben van concurrentienadelen op het gebied van kwaliteit, prijs en logistiek, waardoor hun zou worden belet de West-Europese markt te betreden.

- (132) Zoals blijkt uit tabel 11 en 12, beschikt de markt voor koudgewalste platte producten bovendien over een van de hoogste percentages aan reservecapaciteit van de markten die nauwgezet zijn bestudeerd tijdens de huidige procedure.

TABEL 11

Capaciteitsbenutting in 1999

(in %)

	Usinor	Arbed/Aceralia	Gehele industrie
Warmgewalst	[> 90](*)	[> 90](*)	90
Kwartoplaten	[70-80](*)	[70-80](*)	68
Koudgewalst	[80-90](*)	[80-90](*)	76
Verzinkt staal	[> 90](*)	[80-90](*)	86
Organisch bekleed	[80-90](*)	[80-90](*)	75
Warmgewalst roestvrij staal	[> 90](*)	[> 90](*)	94
Koudgewalst roestvrij staal	[> 90](*)	[80-90](*)	89

Bron: Aanmelding partijen.

TABEL 12

Evolutie capaciteitsbenutting voor koudgewalste producten

(in %)

Onderneming	1999	1998	1997
Usinor	[80-90](*)	[80-90](*)	[80-90](*)
Arbed/Aceralia	[80-90](*)	[70-80](*)	[80-90](*)
Newco	[80-90](*)	[80-90](*)	[80-90](*)
Gehele industrie	79	79	78

Bron: Partijen en gegevens van de Europese Unie.

- (133) De reservecapaciteit op deze markt wordt de komende jaren waarschijnlijk niet geabsorbeerd door additionele vraag. In feite heeft de markt voor de totale verkoop van koudgewalste producten tijdens de afgelopen vier jaar slechts een bescheiden groei gekend (minder dan 4 % tussen 1997 en 2000). De markt voor de groothandelsverkoop is zelfs gekrompen, omdat bij afnemers de vraag verschoven is naar thermisch verzinkte platen. Dientengevolge biedt de huidige capaciteitsbenutting concurrenten in de Gemeenschap voldoende ruimte om op prijsverhogingen door Newco te reageren door de productie uit te breiden en zodoende concurrentiedruk op Newco uit te oefenen. Dit geldt des te meer daar de capaciteitsbenutting in de volledige sector lager ligt dan die van Newco. Additionele reservecapaciteit is ook voorhanden in Oost-Europa, de belangrijkste bron voor de import van koudgewalste platte producten.

- (134) Kortom, de Commissie komt tot de bevinding dat, hoewel de marktstructuur na de fusie erop lijkt te duiden dat Newco in staat zou zijn zich onafhankelijk van zijn concurrenten te gaan gedragen, de onderneming zal worden geconfronteerd met concurrentiedruk door het hoge importniveau in de Gemeenschap en, bij het plannen van strategische beslissingen, tevens rekening zal moeten houden met de aanzienlijke reservecapaciteit in de sector. De overige concurrenten (waaronder importeurs) zullen in staat zijn om het marktgedrag van Newco effectief aan banden te leggen.

Conclusie

- (135) Gelet op deze overwegingen is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de voorgenomen concentratie de partijen, wat betreft de markt voor koudgewalste platte koolstofstalen producten, niet de macht zal geven om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

4. Elektroplaten met niet-georiënteerde korrels

Marktstructuur

- (136) In 2000 bedroeg de totale verkoop op de markt voor elektroplaten met niet-georiënteerde korrels 1,4 miljoen ton in West-Europa. (De beschikbare gegevens hebben betrekking op de Gemeenschap, Noorwegen en Zwitserland.) De totale verkoop van de partijen lag op [...] (*) miljoen ton, waarbij Usinor [...] (*) miljoen ton en Arbed/Aceralia [...] (*) miljoen ton (inclusief interne verkoop) voor haar rekening nam. Dit cijfer vertegenwoordigt een marktaandeel van [15-20 %] (*) (Usinor [10-15 %] (*); Arbed/Aceralia [5-10 %] (*)), tegenover [20-25 %] (*) in 1999.

TABEL 13

Gezamenlijk aandeel van partijen in elektroplaten met niet-georiënteerde korrels in de Gemeenschap + Noorwegen en Zwitserland

	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
2000	[...](*)	[15-20](*)	[...](*)	Niet beschikbaar
1999	[...](*)	[20-25](*)	[...](*)	Niet beschikbaar
1998	[...](*)	[20-25](*)	[...](*)	Niet beschikbaar
1997	[...](*)	[20-25](*)	[...](*)	Niet beschikbaar

Bron: Partijen.

- (137) TKS zal marktleider blijven, met een marktaandeel van [35-40 %] (*) in 1999. Corus (met een marktaandeel van [15-20 %] (*)) en Voest-Alpine (met een marktaandeel van [10-15 %] (*)) nemen ook een sterke marktpositie in.

Door de sterke positie van de concurrenten is het risico uitgesloten dat Newco eenzijdig daadwerkelijke mededinging kan belemmeren of zich kan onttrekken aan de mededingingsregels.

- (138) Bovendien is de Commissie tot de conclusie gekomen dat met de voorgenomen concentratie geen risico ontstaat of wordt versterkt dat zich op deze markt parallel, concurrentiebeperkend gedrag zou gaan voordoen. De marktaandelen lopen niet symmetrisch, maar liggen verspreid binnen een bereik van meer dan 20 procentpunt, hetgeen derhalve suggereert dat er geen sprake is van gemeenschappelijke economische belangen. TKS is duidelijk marktleider en laat haar concurrenten ver achter zich. Voest-Alpine is bijzonder actief geweest en haar marktaandeel is tijdens de afgelopen jaren met bijna 30 % gestegen (van [10-15 %] (*) in 1997 tot [10-15 %] (*) in 1999). De import vertegenwoordigde een marktaandeel van ongeveer 10 %. De partijen hebben gesuggereerd dat dit percentage in de toekomst waarschijnlijk zal stijgen, aangezien vervoerskosten dalen in verhouding tot de totale productprijs.

Conclusie

- (139) Op basis hiervan is de Commissie ervan overtuigd dat de voorgenomen concentratie geen aanleiding zal geven tot mededingingsbezwaren wat betreft de markt voor elektroplaten met niet-georiënteerde korrels.

5. Verzinkt staal

- (140) In 2000 bedroeg de communautaire markt voor verzinkt staal in totaal 21,1 miljoen ton. Tijdens de afgelopen jaren is de markt aanzienlijk gegroeid: het jaarlijkse groeipercantage sinds 1997 bedroeg gemiddeld 9-10 % (zie tabel 14).

TABEL 14

Verkoop van verzinkt staal in de Gemeenschap

(in kiloton)

Jaar	Totale verkoop	Groothandelsverkoop
2000	21 136	niet beschikbaar
1999	18 492	[...](*)
1998	17 840	[...](*)
1997	15 850	[...](*)

Bron: Partijen.

- (141) In 2000 verkochten de partijen [...] (*) miljoen ton (Usinor [...] (*) miljoen ton, Arbed/Aceralia [...] (*) miljoen ton), of ongeveer [40-45 %] (*) van de totale markt. Ongeveer [...] (*) miljoen ton van dit totaal werd echter verkocht aan andere bedrijven binnen de Usinor- en Arbed-groep. Het marktaandeel van de partijen in de

groothandelsverkoop (verkoop aan derden) in 1999 (cijfers voor 2000 zijn niet beschikbaar) bedroeg ongeveer [40-45 %](*) (Usinor [25-30 %](*) en Arbed/Aceralia [10-15 %](*)).

Marktleider

- (142) Tengevolge van de voorgenomen concentratie zal Newco de onbetwiste leider worden op de communautaire markt voor met metaal beklede producten. In deze positie zal zij in staat zijn om eenzijdig prijzen te verhogen. Andere producenten zullen niet beschikken over een prikkel om fel te gaan concurreren, noch zullen zij daartoe in staat zijn.
- (143) In feite zal de marktstructuur Newco in staat stellen om eenzijdig te opereren. Zoals blijkt uit tabel 15, zullen de partijen meer dan dubbel zo groot zijn als hun grootste concurrent (TKS) en zullen ze aanmerkelijk groter zijn dan de overige marktpartijen (viermaal groter dan Corus en vijfmaal groter dan Riva). In feite zal Newco groter zijn dan de vier belangrijkste concurrenten tezamen.

TABEL 15

Aandeel in de communautaire verkoop van verzinkt staal in 1999

Onderneming	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
Usinor	[...](*)	[30-35](*)	[...](*)	[25-30](*)
Arbed/Aceralia	[...](*)	[10-15](*)	[...](*)	[10-15](*)
Newco	[...](*)	[40-45](*)	[...](*)	[35-40](*)
TKS	[...](*)	[15-20](*)	[...](*)	[55-60](*)
Corus	[...](*)	[10-15](*)		
Riva	[...](*)	[< 10](*)		
Voest-Alpine	[...](*)	[< 5](*)		
Salzgitter	[...](*)	[< 5](*)		
Overige	[...](*)	[< 10](*)		
Import derde landen	1 152	6,2		
Totaal	18 492	100	[...](*)	100

Bron: Partijen.

- (144) Dit grote verschil tussen het marktaandeel van Newco en het marktaandeel van haar concurrenten maakt het voor de overige marktpartijen moeilijker om zodanig te reageren op prijsverhogingen en/of productieverlagingen door Newco dat eenzijdig optreden van de fusieonderneming niet winstgevend wordt. Dankzij de fusie verwerft Newco een bredere verkoopbasis waarmee zij kan profiteren van de hieruit voortvloeiende prijsverhoging, terwijl een concurrent (Arbed/Aceralia) wordt uitgeschakeld. Klanten hadden anders hierop kunnen reageren

door hun aankopen elders te plaatsen. Er dient te worden opgemerkt dat Arbed/Aceralia momenteel de op één na grootste concurrent van Usinor is (nà TKS). Kortom, klanten zullen waarschijnlijk niet in staat zijn om voordelige, alternatieve bevoorradingsbronnen te vinden, zoals hieronder wordt uitgelegd.

Beperking van bestaande capaciteit

- (145) In het algemeen is de capaciteitsbenutting hoog (gemiddeld 86 % in de Gemeenschap in 1999), met name in het segment voor thermisch verzinkt staal (gemiddeld 90 % in 1999), zodat de concurrerende producenten slechts over een beperkte reservecapaciteit beschikken voor leveringen aan klanten van Newco.

Geplande nieuwe capaciteit

- (146) In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie stellen de partijen dat de Gemeenschap in de toekomst over een aanzienlijke reservecapaciteit voor verzinkt staal zal beschikken, omdat de capaciteit voor thermisch verzinkt staal zal toenemen tussen 2001 en 2004. (Thermisch verzinkt staal vertegenwoordigde 76 % van de totale markt in 2000 en dit percentage zal naar verwachting meer dan 80 % bedragen in 2003.) Ter onderbouwing van dit argument hebben ze gegevens verstrekt over nieuwe „thermische” capaciteit die nu wordt gebouwd of formeel is aangekondigd in Europa en de Europese periferie. Ook hebben ze prognoses meegedeeld ten aanzien van de vraaggroei, zoals deze wordt geraamd door Eurofer voor de periode 2000-2005. Ze komen tot de conclusie dat de gecumuleerde vraag in 2004 zal zijn gestegen met [$> 2\,000$](*) kiloton tegenover [$> 5\,000$](*) kiloton voor de cumulatieve capaciteit ⁽⁷²⁾.
- (147) Tijdens haar onderzoek heeft de Commissie diverse cijfers onder ogen gekregen — van verschillende bronnen — met betrekking tot de capaciteits- en vraagontwikkeling voor de komende jaren. Op basis van deze verschillende cijfers valt moeilijk te voorspellen hoe de capaciteit zich verder zal ontwikkelen. Volgens een overzicht van de Commissie in verband met investeringen, hebben derden een aanvullende capaciteit van 1,6 miljoen ton gepland voor de periode tot 2004. Dit is minder dan de [$\dots$](*) miljoen ton die de partijen hebben aangegeven in het CO-formulier ⁽⁷³⁾ en de 2,6 miljoen ton voor de periode 2001-2004 in het overzicht van Eurofer. In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar voorspelden de partijen daarentegen in de meest recente prognose een groei van [$\dots$](*) miljoen ton.

- (148) Er zijn ook verschillende ramingen ten aanzien van de vraaggroei in deze periode. In het CO-formulier werd de groei geschat op [$\dots$](*) % per jaar. Dit percentage is laag

⁽⁷²⁾ Antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie, blz. 21.

⁽⁷³⁾ Volumen II, bijlage 4, punt 1, onder 4, blz. 26.

in vergelijking met de groei van de afgelopen jaren (meer dan 10 % per jaar tussen 1997 en 2000). In hun antwoord op de mededeling van de punten van bezwaar kwamen de partijen in de meest recente prognose uit op een gemiddelde jaarlijkse groei van slechts [...] (*) %, zoals blijkt uit tabel 16.

TABEL 16

Ontwikkeling van de vraag naar thermisch verzinkt staal in de Gemeenschap

	Communautaire vraag (in kiloton)	Jaarlijkse groei (in %)
2000	[...](*)	[...](*)
2001	[...](*)	[...](*)
2002	[...](*)	[...](*)
2003	[...](*)	[...](*)
2004	[...](*)	[...](*)
Gemiddelde		[...](*)

Bron: Antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie, blz. 21.

- (149) In ieder geval hebben de partijen de capaciteitstoename berekend op een basis die ruimer is dan de relevante geografische markt (met inbegrip van Oost-Europa en Turkije). Bovendien hebben de partijen geen rekening gehouden met de vraaggroei in deze landen. Dit doet veronderstellen dat de verwachte reservercapaciteit mogelijk lager uitvalt dan de voorspelling van de partijen. In tabel 17 zijn de door de partijen verstrekte gegevens over de capaciteitstoename samengevat.

TABEL 17

Prognose capaciteitstoename voor thermisch verzinkt staal

Gemeenschap	2001/2004	Periferie Gemeenschap	2001/2004
TKS (Bochum)	400	Erdemir (Türkei)	400
Riva (Taranto)	400	Teczan Izmir (Türkei) met Corus	300
Salzgitter	400	US Steel Kosice (Slowakije)	250
Voest (Linz)	300	Eko Stahl (Polen)	210
Duferco (La Louvière)	300	Galvex (Estland)	400
Wupperman (Mperdjick/JV mit Corus und Voest)	500	Novolipesk mit TKS	300
Marcegaglia (Ravenna)	400	Ispat Karmet	400

Gemeenschap	2001/2004	Periferie Gemeenschap	2001/2004
Arvedi (Newco)	250	Severstal (Rusland)	400
Gonvarri (Barcelona)	165		
Bancolor (Bilbao)	200		
Totaal	3 315		2 660
Totaal Gemeenschap + periferie Gemeen- schap	3 315 + 2 660 = 5 975		

Bron: Antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie, blz. 20.

- (150) Op basis van de door de partijen ingediende prognose inzake de capaciteits- en vraagontwikkeling in de Gemeenschap kan worden voorspeld dat de capaciteitsbenutting waarschijnlijk relatief hoog blijft. Volgens wederom de schattingen van de partijen zelf bezit Newco bovendien een groot aandeel in de geïnstalleerde productiecapaciteit in de Gemeenschap ([40-45 %] (*) voor alle verzinkt staal en [40-45 %] (*) voor thermisch verzinkt staal tegen 2004). Derhalve zal de totale reservercapaciteit die onder de zeggenschap staat van de concurrenten van Newco, relatief laag zijn in verhouding tot de capaciteits- en productiecijfers van Newco.
- (151) Wat de capaciteitstoename in de periferie van de Gemeenschap betreft, zal deze additionele capaciteit op korte en middellange termijn geen wezenlijke invloed hebben op de mededingingssituatie in de Gemeenschap — zelfs als geen rekening wordt gehouden met een eventuele vraaggroei in deze landen — aangezien leveringen uit deze landen niet lijken te voldoen aan de benodigde kwaliteitseisen van de automobiellindustrie, die de belangrijkste klantengroep van thermisch verzinkt staal vormt.

Toetreding tot de markt

- (152) Nieuwe marktpartijen zullen waarschijnlijk ook geen concurrentiedruk kunnen uitoefenen. Hoewel kapitaal-kosten en technologie licenties geen belangrijke barrières voor toetreding tot de markt vormen, zijn er enkele bijkomende beperkingen door het specifieke karakter van de markt voor verzinkte stalen producten. Ten eerste moet elk bedrijf dat tot de markt wil toetreden, in staat zijn om de bevoorrading van koudgewalst koolstofstaal veilig te stellen, omdat verzinkt staal een downstream-product is. Bovendien dient staal gewoonlijk te voldoen aan speciale kwaliteitseisen (hoge of ultrahoge weerstand om aan de wensen van klanten te voldoen), hetgeen niet geldt voor verbruiksgoederen. Ten tweede is de toegang tot klanten, met name in de automobiellindustrie, een ingewikkeld proces waarbij het bedrijf een bepaald homologatieproces moet doorlopen, zoals verderop zal worden uitgelegd. Zoals de partijen hebben onderstreept

in hun verslag als antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie, „is het duidelijk dat het homologatieproces veel tijd kost en vrij aanzienlijke administratiekosten meebrengt voor staalleveranciers” ⁽⁷⁴⁾.

- (153) Bovendien kunnen nieuwkomers op een groeiende markt waarschijnlijk geen concurrentiedruk van betekenis uitoefenen. Onlangs zijn er drie voorbeelden geweest van nieuwkomers in het segment voor thermisch verzinkt staal: Marcegaglia in 1999 (met een jaarcapaciteit van 700 000 ton), Bancolor in 2001 (200 000 ton per jaar) en een geplande lijn voor Duferco in 2002 (350 000 ton per jaar). De omvang van deze nieuwkomers is zo beperkt dat ze, zelfs tezamen, uiteindelijk slechts goed zijn voor een capaciteitsuitbreiding van minder dan 5 %.
- (154) Al deze uitbreidingen waren bovendien reeds gepland voordat het Newco-project werd bekendgemaakt en zijn in bovenstaande bespreking aan de orde gekomen (overwegingen 146 tot 151). De situatie voor potentiële nieuwkomers ziet er minder rooskleurig uit met de komst van Newco. Deze onderneming zal zich selectief kunnen richten op de (potentiële) klanten van eventuele nieuwkomers, aangezien Newco de grootste leverancier van de automobiel- en bouwsector is.
- (155) Wat elektrolytisch verzinkt staal betreft, is het evenmin waarschijnlijk dat nieuwe bedrijven tot de markt zullen toetreden, aangezien de vraag naar elektrolytisch verzinkt bandstaal afneemt.

Alternatieve materialen

- (156) In het algemeen zal verzinkt staal niet kunnen worden vervangen door alternatieve materialen. Zodra de keuze op een bepaald materiaal is gevallen, is er geen weg terug, ongeacht of het nu industriële bouwcomponenten of onderdelen voor auto's of witgoed betreft. In het geval van auto's en witgoed is het uitermate moeilijk, zonet onmogelijk, om tijdens de levensduur van het product op een ander materiaal over te stappen. Automobielproducenten stellen hun productielijnen, en met name de las-, montage- en verinstallaties, voor elk onderdeel in op een bepaald materiaal. In vrijwel geen enkel geval kunnen ze op een geloofwaardige manier dreigen om voor een alternatief materiaal te kiezen, aangezien hiermee het productieproces ingrijpend zou moeten worden gewijzigd.
- (157) In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie werpen de partijen tegen dat er sprake zou zijn van concurrentie op de lange termijn, met name tussen staal en aluminium, en op het moment dat een nieuwe auto wordt ontworpen. Zelfs nadat de door de partijen aangevoerde argumenten in aanmerking zijn genomen, lijken staal en aluminium echter niet als

concurrerende substituten te worden gebruikt. De partijen verklaren dat „het gebruik van aluminium traditioneel was gericht op een specifieke nichemarkt voor auto's met een prijspremie” ⁽⁷⁵⁾ en spreken niet tegen dat dit tegenwoordig nog steeds het geval is: alle automobielproducenten die aanzienlijke hoeveelheden aluminium gebruiken, richten zich op het hogere segment (Audi, Jaguar). Aluminium en koolstof zijn in praktijk twee- tot viermaal zo duur als staal voor een bepaald onderdeel en kunnen niet worden gebruikt om prijsstijgingen voor staal tegen te gaan. Bijgevolg is een dreiging om aluminium of kunststof te gaan gebruiken, een reëel alternatief.

Import

- (158) Tijdens de afgelopen vier jaar werd 3 tot 9 % van de totale verkoop van verzinkte producten in de Gemeenschap geïmporteerd. De import lijkt geen grote concurrentiedruk uit te oefenen op communautaire producenten in deze markt. Met name biedt de import — die grotendeels uit handelsstaal bestaat — geen alternatief voor de kwaliteit van met metaal bekleed materiaal dat nodig is in de automobiellndustrie — de grootste klantengroep die in 1999 51 % van de vraag naar verzinkt staal voor zijn rekening nam. Slechts weinig producenten buiten de Gemeenschap kunnen deze kwaliteit leveren. Alleen leveranciers in het Verre Oosten, Japan en Korea kunnen aan de vereiste kwaliteitsnormen voldoen. Prijzen zijn echter hoger dan in Europa en deze bijkomende kosten zijn er samen met de vervoerskosten en de speciale verpakking de oorzaak van dat de prijs inclusief levering bijna tweemaal zo hoog is als het materiaal dat in Europa is geproduceerd. Deze marktomstandigheden staan los van de moeilijke situatie waarin de staalindustrie in het Verre Oosten zich bevindt.
- (159) Het bestaan van prijsverschillen werd niet wezenlijk door de partijen betwist. In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar hebben ze echter het standpunt ingenomen dat de prijzen in de Gemeenschap en het Verre Oosten steeds dichterbij elkaar komen te liggen (ondanks de bestaande prijsverschillen) en dat er duidelijk sprake is van wederzijdse beïnvloeding van communautaire prijzen en die voor import uit derde landen. Nogmaals dient te worden opgemerkt dat hoofdzakelijk handelsstaal wordt geïmporteerd. De import van staal van hoge kwaliteit — dat de automobiellndustrie nodig heeft — lijkt zeer beperkt. Volgens de partijen heeft Fiat onlangs 200 kiloton thermisch verzinkt staal afgenomen van Baosteel en heeft PSA 50 kiloton thermisch verzinkt staal gekocht van Posco. Zoals blijkt uit deze cijfers, is de import niet van een dusdanig niveau dat daarmee wezenlijke druk kan worden uitgeoefend op het belangrijke topsegment van de productmarkt. [...] ^(*)
- (160) Dientengevolge vormt de import geen geloofwaardige bedreiging waarmee kan worden voorkomen dat Newco eenzijdig prijzen verhoogt of de productie verlaagt.

⁽⁷⁴⁾ Verslag „Stalen producten voor de automobiellndustrie” door economische adviseurs van de partijen, 10 oktober 2001, blz. 9.

⁽⁷⁵⁾ Ibidem, s. 29.

Kopersmacht

- (161) Buiten de automobiellindustrie is geen enkele klant verantwoordelijk voor meer dan [0-5 %](*) van de verkoop van Newco. De meeste klanten zijn goed voor minder dan 1 %. Geen van deze klanten zal in staat zijn enige druk uit te oefenen op Usinor, omdat de omvang van hun individuele behoeften slechts een onbeduidend deel vertegenwoordigt van de verkoop van Newco.
- (162) Ongeveer 50 % van de huidige vraag naar verzinkt bandstaal is afkomstig van de automobiellindustrie. In de automobiellindustrie zou de grootste klant goed zijn voor ongeveer [5-15 %](*) van de gezamenlijke verkoop van de ondernemingen. Deze automobiellproducent betreft momenteel echter het overgrote deel van zijn behoeften bij Usinor of Arbed. De op één na grootste onderneming neemt minder dan 10 % van de omzet van Newco voor haar rekening, maar is voor een groot deel van haar behoeften evenzeer afhankelijk van Usinor of Arbed. Gezien de lange periode die nodig is om nieuwe leveranciers te introduceren, het beperkte aantal alternatieve leveranciers en de beperkte beschikbare capaciteit bij deze leveranciers lijkt het onwaarschijnlijk dat een van deze ondernemingen in staat zou zijn om op de korte termijn enige vorm van kopersmacht uit te oefenen. Andere klanten uit de automobiellindustrie zijn minder afhankelijk van Usinor en Arbed, maar nemen een nog kleiner deel van de verkoop van deze ondernemingen voor hun rekening.
- (163) Bovendien heeft de automobiellindustrie speciale eisen, zoals „just in time”-leveringen, kwaliteitscontrole voor onderdelen die cruciaal voor de veiligheid zijn gedurende het volledige productieproces (inclusief een controletraject) en specifieke fysieke en chemische eigenschappen die gedetailleerd zijn beschreven in de productspecificaties die uniek kunnen zijn voor een bepaalde klant. Om voor de automobiellindustrie te kunnen werken, dient een staalproducent derhalve aanzienlijk te investeren in kwaliteitscontrolesystemen die voor de potentiële klant acceptabel zijn, en in de benodigde infrastructuur voor „just in time”-leveringen. Automobiellproducenten beschikken over minimale voorraden: een grote fabrikant heeft een voorraad voor gemiddeld drie dagen. Elk automobiellonderdeel wordt volgens specificaties uit een bepaald materiaal gemaakt en vervolgens toegewezen aan een specifieke leverancier. De keuze tussen leveranciers is zeer beperkt en de fabrikant moet zeker weten dat de staalfabrikant in staat is om steeds aan de specificatie te voldoen. Een nieuwe leverancier wordt daarom pas geaccrediteerd na langlopende tests en proeven. In één geval duurde het vijf jaar voordat de leverancier volledig was geaccepteerd. Andere automobiellproducenten hebben aangegeven dat deze perioden drie maanden tot één jaar duurden en dat de kosten voor het proces aanzienlijk opliepen.
- (164) Zodoende kunnen automobiellproducenten niet eenvoudig overstappen op een andere leverancier en in ieder geval is er slechts een beperkt aantal potentiële kandidaten. Voor deze potentiële leveranciers zijn er aanzienlijke risico's en kosten verbonden aan het verstrekken van testmateriaal, het samenstellen van teams voor de noodzakelijke technische ondersteuning en het uitbouwen van de benodigde infrastructuur voor „just in time”-leveringen. Ze moeten aanzienlijke tijd en energie investeren zonder garantie dat naderhand voldoende orders worden geplaatst waarmee ze de aanloop- en operationele kosten kunnen compenseren.
- (165) Het gegeven dat het voor klanten moeilijk is om goedkope alternatieve leveringsmogelijkheden te vinden, maakt de kans nog groter dat de fusieonderneming eenzijdig zal kunnen optreden, of het nu gaat om prijsverhogingen of productieverlagingen.
- (166) In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar van de Commissie trokken de partijen deze bevindingen van de Commissie in twijfel. Ze voerden de volgende argumenten aan: 1. de automobiellindustrie beschikt over aanzienlijke kopersmacht omdat in deze zeer geconcentreerde industrie de vijf grootste producenten in de Gemeenschap een gezamenlijk marktaandeel van 77 % in handen hebben; 2. automobiellproducenten kunnen op korte termijn op een andere leverancier overstappen — en doen dat ook — aangezien ze meer leveranciers „homologeren” dan degene bij wie ze aankopen; 3. aangezien zelfs een verlies van kleine volumes een onevenredig effect heeft op de winstgevendheid van de partijen, zou de dreiging van automobiellproducenten om ook kleinere volumes in handen te geven van concurrerende, gehomologeerde bedrijven, de partijen beperken in hun mogelijkheid om prijzen te verhogen. Op basis van een door hun economische adviseurs opgesteld verslag hebben de bedrijven aangevoerd dat — door de hoge vaste kosten — er sterke prikkels in de staalindustrie aanwezig zijn om tot de laatste ton te verkopen, zelfs downstream-producten zoals met metaal bekleed koolstofstaal. De idee is dat met de verkoop van grotere hoeveelheden downstream-producten de capaciteitsbenutting upstream toeneemt, met name op het niveau van de hoogovens. Zodoende worden vervolgens de productiekosten per ton verlaagd dankzij schaalvoordelen. Door bijvoorbeeld de capaciteitsbenutting van een geïntegreerde hoogoven op te drijven van 90 naar 100 %, wordt 35 % bespaard op de productiekosten per ton elektrolytisch verzinkt staal.
- (167) Nadat de Commissie deze argumenten zorgvuldig onderzocht heeft, blijft zij bij haar standpunt dat de kopersmacht onvoldoende is om te voorkomen dat Newco eenzijdig handelt op de markt voor met metaal beklede producten. Wat punt 1 — de omvang van de concentratie van de automobiellindustrie — betreft, zullen de vijf grootste leveranciers van verzinkt staal na de fusie een marktaandeel van [> 80 %](*) in handen hebben, en zodoende een hoger concentratieniveau bereiken dan de automobiellindustrie (die niet hun enige klantengroep is). Sommige individuele automobiellproducenten betrekken een zeer aanzienlijk deel van hun vraag ([> 50 %](*)) bij de fuserende partijen, terwijl de grootste klant van

Newco slechts [5-15 %](*) van het door Newco verkochte verzinkt staal voor zijn rekening neemt. Het is derhalve twijfelachtig of hun concentratiegraad voldoende zal zijn om tegenwicht te bieden tegen de marktmacht van Newco.

- (168) Ten aanzien van punt 2 kan zelfs een zeer geconcentreerde klantengroep alleen kopersmacht van betekenis uitoefenen wanneer er voor hun vraag geloofwaardige alternatieven zijn om op over te schakelen. Dit is echter niet het geval. De dreiging om grotere volumes elders te plaatsen is geen geschikt middel om maatregelen te treffen tegen het marktgedrag van Newco. Zoals reeds is opgemerkt, is de capaciteitsbenutting in de industrie hoog en hierin zal in de nabije toekomst geen verandering komen, zodat alternatieve leveranciers niet in staat zouden zijn om in te gaan op een aanzienlijke additionele vraag.

- (169) Wat punt 3 betreft, is de dreiging om kleine vraagvolumes („de laatste ton”) op de korte termijn elders te plaatsen ontoereikend als middel om de onderhandelingsmacht van Newco te beperken. De capaciteitsbenutting van hoogovens in Europa is reeds hoog (aanzienlijk meer dan 90 %). Als een klant kleine vraagvolumes elders plaatst, zal dit geen groot effect hebben op de kostencurve van Newco. Dit kan als volgt worden geïllustreerd: in 1999 produceerden de partijen 40 miljoen ton ruwstaal en ongeveer [5-10](*) miljoen ton verzinkt staal. De grootste klant van Newco ([5-15 %](*) van de gezamenlijke productie door de partijen van verzinkt staal) nam ongeveer [...](*) miljoen ton verzinkt staal voor zijn rekening. Zelfs als deze klant zijn totale vraag naar verzinkt staal elders zou plaatsen, zou dit slechts [< 5 %](*) van de ruwstaalproductie van Newco vertegenwoordigen. Uit deze verhouding blijkt dat klanten die slechts kleine vraagvolumes elders plaatsen, niet in staat zijn om effectief het marktgedrag van Newco aan banden te leggen.

Conclusie

- (170) Op basis hiervan is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de voorgenomen concentratie de partijen de macht zal geven om wat betreft de markt voor verzinkte producten, waaronder thermisch verzinkt staal en elektrolytisch verzinkt staal een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels welke zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

6. Organisch bekleed koolstofstaal

Geen risico op eenzijdige belemmering van een daadwerkelijke mededinging of een zich onttrekken aan de mededingingsregels

- (171) De totale omvang van de markt voor organisch bekleed koolstofstaal in 2000 bedroeg 4,13 miljoen ton. Het

aandeel van Usinor was [30-35 %](*) met [...](*) miljoen ton en dat van Arbed/Aceralia [5-10 %](*) met [...](*) miljoen ton, hetgeen een gezamenlijk marktaandeel van [35-40 %](*) opleverde. Het gezamenlijke marktaandeel van de partijen in de groothandelsverkoop bedroeg in 1999 [25-30 %](*) (Usinor [15-20 %](*); Arbed/Aceralia: [5-10 %](*)).

- (172) De naaste concurrenten van Newco zijn Corus, dat in 1999 een marktaandeel had van [20-25 %](*) in de totale verkoop en [20-25 %](*) in de groothandelsverkoop, en TKS, met in 1999 een marktaandeel van [10-15 %](*) in de totale verkoop en [< 10 %](*) in de groothandelsverkoop (zie tabel 18).

TABEL 18

Gezamenlijk marktaandeel van de partijen voor organisch bekleed koolstofstaal

	Totale verkoop		Groothandelsverkoop	
	Kiloton	%	Kiloton	%
2000	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	Niet beschikbaar
1999	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	[25-30](*)
1998	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	[20-25](*)
1997	[...](*)	[35-40](*)	[...](*)	[20-25](*)

Bron: Partijen.

- (173) Na de fusie zal Newco de onbetwiste marktleider zijn wat de totale verkoop betreft, met een marktaandeel van [35-40 %](*). De hoge percentages voor het gezamenlijke marktaandeel zouden aanleiding tot bezorgdheid kunnen geven ten aanzien van de vraag of Newco in staat zou zijn om zich onafhankelijk van zijn concurrenten te gaan gedragen. Het gezamenlijke marktaandeel van de partijen op de groothandelsmarkt (verkoop aan derden) bedraagt echter slechts [25-30 %](*). Het verschil wordt veroorzaakt door de sterke verticale integratie in deze sector, waarbij zowel Usinor als Arbed/Aceralia een groot deel van de productie zelf verder verwerken in bedrijven die in het bezit zijn van of onder zeggenschap staan van hun respectieve groepen. De Commissie heeft geen mededingingsbezwaren onderscheiden voor deze downstream-markten. Bovendien zal Newco worden geconfronteerd met concurrentie van belangrijke producenten zoals Corus en TKS, die beide over een aanzienlijke reservecapaciteit op deze markt beschikken.

Geen risico op concurrentiebeperkend parallelgedrag

- (174) Evenmin geven de marktkenmerken aanleiding tot concurrentiebeperkend parallelgedrag. Het gezamenlijke aandeel van de drie belangrijkste marktpartijen in de

groothandelsverkoop vertegenwoordigt minder dan 60 % van de totale markt. Bovendien is de capaciteitsbenutting niet symmetrisch. Het percentage van Usinor en Arbed/Aceralia is relatief hoog met [> 80 %](*), terwijl in de Gemeenschap de gemiddelde capaciteitsbenutting voor de totale sector 75 % bedraagt. Ten slotte is een aantal secundaire producenten bijzonder actief op deze markt, zoals SSAB, Rautaruukki, Voest-Alpine en Salzgitter.

Marktgroei

- (175) De afgelopen drie jaar werd de markt gekenmerkt door een aanzienlijke groei, waarbij het aanbod met 41 % steeg (hetgeen deels kan worden verklaard door de substitutie van standaard koudgewalst plat koolstofstaal en verzinkt staal door organische beklede staalproducten). Deze ontwikkeling zet in de toekomst mogelijk door.

Conclusie

- (176) Om deze redenen is de Commissie van mening dat de fusieonderneming niet in staat zal zijn om op de markt voor organisch bekleed koolstofstaal een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

7. Verpakkingsstaal

- (177) Bij het precies omschrijven van de productmarkt werd opengelaten of de markt a) de totale markt voor verpakingsstaal omvat, dan wel b) engere, afzonderlijke markten voor i) staal voor drankverpakking en ii) staal voor niet-drankverpakking. In elke mogelijke marktverdeling is de verdeling van het marktaandeel als aangegeven in tabel 19.

TABEL 19

Marktaandeel in verpakingsstaal in 1999

(in %)

Onderneming	Staal voor drankverpakking	Staal voor niet-drankverpakking	Verpakkingsstaal (algemeen)
Usinor	[30-35](*)	[20-25](*)	[20-25](*)
Arbed/Aceralia	[5-10](*)	[10-15](*)	[10-15](*)
Newco	[35-40](*)	[35-40](*)	[35-40](*)
Corus	[30-35](*)	[25-30](*)	[25-30](*)
TKS	[25-30](*)	[10-15](*)	[10-15](*)

Bron: Partijen.

a) Staal voor drankverpakking

Marktstructuur

- (178) De marktomvang bedroeg 0,6 miljoen ton in 2000 en in 1999. In 2000 bedroeg het gezamenlijke marktaandeel van de partijen [40-45 %](*) (Usinor [35-40 %](*); Arbed/Aceralia [5-10 %](*)). In 1999 bedroeg het marktaandeel van Corus [30-35 %](*) en dat van TKS [25-30 %](*).

Geen gevaar voor eenzijdige belemmering van een daadwerkelijke mededinging of een zich onttrekken aan de mededingingsregels

- (179) Gezien de sterke positie van de concurrenten op de markt mag worden uitgesloten dat er een situatie ontstaat of wordt versterkt waarin Newco zich onafhankelijk van de overige producenten kan gaan gedragen.

Geen risico op concurrentiebeperkend parallelgedrag

- (180) De Commissie heeft ook onderzocht of de voorgestelde operatie zou leiden tot concurrentiebeperkend parallelgedrag van de belangrijkste Europese producenten. Ten eerste vergroot de transactie de asymmetrie tussen de producenten. Belangrijker is dat de drie marktpartijen slechts enkele multinationals uit de verpakingsproducerende industrieën tot hun klant zullen kunnen rekenen. In de sector staal voor drankverpakkingen genereert Usinor zijn omzet met slechts [...](*) klanten ([...](*)). Arbed/Aceralia heeft slechts [...](*) klanten ([...](*)). Deze ondernemingen staan op hun beurt onder aanzienlijke druk van de internationale bottelarij (zoals Coca Cola, Pepsi Cola en de bierindustrie waar een concentratiebeweging aan de gang is). Hoewel de Commissie staal en aluminium (alsmede andere materialen) voor drankblikjes nog steeds als afzonderlijke markten beschouwt, is het evenwel waar dat staal onder concurrentiedruk staat van aluminium en PET.

- (181) Deze situatie biedt de drie staalproducenten niet veel ruimte om via een parallel optreden hun prijzen te verhogen. Bovendien is de capaciteitsbenutting op de markt eerder laag (gemiddeld 75 % voor de totale communautaire markt (staal voor drank- en niet-drankverpakking)). Deze aanzienlijke reservecapaciteit zorgt voor prikkels om „vals te spelen” bij de overeengekomen prijzen, en zodoende heimelijke afspraken verder te destabiliseren.

- (182) Derhalve is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de voorgenomen concentratie niet zal leiden tot concurrentiebeperkend parallelgedrag van de belangrijkste Europese producenten.

b) Staal voor niet-drankverpakking

- (183) De marktomvang bedroeg 3,8 miljoen ton in 2000 en 3,5 miljoen ton in 1999. In 2000 bedroeg op een mogelijke staalmarkt voor niet-drankverpakkingen het gezamenlijke marktaandeel van de partijen [35-40 %](*) (Usinor [20-25 %](*); Arbed/Aceralia [10-15 %](*)). In 1999 behaalde Corus een marktaandeel van [25-30 %](*), TKS een aandeel van [10-15 %](*) en Riva een van [10-15 %](*) terwijl andere producenten goed waren voor [15-20 %](*).

Geen risico op eenzijdige belemmering van een daadwerkelijke mededinging of het zich onttrekken aan de mededingingsregels

- (184) Gezien de sterke positie van de concurrenten op de markt mag worden uitgesloten dat er een situatie ontstaat of wordt versterkt waarin Newco zich onafhankelijk van de overige producenten kan gaan gedragen.

Geen risico op concurrentiebeperkend parallel gedrag

- (185) De Commissie heeft ook onderzocht of de voorgestelde operatie zou leiden tot concurrentiebeperkend parallel gedrag door de belangrijkste Europese producenten op de staalmarkt voor niet-drankverpakking. Met de voorgestelde operatie zal ook op deze markt de asymmetrie tussen het marktaandeel van de belangrijkste marktpartijen toenemen. Aan de vraagzijde bestaat er een sterke concentratie, hetgeen een belangrijke vorm van tegenwicht is. Drie ondernemingen ([...](*)) zijn goed voor 50 % van het verbruik in de Gemeenschap. [...](*) is de grootste klant van Usinor en neemt [20-25 %](*) van de verkoop van Usinor en [15-20 %](*) van die van Arbed/Aceralia voor haar rekening. De grootste klant van Arbed/Aceralia, [...](*), vertegenwoordigt [20-25 %](*) van de omzet van Arbed/Aceralia op de betrokken markt.
- (186) Evenals bij staal voor drankverpakking wordt daarnaast concurrentiedruk uitgeoefend door alternatieve verpakingsmaterialen (kunststof, composietmateriaal, aluminium, glas). Zo lijkt in de verpakkingindustrie voor levensmiddelen de voorkeur uit te gaan naar kunststof en composietmateriaal als gevolg van nieuwe conserveringsmethoden, zoals invriezen, vacuüm verpakken en bereidingen onder gecontroleerde atmosfeer. Daarom is het niet in het belang van de staalproducenten om prijzen te verhogen en daarmee de concurrentiepositie van hun product in gevaar te brengen.
- (187) Een andere barrière voor heimelijke afspraken vormt de import uit derde landen, die [15-20 %](*) van de totale verkoop vertegenwoordigt. Aangezien staal voor niet-drankverpakking een gestandaardiseerd verbruiksgoed lijkt te zijn, kan dit percentage stijgen indien de Europese leveranciers overgaan tot een onredelijke prijsstelling.

- (188) Ten slotte vormt de aanzienlijke reservecapaciteit op de markt (zoals hierboven is opgemerkt in overweging 181) ook een prikkel voor concurrenten om voor staal voor niet-drankverpakking te gaan werken onder een prijsniveau dat niet door de concurrentie gerechtvaardigd is.

- (189) Derhalve is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de voorgestelde operatie niet zal leiden tot concurrentiebeperkend parallel gedrag van de belangrijkste Europese producenten.

c) Totale markt: verpakingsstaal

- (190) De marktomvang bedroeg 4,3 miljoen ton in 2000 en 4,1 miljoen ton in 1999. Het marktaandeel van Newco beliep [35-40 %](*) (Usinor [25-30 %](*); Arbed/Aceralia [10-15 %](*)) in 1999. Het marktaandeel van de concurrenten bedroeg [25-30 %](*) voor Corus, [10-15 %](*) voor TKS, [< 10 %](*) voor Riva en [10-15 %](*) voor overige producenten. De cijfers verschillen niet veel van de resultaten in het segment voor staal voor niet-drankverpakking. Dit komt doordat bijna 90 % van de totale markt voor rekening kwam van staal voor niet-drankverpakking. Zodoende zijn de uitkomsten van het onderzoek voor die markt ook hier van toepassing. Daarnaast heeft de Commissie geen mededingingsproblemen kunnen vaststellen in de kleinere, alternatieve markt voor staal voor drankverpakking. Kortom, ook op een hypothetische totale markt geeft de voorgestelde operatie geen aanleiding tot mededingingsbezwaren.

Conclusie

- (191) Om deze redenen komt de Commissie tot de conclusie dat de voorgenomen concentratie de partijen niet in staat zal stellen om — op de markt of markten voor verpakingsstaal — een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

8. Platte roestvrijstalen producten

- (192) Platte roestvrijstalen producten omvatten warmgewalste en koudgewalste roestvrijstalen producten. Zoals in een eerdere beschikking van de Commissie in verband met deze markten ⁽⁷⁶⁾, moest het effect van de voorgenomen fusie op twee niveaus worden onderzocht om te bepalen of 1. Newco na de transactie in staat zou zijn zelfstandig prijzen te bepalen of een mededinging te belemmeren, en 2. de operatie geen voorwaarden zou doen ontstaan waardoor stilzwijgende afspraken door het beperkte aantal Europese producenten van roestvrij staal mogelijk en reëel zouden worden.

⁽⁷⁶⁾ Zie beschikking van 4 december 2000 in zaak COMP/EGKS.1342 – Outokumpu/Avesta Sheffield.

Geen risico op eenzijdige belemmering van een daadwerkelijke mededinging of het zich onttrekken aan de mededingingsregels

i) Warmgewalste roestvrijstalen producten

- (193) Met betrekking tot warmgewalste roestvrijstalen producten wordt in tabel 20 het aandeel weergegeven van warmgewalste roestvrijstalen producten in de totale verkoop in de Gemeenschap + Noorwegen en Zwitserland. Op basis hiervan bedroeg het gezamenlijke marktaandeel van de partijen [25-30 %](*) in 2000 en [25-30 %](*) in 1999. Ze zouden concurrentie ondervinden van AvestaPolarit ([30-35 %](*) in 1999), TKS ([20-25 %](*)) en Acerinox ([10-15 %](*)).

TABEL 20

Marktaandeel in 1999 in de Gemeenschap + Noorwegen en Zwitserland (totale verkoop)

Onderneming	Totale verkoop (in kiloton)	Marktaandeel (in %)
Usinor	[...](*)	[10-15](*)
Arbed/Aceralia	[...](*)	[15-20](*)
Usinor/Arbed/Aceralia	[...](*)	[25-30](*)
Avesta Polarit	[...](*)	[30-35](*)
TKS	[...](*)	[20-25](*)
Acerinox	[...](*)	[10-15](*)
Boehler	[...](*)	[< 5](*)
Import	[...](*)	[< 10](*)

Bron: Partijen.

- (194) Op de markt voor warmgewalste platte roestvrijstalen producten zou de fusieonderneming dus geen Europees marktleider worden. Bovendien zou Newco niet kunnen profiteren van haar omvang en mate van integratie, aangezien de concurrenten — volgens de partijen — ook onderdeel uitmaken van verticaal geïntegreerde groepen: Avesta Polarit is een gemeenschappelijke onderneming van Outokumpu Steel en Avesta Sheffield; Krupp Thyssen Stainless maakt deel uit van TKS; Acerinox heeft zeggenschap over de Amerikaanse onderneming North American Stainless en een van haar belangrijkste aandeelhouders is Nisshin Steel, de grootste producent van roestvrij staal in Japan. In deze situatie kan worden uitgesloten dat de voorgestelde fusie de partijen in staat zou stellen om eenzijdig prijzen te bepalen of een daadwerkelijke mededinging te belemmeren.

ii) Koudgewalste roestvrijstalen producten

- (195) Het marktaandeel van de partijen en hun concurrenten in koudgewalste roestvrijstalen producten wordt weer-

gegeven in tabel 21. Het gezamenlijke aandeel van de partijen in de totale verkoop (inclusief interne verkoop) bedroeg ongeveer [20-25 %](*) in 2000 en [20-25 %](*) in 1999 (aanzienlijk minder dan TKS, dat in 1999 een marktaandeel van ongeveer [35-40 %](*) behaalde). Het gezamenlijke marktaandeel van de partijen in de groot-handelsverkoop zou [15-20 %](*) bedragen. Newco zou ook concurrentie ondervinden van Avesta Polarit en Acerinox (met een aandeel van, respectievelijk, [20-25 %](*) en [10-15 %](*) in de totale verkoop). Evenzo is het, gezien hun marktaandeel en het bestaan van sterke concurrenten, uitgesloten dat Usinor/Arbed/Aceralia in staat zouden zijn om eenzijdig prijzen te bepalen of een daadwerkelijke mededinging te belemmeren.

TABEL 21

Marktaandeel in 1999 in de Gemeenschap + Noorwegen en Zwitserland (totale verkoop)

Onderneming	Totale verkoop (in kiloton)	Marktaandeel (in %)
Usinor	[...](*)	[15-20](*)
Arbed/Aceralia	[...](*)	[5-10](*)
Usinor/Arbed/Aceralia	[...](*)	[20-25](*)
TKS	[...](*)	[35-40](*)
Avesta Polarit	[...](*)	[20-25](*)
Acerinox	[...](*)	[10-15](*)
Import	[...](*)	[< 5](*)

Bron: Partijen.

Geen risico op concurrentiebeperkend parallel gedrag

i) Warmgewalste roestvrijstalen producten

- (196) Nadat de voorgenomen concentratie zal zijn afgerond, zullen er nog maar vijf leveranciers van warmgewalste roestvrijstalen producten zijn. De drie grootste marktpartijen zullen samen meer dan 80 % van de markt voor warmgewalst roestvrij staal in handen hebben (zie tabel 22).

TABEL 22

Marktaandeel in 1999 in de Gemeenschap + Noorwegen en Zwitserland (totale verkoop)

(in %)

	Usinor/Arbed/Aceralia	Avesta Polarit	TKS	Drie grootste concurrenten	Acerinox
Warmgewalst roestvrij staal	[25-30](*)	[30-35](*)	[20-25](*)	[> 80](*)	[10-15](*)

Bron: Partijen.

- (197) De Commissie heeft onderzocht of de fusie zou kunnen leiden tot concurrentiebeperkend parallel gedrag. De Commissie is om de volgende redenen tot de conclusie gekomen dat de operatie waarschijnlijk niet ertoe zal leiden dat de producenten van roestvrij staal collectief hun prijzen zullen verhogen en/of de productie of distributie zullen beperken, of zich anderszins de mededingingsregels in het kader van het EGKS-Verdrag zullen onttrekken.

Marktgroei

- (198) In tegenstelling tot vrijwel alle overige sectoren in de staalindustrie bedraagt het groeipercentage voor roestvrijstalen producten ten minste 6 % per jaar. Naar verwachting zal dit groeipercentage in ieder geval de komende vier jaar worden gehandhaafd. Zodoende worden de bestaande marktpartijen gestimuleerd om te concurreren voor een marktaandeel door doorlopend te investeren. Recentelijk is een aanzienlijke capaciteitsuitbreiding aangekondigd door Avesta Polarit (700 kiloton in Tornio) en ALZ (600 kiloton in 2003).

Capaciteitsverhoging

- (199) Hoewel het mogelijk is om de capaciteit te vergroten door knelpunten weg te nemen, worden deze mogelijkheden schaarser en zijn investeringen in nieuwe fabrieken nodig om aan de vraag te voldoen. De optimale schaal van deze investeringen is zeer groot in verhouding tot de omvang van de communautaire markt. De nieuwe Finse staalfabriek van Avesta Polarit (het resultaat van de fusie tussen Avesta Sheffield en Outokumpu) heeft een jaarcapaciteit van 1 miljoen ton (700 000 ton warmgewalst staal en 300 000 ton koudgewalst staal per jaar) en de nieuwe capaciteit van AST bedraagt 600 000 ton per jaar. Dit cijfer dient te worden vergeleken met de totale capaciteit voor warmgewalst roestvrij staal (6,7 miljoen ton in 2000). Naarmate nieuwe capaciteit beschikbaar komt, moet de eigenaar fel concurreren om opdrachten voor de nieuwe fabriek binnen te halen.

Kostenstructuren

- (200) De concurrenten op de markt hebben sterk uiteenlopende kostenstructuren, ten gevolge van een aantal factoren, waaronder verschillen wat betreft toegang tot grondstoffen. Deze conclusie is reeds met bewijs onderbouwd in de beschikking van de Commissie van december 2000 betreffende Outokumpu/Avesta Sheffield (overwegingen 31-35), waarin verschillen van wel 40 % in de bewerkings-/verwerkingskosten van communautaire producenten werden vastgesteld. De partijen hebben ook verklaard dat legeringselementen, zoals nikkel en chroom, gemiddeld zo'n 30 % van de prijs van warmgewalst roestvrij staal uitmaken. Sommige concurrenten zijn verticaal geïntegreerd in mijnbouwactiviteiten — zoals Outokumpu Steel, Columbus (een groot deel van haar aandeelhouders is chroomproducent) of een aantal Japanse concurrenten dat financiële banden met nikkel- en chroomproducenten onderhoudt. Arbed/

Aceralia en Usinor houden zich daarentegen niet bezig met mijnbouwactiviteiten die voor deze sector relevant zijn. Verschillende kostenstructuren zijn ook een gevolg van verschillende locaties van productiefaciliteiten, waardoor de vervoerskosten uiteenlopen. In absolute termen zijn de vervoerskosten gering, maar ze kunnen het verschil uitmaken tussen winst en verlies. De interne vervoerskosten zijn bijzonder laag voor sommige concurrenten (bv. Acerinox en Outokumpu) en zeer aanzienlijk voor andere concurrenten (Avesta Sheffield). De vervoerskosten van de partijen liggen tussen deze twee uitersten.

ii) Koudgewalste roestvrijstalen producten

- (201) Nadat de voorgenomen concentratie zal zijn afgerond, zullen er nog maar vijf leveranciers van koudgewalste roestvrijstalen producten zijn. De drie belangrijkste marktpartijen zullen [> 80 %](*) van de markt voor koudgewalst roestvrij staal in handen hebben, zoals blijkt uit tabel 23. Zelfs na deze fusie zal het marktaandeel van TKS echter aanzienlijk groter zijn dan dat van de fusieonderneming.

TABEL 23

Marktaandeel in 1999 in de Gemeenschap + Noorwegen en Zwitserland (totale verkoop)

(in %)

	Usinor/ Arbed/ Aceralia	Avesta Polarit	TKS	Drie grootste concurrenten	Acerinox
Koudgewalst roestvrij staal	[20-25](*)	[20-25](*)	[35-40](*)	[> 80](*)	[10-15](*)

Bron: Partijen.

- (202) De Commissie heeft onderzocht of de voorgenomen concentratie zou kunnen leiden tot concurrentiebeperkend parallel gedrag. De Commissie is, om dezelfde redenen als in het geval van warmgewalst roestvrij staal, tot de conclusie gekomen dat de operatie waarschijnlijk niet ertoe zal leiden dat de producenten van roestvrij staal collectief hun prijzen zullen verhogen en/of de productie of distributie zullen beperken, of zich anderszins aan de mededingingsregels in het kader van het EGKS-Verdrag zullen onttrekken.

Conclusie

- (203) Concluderend, op basis van het onderzoek van de Commissie mag worden geconcludeerd dat de voorgenomen fusie geen mededingingsbezwaren zou doen rijzen ten aanzien van warmgewalst roestvrijstalen of koudgewalste platte producten.

2. STAALDISTRIBUTIE

1. *Verticaal geïntegreerde distributeurs/onafhankelijke distributeurs*

- (204) De staaldistributie is een zeer belangrijk onderdeel van het wereldwijde commerciële beleid van de verticaal geïntegreerde staalproducenten. Arbed/Aceralia zijn van mening dat ruwweg 40 % van het staalverbruik in Europa via de diverse distributiekkanalen loopt.
- (205) Alle belangrijke Europese staalproducenten beschikken over hun eigen netwerk van distributiecentra, waarmee ze in het algemeen een aanzienlijk deel van het Europese grondgebied dekken, met name de belangrijkste industriegebieden. Deze netwerken van distributiecentra volgen normaalgesproken een gemeenschappelijk commercieel beleid of een gemeenschappelijke verkoopstrategie. Ze worden centraal gecoördineerd of opereren onder één structuur voor bedrijfsbeheer of een centrale verkoopafdeling, hoewel elk centrum een bepaalde mate van onafhankelijkheid heeft.
- (206) Naast deze geïntegreerde distributeurs is er een onafhankelijke sector die bestaat uit een groot aantal bedrijven waarvan de grootte en financiële sterkte verschillen. Het aandeel van de onafhankelijke sector in de verkoop via staalservicebedrijven in 1999 wordt weergegeven in tabel 24.

TABEL 24

Aandeel in verkoop via staalservicebedrijven van onafhankelijke distributeurs in 1999

(in %)

Duitsland (behalve Noord-Rijnland-Westfalen)	60
Italië	49
Verenigd Koninkrijk	45
Spanje en Portugal	40
Benelux en Noord-Rijnland-Westfalen	31
Frankrijk	26

Bron: Partijen.

- (207) In theorie kunnen onafhankelijke distributeurs dezelfde diensten als geïntegreerde distributeurs verlenen, op voorwaarde dat ze in de benodigde uitrusting hebben geïnvesteerd. Desalniettemin is een groot deel van hun voorraden noodgedwongen afkomstig van de walserijen van de Europese staalproducenten, van wie de geïntegreerde distributeurs hun concurrenten zijn in de distributiesector. Met name is de mogelijkheid om de benodigde leveringen veilig te stellen of prijzen op hetzelfde niveau te houden volledig afhankelijk van de individuele relaties tussen onafhankelijke distributeurs en producenten. Met betrekking tot de activiteiten van de staalservicebedrijven dient te worden opgemerkt dat de prijs van brede coils die door de walserijen worden geleverd, in hoge mate de prijs van overlans geknpte coils bepaalt, zoals de partijen hebben opgemerkt.

- (208) Bovendien merkte één onafhankelijke distributeur in zijn reactie op een van de vragenlijsten van de Commissie op dat in moeilijke tijden geïntegreerde distributeurs prijzen vaststellen voor eindgebruikers welke vrijwel even hoog zijn als de prijzen die producenten voor dezelfde producten aan onafhankelijke distributeurs in rekening brengen. Evenzo bevestigde een andere onafhankelijke distributeur dat grote staalproducenten een duidelijke voorkeur voor hun geïntegreerde distributeurs aan de dag leggen, waarna hij beweerde dat bepaalde prijsstellingen van geïntegreerde staalservicebedrijven niet zijn gebaseerd op de noodzaak om volledig kosten-dekkend te werken voor de desbetreffende verwerking en logistiek.

- (209) Naast het feit dat distributeurs in eigendom van staalproducenten voor de desbetreffende producten upstream zijn geïntegreerd, hebben ze nog andere voordelen ten opzichte van onafhankelijke distributeurs. Met name dankzij de geografische locatie van de verschillende centra van geïntegreerde distributeurs — die door geheel Europa zijn verspreid — kunnen ze algemene contracten sluiten met grote klanten die verschillende productiefaciliteiten in Europa hebben en vanuit één centrale locatie aankoopbeslissingen nemen. Terwijl individuele onderhandelingen immers plaatsvinden tussen kleine klanten en de verkoopafdeling van elk staalservicebedrijf, worden onderhandelingen over algemene leveringscontracten voor grote klanten normaalgesproken op een Europese basis gevoerd. Vervolgens worden de producten en diensten geleverd via het meest geschikte distributiecentrum op basis van de klantenlocaties. Deze praktijk is zeer gangbaar in de automobielsector en de sector huishoudelijke apparaten.

- (210) Uit het marktonderzoek blijkt dat een aantal onafhankelijke concurrenten zich over de transactie ernstig zorgen maakt. Zelfs als een klein aantal concurrenten van mening is dat de voorgenomen fusie ervoor zal zorgen dat de fuserende partijen efficiënter te werk kunnen gaan waardoor stabielere markten ontstaan, vrezen andere concurrenten met name dat de staaldistributie nog meer zal worden gedomineerd door producenten — ten koste van kleine, onafhankelijke distributeurs. Hierdoor zou het aantal leveranciers voor de distributeurs kunnen afnemen en zouden prijzen kunnen stijgen. Sommige onafhankelijke distributeurs voerden aan dat de voorgenomen concentratie zou kunnen leiden tot de verdwijning van hun leveringsbronnen, met name omdat het voor hen in het verleden hoogst onzeker was of de leveringen van fabrikanten buiten de Gemeenschap zouden worden voortgezet.

- (211) Derhalve kan, in overeenstemming met eerdere beschikkingen van de Commissie ⁽⁷⁷⁾, worden geconcludeerd dat, hoewel staaldistributie een regionale of nationale dienst is, er bij de evaluatie van het effect van de fusie op de distributiesector rekening dient te worden gehouden met de gevolgen die de verticale integratie van staalproducten heeft op de concurrentie tussen distributeurs,

⁽⁷⁷⁾ Zaak IV/M.484 — Krupp/Thyssen/Riva/Falck/Tadfin/AST.

met name wat betreft de levering van staalproducten aan distributeurs op Europees niveau.

2. *Beoordeling van de verschillende distributiemarkten*

(212) Met de voorgestelde operatie zullen de partijen een bijzonder groot marktaandeel verwerven op de volgende markten:

- a) staalservicebedrijven in Frankrijk;
- b) staalservicebedrijven in Spanje/Portugal;
- c) activiteiten van voorraadhoudende ondernemingen in Frankrijk, en
- d) zuurstofsnijdijen in Frankrijk.

(213) Andere markten die in het kader van deze beschikking getroffen worden, zijn:

- a) staalservicebedrijven in de Benelux en Noord-Rijnland-Westfalen;
- b) staalservicebedrijven in het Verenigd Koninkrijk en Ierland, en
- c) voorraadhoudende ondernemingen in de Benelux en Noord-Rijnland-Westfalen.

a) **Staalservicebedrijven in Frankrijk**

(214) In 2000 verkochten de staalservicebedrijven in Frankrijk in totaal 3,9 miljoen ton platte koolstofstalen producten (hetgeen overeenkwam met ongeveer 41 % van de totale leveringen van platte koolstofstalen producten), waarvan ongeveer [...] (*) miljoen ton werd verkocht door Usinor en [...] (*) miljoen ton door Arbed/Aceralia. Het gezamenlijke marktaandeel van de partijen bedroeg [40-45 %] (*) in 2000 ([40-45 %] (*) in 1999), waarmee de voorgenomen concentratie zal leiden tot een aggregatie van [5-10 %] (*) ([5-10 %] (*) in 1999). Het marktaandeel van hun belangrijkste concurrenten in 1999 bedroeg [5-10 %] (*) (Corus), [5-10 %] (*) (Riva) en [5-10 %] (*) (TKS).

(215) Na de fusie zal het marktaandeel van Newco bijna vijfmaal zo groot zijn als dat van haar belangrijkste concurrent op de Franse markt en bijna tweemaal zo groot als het gezamenlijke aandeel van haar drie belangrijkste concurrenten. Daarnaast is het marktaandeel van onafhankelijke staalservicebedrijven in Frankrijk vrij laag in vergelijking met buurlanden. Onafhankelijke staalservicebedrijven nemen slechts [< 30 %] (*) van de markt in Frankrijk voor hun rekening, terwijl ze in Duitsland goed zijn voor [> 50 %] (*) (exclusief Noord-Rijnland-Westfalen), in Italië voor [> 40 %] (*) en in het Verenigd Koninkrijk voor [> 40 %] (*). Bovendien is deze onafhankelijke sector in hoge mate gefragmenteerd in een groot aantal kleine leveranciers.

(216) Ook dient rekening te worden gehouden met de verticale integratie van de partijen en met name met het

sterke aandeel van Newco in de upstream markt voor de productie en directe verkoop van platte koolstofstalen producten, zowel op EER-niveau als in Frankrijk. In 1999 namen de partijen [40-45 %] (*) van de communautaire productie van warmgewalst koolstofstaal voor hun rekening, terwijl hun productie van koudgewalste platte koolstofstalen producten [45-50 %] (*) van de communautaire productie vertegenwoordigde. Bovendien blijkt uit het marktonderzoek dat sommige onafhankelijke distributeurs die met het distributienetwerk van Usinor in Frankrijk concurreren, sterk afhankelijk zijn van leveringen door Arbed/Aceralia; door deze operatie zal deze alternatieve bevoorradingsbron verdwijnen. Kortom, na de fusie zal de nieuwe onderneming in staat zijn om prijzen te bepalen, de distributie te beheersen of te beperken en een daadwerkelijke mededinging te belemmeren.

(217) Gezien deze overwegingen is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de aangemelde operatie de partijen — wat betreft de markt voor de distributie van platte koolstofstalen producten via staalservicebedrijven in Frankrijk — de macht zal geven om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

b) **Staalservicebedrijven in Spanje/Portugal**

(218) Op het Iberisch schiereiland wordt ongeveer 44 % van de totale levering van platte koolstofstalen producten verzorgd door staalservicebedrijven, terwijl levering via voorraadhoudende ondernemingen en zuurstofsnijdijen ongeveer 10 % bedraagt. In het bijzonder werd in 2000 in Spanje en Portugal in totaal 4,2 miljoen ton platte koolstofstalen producten door staalservicebedrijven verkocht, waarvan ongeveer [...] (*) miljoen ton door Usinor en [...] (*) miljoen ton door Arbed/Aceralia. Het gezamenlijke marktaandeel van de partijen bedroeg [45-50 %] (*) in 2000 ([50-55 %] (*) in 1999), waarmee de voorgenomen concentratie zal leiden tot een aggregatie van [10-15 %] (*) (ook [10-15 %] (*) in 1999). In 1999 bedroeg het marktaandeel van hun belangrijkste concurrenten [10-15 %] (*) (Grupo Ros), [5-10 %] (*) (Gutser) en [5-10 %] (*) (A. Gallardo).

(219) Als Spanje en Portugal bovendien zouden worden beschouwd als afzonderlijke geografische markten, zou de situatie in beide landen aanleiding geven tot ernstige mededingingsbezwaren. In 1999 zou het aandeel van Newco in Spanje [40-45 %] (*) ([30-35 %] (*) + [10-15 %] (*)) zijn geweest en [65-70 %] (*) ([65-70 %] (*) + [< 5 %] (*) in Portugal).

(220) Ook in dit geval zal het verschil tussen Newco en haar belangrijkste concurrenten na de fusie zeer aanzienlijk zijn. Newco zal viermaal zo groot zijn als haar naaste concurrent. Bovendien zullen de belangrijkste concurrenten van Newco niet zozeer geïntegreerde distributeurs van andere staalproducenten zijn maar vooral onafhankelijke distributeurs, die voor hun bevoorrading van staalproducten in hoge mate afhankelijk zullen zijn van de aanmeldende partijen. Daarnaast zal Newco een

bijzonder sterke positie innemen bij de distributie van platte koolstofstalen producten via zowel staalservicebedrijven als voorraadhoudende ondernemingen in Frankrijk, de dichtstbijzijnde markt voor het Iberisch schiereiland, waardoor Spaanse en Portugese klanten minder mogelijkheden hebben om voor andere leveranciers te kiezen.

- (221) In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar voeren de partijen echter aan dat er op basis van nationale markten, geen wezenlijke overlapping in Portugal zal plaatsvinden, omdat het marktaandeel van Arbed/Aceralia slechts [$< 5\%$](*) bedraagt. Desalniettemin is Arbed/Aceralia, gezien het bijzonder grote marktaandeel van Usinor in Portugal ([$65-70\%$](*)) en het niveau van de grensoverschrijdende verkoop tussen Portugal en Spanje, via haar activiteiten in Spanje de belangrijkste potentiële concurrent op de Portugese markt. Gelet op de verschillende omvang van de Portugese en Spaanse markt vertegenwoordigt in het bijzonder de verkoop van platte koolstofstalen producten door Arbed/Aceralia via staalservicebedrijven in Spanje ([...](*) kiloton in 1999) weliswaar slechts [$10-15\%$](*) van de Spaanse markt, maar dit percentage is aanzienlijk hoger dan de totale Portugese markt voor de verkoop van platte koolstofstalen producten via staalservicebedrijven (399 kiloton in 1999).
- (222) Gelet op deze overwegingen is de Commissie tot de conclusie gekomen dat de aangemelde operatie de partijen, wat betreft de markt voor de distributie van platte koolstofstalen producten via staalservicebedrijven in Spanje en Portugal, de macht zal geven om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

c) Voorraadhoudende ondernemingen in Frankrijk

- (223) Het gezamenlijke marktaandeel van de partijen in de distributie van alle koolstofstalen producten bedroeg [$25-30\%$](*) in 2000 ([$20-25\%$](*) + [$5-10\%$](*)) en in 1999 ([$15-20\%$](*) + [$5-10\%$](*)). De belangrijkste concurrenten waren KDI met een marktaandeel van [$25-30\%$](*) in 1999, en Descours et Cabaud met [$15-20\%$](*).
- (224) Newco zou echter een veel groter marktaandeel verwerven in de distributie van platte koolstofstalen producten ([$35-40\%$](*) in 1999). Newco zou veel groter zijn dan haar belangrijkste concurrenten in de sector van de distributie van platte producten — KDI ($10-15\%$) en Descours et Cabaud ($5-10\%$). De resterende markt voor voorraadhoudende ondernemingen is uiterst gefragmenteerd, met meer dan 500 kleine onafhankelijke leveranciers. De klantenbasis is tevens gefragmenteerd, waarbij de belangrijkste klanten kleine en middelgrote ondernemingen zijn.
- (225) Daarnaast dient te worden opgemerkt dat Newco niet alleen een aanzienlijk marktaandeel zou hebben voor de

distributie van platte koolstofstalen producten in Frankrijk via voorraadhoudende ondernemingen, maar ook een machtspositie zou verwerven op de markt voor de distributie van platte koolstofstalen producten in Frankrijk via staalservicebedrijven (met een marktaandeel van meer dan 40%). Tevens zou Newco door haar verticale integratie ook een sterke positie hebben op de upstream-markt voor de vervaardiging van platte koolstofstalen producten in Europa (bv. [$45-50\%$](*) van de vervaardiging van koudgewalste platte koolstofstalen producten in de Gemeenschap in 1999).

- (226) In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar betwistten de partijen de beoordeling van de Commissie, omdat de relevante markt ook het in voorraad houden van alle koolstofstalen producten zou moeten omvatten, waarin de partijen een gezamenlijk aandeel van [$25-30\%$](*) in de totale markt bezitten, zoals hierboven is aangegeven (overweging 223). Deze kwestie is echter in het gedeelte inzake de omschrijving van productmarkten aan de orde gekomen.
- (227) Gelet op deze overwegingen is de Commissie tot de conclusie gekomen dat door de aangemelde transactie de partijen — wat betreft de markt voor de distributie van platte koolstofstalen producten via voorraadhoudende ondernemingen in Frankrijk — de macht zouden hebben om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

d) Zuurstofsnijderijen in Frankrijk

- (228) In 2000 bedroeg de totale verkoop door zuurstofsnijderijen in Frankrijk 200 000 ton, waarvan ongeveer [...](*) door Usinor en [...](*) door Arbed/Aceralia werd verkocht. Het gezamenlijke marktaandeel van de partijen bedroeg [$35-40\%$](*) in 2000 ([$30-35\%$](*) in 1999), waarmee de voorgenomen concentratie zal leiden tot een aggregatie van [$5-10\%$](*) (ook [$5-10\%$](*) in 1999). Het marktaandeel van hun belangrijkste concurrenten in 1999 bedroeg [$5-10\%$](*) (Oxymetal), [$5-10\%$](*) (Devillers) en [$5-10\%$](*) (Oxycentre).
- (229) Het marktaandeel van Newco zal aanzienlijk groter zijn dan dat van haar belangrijkste concurrenten. Newco zal vijfmaal zo groot zijn als haar belangrijkste concurrent. Een belangrijk deel van de markt (34%) is zeer gefragmenteerd, met meer dan honderd actieve marktpartijen. De klantenbasis is ook tamelijk gefragmenteerd: de meeste actoren zijn kleine en middelgrote ondernemingen met een laag verbruik van staalplaten en weinig of geen kopersmacht. De import van buiten de EER is te verwaarlozen, zodat daarvan geen concurrentiedruk uitgaat. Bovendien loopt de markt voor zuurstofsnijden terug door de opkomst van nieuwe technologieën, zoals lasersnijden en waterstralen, waardoor het onwaarschijnlijk wordt dat veel nieuwe partijen zich op deze markt

zullen begeven, zoals blijkt uit het feit dat er tijdens de afgelopen vijf jaar geen nieuwkomers van betekenis zijn geweest.

- (230) In hun antwoord op de mededeling van punten van bezwaar zijn de partijen het oneens met de conclusies van de Commissies op basis van de volgende argumenten: 1. de verkoop van Arbed is beperkt, en 2. de positie van Usinor omvat de volledige productie van Eurodecoupe, terwijl Eurodecoupe in feite een dochteronderneming van DHS is waarover Usinor geen uitsluitende zeggenschap heeft.
- (231) Wat het eerste argument betreft, vertegenwoordigt de verkoop van Arbed [5-10 %](*) van de markt voor zuurstofsnijderijen in Frankrijk, waarbij Arbed momenteel de op één na grootste concurrent van Usinor is op basis van het verkoopvolume, vlak na de belangrijkste concurrent (Oxymetal met een marktaandeel van [5-10 %](*) in 1999) en vóór de overige marktpartijen (Devillers, Oxycentre, Savoy Decoupe, Bretagne Oxy en UF Acier). Wat het tweede argument betreft, hebben de partijen zelf bevestigd dat Usinor gezamenlijke zeggenschap over Eurodecoupe heeft. Zodoende moet de volledige verkoop van Eurodecoupe in aanmerking worden genomen voor de beoordeling van de voorgenomen concentratie.

- (232) Gelet op deze overwegingen is de Commissie tot de conclusie gekomen dat door de aangemelde transactie de partijen — wat betreft de markt voor de distributie van kwartoplaten via zuurstofsnijderijen in Frankrijk — de macht zouden hebben om een daadwerkelijke mededinging te belemmeren of zich te onttrekken aan de mededingingsregels zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag.

e) Overige getroffen markten

- (233) In het kader van de beoordeling van de voorgenomen concentratie zijn de overige getroffen markten uit de distributiesector, de volgende:

1. staalservicebedrijven in de Benelux en Noord-Rijnland-Westfalen, waar in 2000 het gezamenlijke marktaandeel van de partijen in de distributie van koolstofstalen producten [20-25 %](*) ([10-15 %](*) + [10-15 %](*)) bedroeg. Hun belangrijkste concurrenten zijn Corus, met een marktaandeel van [20-25 %](*), en TKS, ook met een marktaandeel van [20-25 %](*).

Als die regionale markt verder zou worden onderverdeeld, zou het marktaandeel van Newco in 1999 [20-25 %](*) zijn geweest in het gebied dat uit België en Luxemburg bestaat, [25-30 %](*) in Nederland en [15-20 %](*) op de volledige Duitse markt (inclusief Noord-Rijnland-Westfalen). Op deze drie markten zou Newco te maken hebben met vergelijkbare of zelfs grotere concurrenten: Corus in België en Luxemburg ([25-30 %](*)) en Nederland ([25-30 %](*)), en TKS in Duitsland ([15-20 %](*));

2. staalservicebedrijven in het Verenigd Koninkrijk en Ierland, waar in 2000 het gezamenlijke marktaandeel van de partijen [15-20 %](*) ([5-10 %](*) + [10-15 %](*)) bedroeg. Als er rekening zou worden gehouden met nationale markten, zou Newco een marktaandeel van [20-25 %](*) behalen in het Verenigd Koninkrijk ([5-10 %](*) + [10-15 %](*)) en < 5 % ([< 5 %](*) + [< 5 %](*)) in Ierland. In ieder geval is het marktaandeel van de partijen voor de distributie van platte koolstofstalen producten in het Verenigd Koninkrijk en Ierland duidelijk kleiner dan dat van Corus ([30-35 %](*));
3. voorraadhoudende ondernemingen in de Benelux en Noord-Rijnland-Westfalen, waar in 2000 het gezamenlijke marktaandeel van de partijen in de distributie van koolstofstalen producten [15-20 %](*) ([10-15 %](*) + [5-10 %](*)) bedroeg. In geen van de alternatieve verdere onderverdelingen — naar productmarkt (platte/lange producten) of naar geografische markt (nationale markten) — zou het gezamenlijke marktaandeel van de partijen aanleiding geven tot ernstige mededingingsbezwaren, wanneer rekening wordt gehouden met het marktaandeel van de overige marktpartijen.

- (234) Derhalve geeft de transactie geen aanleiding tot ernstige mededingingsbezwaren op de getroffen markten zoals die in dit gedeelte zijn beschreven.

VI. DOOR DE PARTIJEN AANGEBODEN VERBINTENISSEN

1. SAMENVATTING VAN DE VERBINTENISSEN

1. Voorgestelde afstotingen

- (235) Teneinde tegemoet te komen aan de mededingingsbezwaren die de Commissie heeft vastgesteld, hebben de partijen aangeboden om een aantal ondernemingen en activiteiten in de sector staalproductie en staaldistributie af te stoten.

a) Staalproductiemarkten

- (236) De partijen zullen hun belangen in de volgende ondernemingen afstoten:

1. Finarvedi: Usinor stemt ermee in om haar belang in de productielijn voor warmgewalst staal van ISP Arvedi af te stoten of te laten afstoten;
2. Galmed: Aceralia en Usinor stemmen ermee in om hun belang in Galvanizaciones del Mediterráneo SA (respectievelijk, 51 % en 24,5 % van het kapitaal van Galmed) af te stoten of te laten afstoten. Galmed produceert warmgewalst verzinkt staal;

3. Lusosider: Usinor stemt ermee in om haar belang in Lusosider Projectos Siderúrgicos SA (50 % van het kapitaal) af te stoten of te laten afstoten. Lusosider produceert koudgewalst staal, warmgewalst verzinkt staal en vertind staalplaat;
4. Segal: Sidmar van Arbed en Cockerill Sambre van Usinor stemmen ermee in om hun belang (elk 33,33 % van het kapitaal) in Société Européenne de Galvanisation SA af te stoten of te laten afstoten. Segal produceert warmgewalst verzinkt staal;

(237) Bovendien zullen de partijen de volgende activiteiten afstoten of laten afstoten:

1. Beautor: Usinor stemt ermee in om Beautor in La Fère (Frankrijk) af te stoten of te laten afstoten. Beautor beschikt over een koudwalserij en een lijn voor elektrolytisch verzinkt staal;
2. Dudelange: Arbed stemt ermee in om de fabriek voor warmgewalst staal in Dudelange (Luxemburg) af te stoten of te laten afstoten;
3. Straatsburg: Usinor stemt ermee in om haar fabriek voor thermisch verzinkt staal en organisch bekleed staal in Straatsburg (Frankrijk) af te stoten of te laten afstoten.

(238) De afstoting van laatstgenoemde activiteiten zal alle materiële en immateriële activa en de overdracht van de huidige werknemers van de fabrieken omvatten.

(239) Voorzover de in de overwegingen 236 en 237 genoemde productielijnen niet zijn geïntegreerd in koudwalserijen zullen de partijen op verzoek van de overnemer de desbetreffende toevoercapaciteit voor koudgewalst staal of eventueel „toll-rolling” aanbieden conform de normale marktvoorwaarden. Op verzoek van de overnemer zullen overgangsdiensten-/leveringsovereenkomsten worden aangeboden. De divisies Galmed, Beautor en Straatsburg zullen als één pakket worden aangeboden, afhankelijk van het bestaande recht van voorkoop ten aanzien van Galmed.

b) Distributiemarkten

(240) Op het gebied van staaldistributie hebben de partijen de volgende verbintenissen aangeboden:

1. Cofrafer: Arbed stemt ermee in om Cofrafer SA, een 100 %-dochteronderneming, met inbegrip van haar dochterondernemingen Flaberga Découpe in Barbèrey St. Sulpice (Frankrijk), Orn'oxycoupage en Surfa-

çage de Normandie, beide in Chailloué (Frankrijk), af te stoten of te laten afstoten;

2. Bamesa: Usinor stemt ermee in om haar volledige belang in Bamesa Aceros SL af te stoten of te laten afstoten, of anders het eventuele resterende minderheidsbelang over te dragen aan een onafhankelijke trustee tot op het moment dat de aandelen kunnen worden verhandeld. (Momenteel bezit Usinor direct en indirect 49 % van het kapitaal van Bamesa, waarover zij gezamenlijke zeggenschap heeft.)

2. Verwante verplichtingen en procedure

(241) De partijen hebben zich ertoe verbonden om zich te houden aan een aantal verwante verplichtingen die zijn bedoeld om de volledige economische levensvatbaarheid en concurrentiepositie van de afgestoten activiteiten te behouden, waaronder de benoeming van een trustee die verantwoordelijk is voor het toezicht op de tenuitvoerlegging van de verbintenissen. Bovendien wordt de afstotingsprocedure gedetailleerd beschreven in de verbintenissen. De volledige tekst van deze verbintenissen is opgenomen in de bijlage bij deze beschikking.

2. BEOORDELING VAN DE VERBINTENISSEN

1. Verzinkte producten

(242) Wat het marktaandeel van Newco betreft, zouden de voorgestelde afstotingen Usinor duidelijk weer terugbrengen tot haar omvang van vóór de fusie. In 1999 had Usinor een marktaandeel in de totale verkoop van verzinkt staal van [30-35 %](*) tegenover [10-15 %](*) voor Arbed/Aceralia. Door de afstotingen zou het gezamenlijke marktaandeel van Usinor, Arbed en Aceralia terugvallen van [40-45 %](*) (vóór de afstotingen) naar [35-40 %](*). De partijen zouden meer dan [5-10 %](*) van hun marktaandeel afstoten, waardoor hun marktpositie zou worden gecorrigeerd. De cijfers voor 2000 zijn vrij gelijkend, zoals blijkt uit tabel 25.

TABEL 25

Verkoop van Newco en voorgestelde afstotingen

(in kiloton)		
Verzinkt staal	1999	2000
Verkoop Newco	[...](*)	[...](*)
	[40-45](*) %	[40-45](*) %
Voorgestelde afstotingen	[...](*)	[...](*)
Verkoop ná afstotingen	[...](*)	[...](*)
Totale verkoop	[...](*)	[...](*)
Newco ná afstotingen	[35-40](*) %	[35-40](*) %

- (243) Wat de capaciteit betreft, zou het marktaandeel van Newco ook aanzienlijk worden verkleind met de voorgestelde afstotingen, van [40-45 %](*) naar [35-40 %](*) in 2002-2003, zoals blijkt uit tabel 26.

TABEL 26
Capaciteit van Newco en voorgestelde afstotingen

(in kiloton)		
Verzinkt staal	2002	2003
Capaciteit Newco	[...](*)	[...](*)
	[40-45](*) %	[40-45](*) %
Voorgestelde afstotingen	[...](*)	[...](*)
Capaciteit ná afstotingen	[...](*)	[...](*)
Marktcapaciteit	[...](*)	[...](*)
Newco ná afstotingen	[35-40](*) %	[35-40](*) %

- (244) Met een dergelijk marktaandeel zou de stelling dat Newco eenzijdig prijzen zou kunnen verhogen en de productie zou kunnen verminderen, minder realistisch worden, met name door de potentiële verbetering van de concurrentiepositie van haar directe concurrenten ingevolge de afstotingen.
- (245) Met de voorgestelde afstotingen zal de marktstructuur op twee manieren worden verbeterd. Als grotere concurrenten zoals TKS of Corus enkele van de fabrieken zouden overnemen, zou hiermee het verschil in omvang tussen henzelf en Newco worden verkleind. Als kleinere concurrenten (zoals Salzgitter of Voest-Alpine) enkele van de fabrieken zouden overnemen, zou daarmee een nieuwe concurrerende kracht ontstaan met een marktaandeel van ongeveer [5-10 %](*). Hiermee zou een concurrent ontstaan in dezelfde orde van grootte als Arbed/Aceralia.
- (246) Bovendien zou met de voorgestelde afstotingen een oplossing worden geboden voor de problemen ten aanzien van de automobiellindustrie zoals die zijn onderscheiden in de mededeling van punten van bezwaar. Meer dan 65 % van de afstotingen heeft betrekking op deze sector. Uit het onderzoek is gebleken dat het accrediteringsproces werkt op fabrieksniveau. Potentiële overnemers zouden zodoende ook toegang krijgen tot enkele klanten uit de automobiellindustrie wanneer ze de aan deze klanten leverende fabrieken overnemen. Zoals de partijen in hun antwoord hebben uitgelegd, wordt staal aan de automobiellindustrie daadwerkelijk geleverd op basis van een concurrerend biedproces. Met de voorgestelde afstotingen zullen klanten uit de automobiellindustrie in staat zijn om voor Newco alternatieve leveringsbronnen te vinden, omdat nieuwe of sterkere concurrenten zullen kunnen deelnemen aan het biedproces.
- (247) Na de afstotingen zou daarnaast gezamenlijk eigendom door de grootste staalfabrikanten in de Gemeenschap grotendeels verdwijnen op de markt voor producten uit verzinkt staal. Zodoende zouden concurrenten minder worden gestimuleerd of minder mogelijkheden hebben om eventueel hun gedrag te coördineren.
- (248) Ten slotte zouden daarmee ook prikkels om subcontinentale geografische markten voor deze producten te ontwikkelen worden verminderd, aangezien de afstotingen plaatsvinden in het „thuisgebied” van de fuserende ondernemingen (het gebied dat uit Frankrijk, Spanje, Portugal en de Benelux bestaat).
- (249) Deze overwegingen zijn bevestigd door het door de Commissie uitgevoerde marktonderzoek naar de voorgestelde corrigerende maatregelen.

2. Staaldistributie

- (250) Met de voorgestelde afstotingen zouden de mededingingsbezwaren worden weggenomen die de Commissie had vastgesteld voor verschillende distributiemarkten in Frankrijk en Spanje/Portugal.
- (251) In Frankrijk zou met de afstoting van Cofrafer het totale aandeel van Newco in de markt voor staalservicebedrijven in 2000 worden teruggebracht van ongeveer [40-45 %](*) naar ongeveer [35-40 %](*). Wat de markten voor het in voorraad houden van platte koolstofstalen producten en zuurstofsnijderijen betreft, zal het marktaandeel van Newco na de afstotingen ongeveer [30-35 %](*) bedragen. Belangrijker is dat de overlappings op de markten voor staalservicebedrijven, voorraadhoudende ondernemingen en zuurstofsnijderijen in Frankrijk zullen verdwijnen door de afstotingen, omdat daarin alle distributieactiviteiten van Arbed/Aceralia op deze markten begrepen zijn.
- (252) Bovendien zou het marktaandeel van Newco in de markt voor staalservicebedrijven in Spanje/Portugal aanzienlijk worden verkleind met de afstoting van Bamesa. Op basis van het marktaandeel in 2000 vertegenwoordigt het aandeel van Newco in Bamesa ongeveer [15-20 %](*) van de markt. Na afstoting zou het marktaandeel van Newco afnemen van [45-50 %](*) naar [25-30 %](*); vergelijk daarmee de [10-15 %](*) van Grupo Ros, de [5-10 %](*) van Gutser en [5-10 %](*) van A. Gallardo. Als nationale markten in aanmerking zouden worden genomen, zou het marktaandeel van Newco in Spanje teruglopen van [40-45 %](*) naar [25-30 %](*) en in Portugal van [65-70 %](*) naar [30-35 %](*). Zodoende zal de afstoting een concurrent in staat stellen om zijn marktaandeel aanzienlijk te vergroten, waarmee de wanverhouding ten gevolge van de fusie tussen Usinor, Arbed en Aceralia wordt gecompenseerd.
- (253) Deze overwegingen zijn bevestigd door het door de Commissie uitgevoerde marktonderzoek naar de voorgestelde corrigerende maatregelen.

3. Conclusie

- (254) Derhalve is de Commissie van mening dat de ondernemingen een afdoende antwoord bieden op de mededingingsbezwaren die de Commissie heeft onderscheiden op de markten voor verzinkt staal en voor staaldistributie.

VII. CONCLUSIE

(255) Gelet op al deze overwegingen is de Commissie tot de conclusie gekomen dat, mits de in de bijlage bij deze beschikking uiteengezette verbintenissen volledig worden nagekomen, de voorgenomen concentratie geen aanleiding zal geven tot mededingingsbezwaren en dat met name Newco Steel niet de macht gegeven wordt:

- de prijs te bepalen, de productie of distributie te beheersen of te beperken, of een daadwerkelijke mededinging voor een belangrijk deel van de markt voor de relevante producten te belemmeren,
- of zich te onttrekken aan de regels van de mededinging zoals deze zijn vastgesteld in het kader van het EGKS-Verdrag, met name door een kunstmatig bevoorrechte positie te scheppen, welke leidt tot een aanmerkelijk voordeel met betrekking tot de voorziening of de afzet.

(256) Aangezien er aldus aan de vereisten van artikel 66, lid 2, van het EGKS-Verdrag is voldaan, dient de voorgestelde fusie te worden goedgekeurd, op voorwaarde dat de partijen de volgende verbintenissen volledig nakomen (onderhevig aan wijzigingen conform de revisie-clausule die in de bijlage is opgenomen en):

[...](*) Zie de niet-vertrouwelijke versie van de verbintenissen in de bijlage.

(257) Deze aspecten van de verbintenissen vormen voorwaarden, aangezien de relevante markten alleen structureel worden gewijzigd indien de verbintenissen worden nageleefd. De overige aspecten van de verbintenissen, betref-

fende de fases in de tenuitvoerlegging die nodig zijn om de beoogde structurele wijzigingen tot stand te brengen, vormen verplichtingen in de zin van artikel 66, lid 5, vijfde alinea, van het EGKS-Verdrag,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De operatie waarbij de ondernemingen Arbed SA, Aceralia Corporación Siderúrgica SA en Usinor SA fuseren tot de onderneming Newco Steel, wordt bij dezen goedgekeurd op grond van artikel 66, lid 2, van het EGKS-Verdrag, op voorwaarde dat de in de bijlage opgenomen verbintenissen volledig worden nageleefd en met name de volgende voorwaarden: ...

[...](*) Zie de niet-vertrouwelijke versie van de verbintenissen in de bijlage.

Artikel 2

Deze beschikking is gericht tot de aanmeldende partijen:

Gedaan te Brussel, 21 november 2001.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie

BIJLAGE

De volledige originele tekst van de in artikel 1 bedoelde voorwaarden en verplichtingen kan worden geraadpleegd op de onderstaande website van de Commissie:

http://europa.eu.int/comm/competition/index_en.html

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE**van 15 januari 2002****betreffende de door de Franse Republiek ten uitvoer gelegde steunmaatregel ten gunste van
Crédit Mutuel***(Kennisgeving geschied onder nummer C(2001) 3956)***(Slechts de tekst in de Franse taal is authentiek)****(Voor de EER relevante tekst)**

(2003/216/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, inzonderheid op artikel 62, lid 1, onder a),

Na de belanghebbenden overeenkomstig de genoemde artikelen te hebben aangemaand hun opmerkingen te maken ⁽¹⁾ en gezien deze opmerkingen,

Overwegende hetgeen volgt:

(3) Het besluit van de Commissie tot inleiding van de procedure is bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* ⁽²⁾. De Commissie heeft de belanghebbenden verzocht hun opmerkingen over de steunmaatregel in kwestie kenbaar te maken.

(4) Crédit Mutuel heeft de Commissie op 18 juni 1998 een brief gezonden met argumenten tegen het als staatssteun kwalificeren van de maatregelen ten aanzien waarvan de procedure is ingeleid, alsmede een dossier met de analytische boekhouding betreffende het Livret bleu. Tevens hebben veel belanghebbende partijen de Commissie hun opmerkingen doen toekomen (zie deel III).

(5) De klagers hebben de Commissie vier aanvullende memories doen toekomen bij brieven van 29 oktober 1999, 16 mei 2000, 16 oktober 2000 en 19 januari 2001.

I. PROCEDURE

(1) Bij brief van 6 februari 1998 heeft de Commissie de Franse autoriteiten in kennis gesteld van haar besluit de procedure van artikel 88, lid 2, van het Verdrag in te leiden ten aanzien van de voordelen die door de staat aan Crédit Mutuel zijn toegekend uit hoofde van het spaarmechanisme van het Livret bleu. Sinds 1975 verleent de Franse overheid Crédit Mutuel het exclusieve distributierecht van dit spaarboekje. Het besluit tot inleiding van de procedure is genomen naar aanleiding van een op 25 januari 1991 ingediende klacht van de Association française des banques (AFB), de Chambre syndicale des banques populaires (CSBP) en Crédit Agricole betreffende de door de Franse staat aan Crédit Mutuel verleende steun. De Commissie had eerder reeds bij brief van 27 mei 1991 om inlichtingen met betrekking tot het Livret bleu verzocht.

(2) De Franse autoriteiten hebben de Commissie op 8 april 1998 een antwoorddossier op de in de brief tot inleiding van de procedure gestelde vragen doen toekomen.

(6) Na lezing van het dossier van Crédit Mutuel, en met name van de boekhoudkundige informatie inzake het Livret bleu, waarin wordt geconcludeerd dat het mechanisme van het Livret bleu niet alleen geen overcompensatie van de kosten ten laste van Crédit Mutuel met zich brengt, maar zelfs tot nettokosten voor Crédit Mutuel leidt, heeft de Commissie besloten de analytische boekhouding van het Livret bleu door een accountant te laten controleren. Daartoe heeft zij via een aanbestedingsprocedure een Britse consultant aangesteld, Littlejohn Frazer (hierna te noemen „de consultant”), die gespecialiseerd is in boekhoudkundige en accountantswerkzaamheden en geassocieerd is met twee Franse accountantskantoren, Auditec en Scacchi. De accountantswerkzaamheden zijn in november 1998 begonnen en waren op 13 december 1999 afgerond. Crédit Mutuel heeft de Commissie op 21 juli 1999 een mededeling gezonden waarin de voorlopige conclusies van de consultant werden betwist. Het eindrapport van de consultant is op 10 januari 2000 ter bestudering voorgelegd aan de Franse autoriteiten en aan Crédit Mutuel. Op 7 februari 2000 werd een technische overlegbijeenkomst

⁽¹⁾ PB C 146 van 12.5.1998, blz. 6.

⁽²⁾ Zie voetnoot 1.

over het accountantsrapport georganiseerd. Deze bijeenkomst werd bijgewoond door de diensten van de Commissie, bijgestaan door de consultant, de Franse autoriteiten en Crédit Mutuel.

- (7) Daarnaast heeft de Commissie op 7 december 1998 een gezamenlijke brief ontvangen van de Banque Nationale de Paris, Crédit Commercial de France en de Société Générale met een kopie van een verzoekschrift dat deze drie banken in Frankrijk bij de Conseil d'Etat hebben ingediend en waarin zij de verkoop betwistten van Crédit Industriel et Commercial (CIC) aan Crédit Mutuel door de openbare verzekeringsgroep GAN. In die brief verzoeken de drie banken om uitbreiding van de onderhavige procedure tot het gebruik dat Crédit Mutuel zou hebben gemaakt van de steun die zij uit hoofde van het Livret bleu zou hebben ontvangen en die haar met name in staat zou hebben gesteld in april 1998 CIC te verwerven. De Commissie merkt op dat de in het verzoekschrift genoemde feiten geen nieuw gegeven opleveren waaruit kan worden opgemaakt of het mechanisme van het Livret bleu tot steun aan Crédit Mutuel leidt, of dat het mogelijk maakt de verenigbaarheid van de steun met het Verdrag te beoordelen. De Commissie heeft daarom geen gevolg gegeven aan dat verzoek tot uitbreiding van de onderhavige procedure.
- (8) Bij brief van 14 september 1999 hebben de diensten van de Commissie de Franse autoriteiten gevraagd de taken van algemeen belang waarmee Crédit Mutuel is belast, te preciseren. Bij drie brieven van respectievelijk 21 februari 2000, 3 november 2000 en 5 februari 2001 hebben de diensten van de Commissie de Franse autoriteiten diverse stukken voor commentaar toegezonden die de klagers aan het dossier hebben toegevoegd ten aanzien van het „baleffect” van het Livret bleu, zoals met name twee statistische studies van Cabinet Glais. Tevens hebben de diensten van de Commissie de Franse autoriteiten vragen gesteld over de wijziging van de belastingregeling voor het Livret bleu als gevolg van het besluit van de Conseil d'Etat van 5 januari 2000 betreffende de onrechtmatigheid van de belastingregeling voor het Livret bleu. De Franse autoriteiten hebben bij brief van 1 februari 2001 geantwoord.
- (9) In april 2000, dus na de inleiding van procedure, heeft de Fédération bancaire de l'Union européenne (FBUE) klacht ingediend tegen de door de Franse staat aan Crédit Mutuel verleende steun in de vorm van het exclusieve distributierecht van het van belastingen vrijgestelde spaarboekje Livret bleu. De klacht is aangevuld met een aanvullende memorie van 22 januari 2001, waarin met name de meeste reeds door de AFB aan het dossier toegevoegde stukken zijn opgenomen en waarin de fiscale behandeling van de rente op het Livret bleu in het licht van de uitspraak van de Conseil d'Etat van 5 januari 2000 wordt gepreciseerd.
- (10) In mei 2000 heeft de Confédération Nationale du Crédit Mutuel het accountantskantoor Arthur Andersen opdracht gegeven de methodiek van de analytische boekhouding van Crédit Mutuel te controleren en de exploitatierekening voor het Livret bleu op te stellen. Deze opdracht werd in september 2000 afgesloten met een gedetailleerd rapport over de exploitatierekening voor het Livret bleu. Daarin wordt het resultaat van de analytische boekhouding betreffende het Livret bleu geraamd op een verlies vóór belasting van 498 miljoen FRF. Dit uiteindelijk verliesbedrag is echter verkregen na de toepassing van betwistbare correcties. Op 2 februari 2001 werd een bijeenkomst georganiseerd om de resultaten van dit rapport te bespreken. Naar aanleiding van de opmerkingen van de diensten van de Commissie heeft Crédit Mutuel Arthur Andersen gevraagd hun een nota van 8 februari 2001 toe te zenden. In deze nota wordt een rechtvaardiging gegeven van de gehanteerde methode „ter correctie van de oververtegenwoordiging van schadeverzekeringsactiviteiten”, waarop de diensten van de Commissie met name kritiek hadden geuit.
- (11) De Commissie heeft in april 2001 de overeenkomst met de consultant verlengd en hem opgedragen de verschillen tussen de twee boekhoudkundige studies in kaart te brengen en na te gaan welke wijzigingen in de gegevens of de methode eventueel als gerechtvaardigd zouden kunnen worden beschouwd en in zijn eerdere beoordeling zouden kunnen worden verwerkt. Het eindrapport is op 23 juli 2001 overgelegd. Daarin wordt het resultaat van de analytische boekhouding van het Livret bleu geraamd op een niet-gekapitaliseerde gecumuleerde winst van 1 074 miljoen FRF. Het rapport is dezelfde dag nog aan de Franse autoriteiten overhandigd. Op 26 juli 2001 is een overlegvergadering georganiseerd met de Franse autoriteiten, Crédit Mutuel en Arthur Andersen. Crédit Mutuel en Arthur Andersen hebben aangegeven dat zij het niet eens zijn met de eindconclusies van de consultant van de Commissie. Arthur Andersen heeft zijn eerdere conclusies bevestigd in een document van 13 september 2001, dat als bijlage bij een nota van de Franse autoriteiten van 15 september 2001 is toegezonden. Op 26 oktober 2001 hebben de Franse autoriteiten de Commissie een nieuwe nota met een juridische analyse van het Livret bleu in het licht van het communautaire mededingingsrecht toegezonden. Op 7 januari 2002 hebben zij de Commissie tevens een nota betreffende de aan een taak van openbaar belang verbonden kosten doen toekomen, waarin de berekeningen van Crédit Mutuel zonder nieuwe gegevens waren opgenomen.
- (12) Op grond van de verschillende elementen die door de klagers zijn ingebracht en waarin wordt gemeld dat Crédit Mutuel door de lokproducteffecten een dynamisch voordeel krijgt wat betreft het aantrekken van klanten, heeft de Commissie de opdracht van haar consultant respectievelijk in september 2000 en vervolgens in april 2001 uitgebreid tot de beoordeling van de lokproducteffecten van het Livret bleu. De consultant heeft verklaard dat hij op grote moeilijkheden stuitte toen hij bij

Crédit Mutuel de gegevens trachtte te verkrijgen die noodzakelijk zijn voor deze technisch gezien uiterst delicate studie. Daarom kon hij niet de methode toepassen die hij oorspronkelijk had beoogd. De Commissie is er niet in geslaagd tijdens deze procedure afdoende resultaten te verkrijgen.

zou dat een als staatssteun te kwalificeren overcompensatie vormen.

2. Crédit Mutuel

- (13) Drie van de klagers, AFB, Crédit Agricole en CSBP hebben er bij schrijven van 25 september 2001 bij de Commissie op aangedrongen actie te ondernemen. De uitlatingen in de Franse pers, volgens welke de klagers hun klacht wensten in te trekken, waren in een eerdere brief van 10 april 2001 tegengesproken.

II. BESCHRIJVING VAN HET MECHANISME VAN HET LIVRET BLEU

1. Inleiding

- (14) Crédit Mutuel is belast met de distributie van het Livret bleu, een taak waaraan strikte voorrechten en verplichtingen zijn verbonden. De voorrechten zijn de exclusieve distributie bij het grote publiek van een spaarproduct dat vrijgesteld is van belasting, het Livret bleu (zie deel II, punt 3), en de betaling van een bemiddelingsvergoeding door de Caisse des Dépôts et Consignations (CDC). De verplichtingen betreffen het gebruik van de middelen die worden aangetrokken met het Livret bleu. Die verplichtingen zijn in de loop van de jaren veranderd: aanvankelijk had Crédit Mutuel de verplichting 50 % van de middelen (dit deel is vervolgens verhoogd tot 65 %) aan zogenoemde bestemmingen van algemeen belang (met name financiering van lagere overheden en andere overheidsorganen) te besteden, terwijl de bank vrij kon beschikken over het resterende deel. Vanaf 1991 is een toenemend deel van de uitstaande bedragen gebruikt voor sociale woningbouw, via centralisatie van de middelen bij de CDC. Momenteel zijn alle uitstaande bedragen gecentraliseerd bij de CDC. Deze betaalt aan Crédit Mutuel, uitsluitend uit hoofde van de gecentraliseerde uitstaande bedragen, een vergoeding die overeenkomt met het door de overheid vastgestelde brutorentetarief dat aan de spaarders wordt uitgekeerd, alsmede een bemiddelingsvergoeding van 1,3 %.

De Commissie zal onderzoeken in hoeverre de distributie van het Livret bleu Crédit Mutuel economische voordelen kon verschaffen op basis van de door de CDC betaalde bemiddelingsvergoeding. Indien de bemiddelingsvergoeding de nettokosten van het systeem overschrijdt, dat wil zeggen het verschil tussen de baten uit de andere bestemmingen (vrije bestedingen, bestedingen van algemeen belang) en de werkelijke kosten van het aantrekken en het beheer van de betrokken spaargelden, met inachtneming van een normale rentabiliteitsmarge,

- (15) Crédit Mutuel is een gedecentraliseerde bankgroep bestaande uit een nationaal netwerk van Caisses de Crédit Mutuel, die als rechtsvorm de coöperatieve vennootschap hebben. De 1 850 plaatselijke kantoren moeten aangesloten zijn bij een regionale federatie en elke federatie bij de Confédération nationale du Crédit Mutuel, „het centrale orgaan” van het netwerk in de zin van de Bankwet van 24 januari 1984. De Caisses de Crédit Mutuel tellen in totaal 5,7 miljoen leden. De Caisses Fédérales zijn aandeelhouders van de Caisse Centrale du Crédit Mutuel, het nationale financiële orgaan, dat de financiële liquiditeit van de regionale groepen waarborgt. De groep heeft de kenmerken van één onderneming met een geconsolideerde boekhouding. De staat is in Crédit Mutuel vertegenwoordigd door een regeringscommissaris die deel uitmaakt van de raad van bestuur en van de algemene vergaderingen van de Confédération Nationale du Crédit Mutuel.

- (16) Crédit Mutuel is de vijfde Franse bank wat betreft de ingelede gelden en de derde wat betreft de omvang van zijn netwerk (eind 1999 ongeveer 3 300 kantoren). Na de fusie met CIC had de groep Crédit Mutuel eind 1999 27 500 werknemers en een geconsolideerde balans van 941 miljard FRF. Over het boekjaar 1999 behaalde zij een nettoresultaat (aandeel van de groep) van 4,1 miljard FRF. De hoge financiële marges van de groep worden met name verklaard door een relatief lage (66,7 % in 1996) exploitatiecoëfficiënt (de verhouding tussen de algemene kosten en de netto-opbrengsten van het bankbedrijf), waardoor Crédit Mutuel tot de Franse banken met de minst hoge lasten behoort. Dat niveau blijft echter aanzienlijk hoger dan bij de meest rendabele Europese banken. Het bedrag van haar eigen vermogen (aandeel van de groep) is in de loop van de jaren negentig bijna verdrievoudigd en bedroeg in 1999 61 miljard FRF. De solvabiliteitscoëfficiënt („Cooke”-ratio) bedroeg in 1997 15,8 %, ruimschoots boven het wettelijk verplichte niveau ⁽³⁾ van 8 %, en hoger dan dat van haar belangrijkste concurrenten.

- (17) De bankgroep CIC is in april 1998 geprivatiseerd en de staat heeft Crédit Mutuel gekozen uit verscheidene bankgroepen die zich kandidaat hadden gesteld voor de overname. Na die overname is de groep die bestaat uit Crédit Mutuel en CIC een van de belangrijkste Franse bankgroepen geworden, die met in totaal 4 880 kantoren het op een na grootste netwerk van bankkantoren op het Franse grondgebied is en een balanstotaal heeft van bijna 1 300 miljard FRF.

⁽³⁾ Dit minimumniveau is vastgesteld bij Richtlijn 89/647/EEG van de Raad van 18 december 1989 betreffende een solvabiliteitsratio voor kredietinstellingen (PB L 386 van 30.12.1989, blz. 14).

- (18) Crédit Mutuel is een bank met een netwerk dat structureel een inzamelaar van fondsen is: het bedrag aan ingelegde gelden (408 miljard FRF in 1998) is hoger dan de kredieten die zij verleent (345 miljard FRF in 1998). Door dit overschot van middelen op de uitgaven voor haar eigenlijke bankactiviteiten treedt zij structureel op als geldaanbieder op de financiële markten. Dat valt te verklaren uit haar statuut als onderlinge bank en door het grote aantal particuliere cliënten, waarvan het netto-spaarsaldo positief is. Crédit Mutuel speelt een belangrijke rol bij de financiering van beroepsbeoefenaren, ambachtelijke bedrijven en winkeliers, landbouwers, lagere overheden en verenigingen. Naast haar activiteiten als kredietinstelling is Crédit Mutuel tevens zeer actief op het gebied van verzekeringen. Daarmee heeft zij in 1998 een netto-opbrengst van 23 miljard FRF gerealiseerd (levens- en schadeverzekeringen). Deze activiteiten leveren een aanzienlijke bijdrage aan haar resultaten. Crédit Mutuel heeft tevens een erkende, en door haar geëxporteerde, knowhow op het gebied van de digitalisering van betaalmiddelen en van het elektronische geldverkeer (uitgifte van betaalpassen en afwikkeling van elektronische betalingen in winkels).

3. Het Livret bleu

- (19) Het Livret bleu is een gereguleerd spaarproduct voor het grote publiek, waarvoor Crédit Mutuel van de overheid het distributierecht heeft gekregen krachtens wet nr. 75-1242 van 27 december 1975. Het tarief van de vergoeding door Crédit Mutuel voor de inleg op het Livret bleu wordt door de staat vastgesteld. De aan de spaarders betaalde belastingvrije commerciële rentevoet is gelijk aan die van het belangrijkste concurrerende volksspaarproduct, het Livret A (gedistribueerd door de Caisses d'épargne en de Post); het spaarbedrag mag het ook voor het Livret A ⁽⁴⁾ vastgestelde plafond niet overschrijden. Het Livret bleu is heel belangrijk geweest voor Crédit Mutuel; bijna twee decennia lang vormde dit het belangrijkste product waarmee zij zich voor haar particuliere cliënteel onderscheidde van haar concurrenten. Het relatieve belang ervan, in kwantitatieve zin, neemt de laatste jaren wat af. Het aandeel van het Livret bleu in de totale ingelegde gelden van Crédit Mutuel, dat in 1975 70 % bedroeg en in 1985 nog bijna 60 %, is sinds 1997 gedaald tot onder de 25 %.
- (20) Tot eind 1999 kreeg het mechanisme van het Livret bleu fiscaal een behandeling die afweek van de algemene regels voor de belastingheffing op spaargelden. Crédit Mutuel maakte aan de staat namelijk officieel een derde van de belasting over, die normaliter in het kader van het systeem van bevrijdende voorheffing over de inkomsten uit spaargelden en sociale premies verschuldigd zou zijn, ongeacht de fiscale situatie van de spaarders ⁽⁵⁾. Het bedrag van die belasting werd in elk geval niet afgewenteld op de spaarder. Op 5 januari 2000 heeft de Conseil d'Etat, waarbij de AFB een procedure aanhangig had gemaakt, het systeem van de gedeeltelijke vrijstelling van het Livret bleu onrechtmatig verklaard in het licht van de nationale belastingregels inzake bevrijdende voorheffing. De Franse autoriteiten hebben op 13 januari 2000 besloten het rentetarief vóór belasting op het Livret bleu te verhogen, om de nettovergoeding voor de inleggers ongewijzigd te laten. Sinds de inwerkingtreding van het besluit van 27 september 1991 heeft hoe dan ook voor Crédit Mutuel klaarblijkelijk steeds een mechanisme bestaan tot „neutralisering” van de fiscale inhoudingen die op basis van het bovengenoemde systeem geschieden. Met andere woorden: de staat of de Caisse des Dépôts et Consignations (CDC) betaalden aan Crédit Mutuel een bedrag dat correspondeert met de voorheffingen in kwestie, zodat het Livret bleu sinds dat jaar steeds een product is geweest dat volledig is vrijgesteld van belasting, zowel voor de consument als voor Crédit Mutuel, althans wat betreft de uitstaande bedragen die bij de CDC zijn gecentraliseerd.
- (21) Voor de op het Livret bleu ingelegde middelen, waarvan het bedrag in de loop van de jaren negentig heeft geschommeld tussen de 80 en 100 miljard FRF, golden van het begin af aan verscheidene mogelijke bestemmingen.
- (22) Een toenemend deel van die middelen is vanaf 1991 verplicht bestemd voor de financiering van de sociale woningbouw; deze bedragen worden hetzij „gecentraliseerd”, dat wil zeggen op een depositorekening bij de CDC gestort, hetzij door Crédit Mutuel zelf toegewezen voor dezelfde soort bestemmingen als die van de CDC. De CDC betaalt Crédit Mutuel een vaste bemiddelingsprovisie van 1,3 % over de gecentraliseerde uitstaande bedragen (boven de aan de spaarder betaalde netto rente). De hoogte van de vergoeding is sinds het begin van de centralisatietransacties, dus sinds 1991, niet gewijzigd. De CDC gebruikt de voor de financiering van de sociale woningbouw bestemde fondsen voor leningen aan HLM-organisaties (HLM: habitation à loyer modéré — goedkope huurwoningen), zoals ook gebeurt met de fondsen van Livret A van de Caisses d'épargne en van de Post. Sinds het besluit van 27 september 1991 wor-

⁽⁴⁾ De rentevoet bedroeg op de datum van de beschikking 3 % vrij van inkomstenbelasting of inhouding aan de bron. Het plafond bedraagt 100 000 FRF voor particulieren.

⁽⁵⁾ Aangezien de bevrijdende voorheffing een vast tarief is en de spaarders ervoor kunnen kiezen de bevrijdende voorheffing niet te betalen en in plaats daarvan de opbrengst van hun financiële beleggingen op te nemen in hun belastbaar inkomen uit hoofde van de belasting op de inkomsten van natuurlijke personen (impôt sur le revenu des personnes physiques: IRPP), kunnen vier verschillende situaties ontstaan: zij zijn niet onderworpen aan belasting uit hoofde van die financiële opbrengst (indien zij niet belastbaar zijn op grond van de IRPP), ze zijn belastbaar voor die inkomsten op grond van de IRPP tegen een tarief dat lager is dan of gelijk is aan de bevrijdende voorheffing, of zij betalen de bevrijdende voorheffing. Wanneer zij fouten maken bij de berekening, kan het ook gebeuren dat zij op grond van de IRPP ook tegen een hoger tarief dan de bevrijdende voorheffing over die inkomsten worden belast.

den alle nieuwe ingelegde gelden op het Livret bleu bestemd voor de financiering van sociale huisvesting, en de op 31 december 1990 uitstaande bedragen moesten in de periode tot 2000 geleidelijk via jaarlijkse tranches van 10 % bij de CDC worden gecentraliseerd.

- (23) De bestemming van een ander deel van de middelen was vastgelegd in een besluit van 1 maart 1976, de zogenoemde „bestemmingen van algemeen belang”. De helft moet worden besteed aan de financiering van lagere overheden, de andere helft aan inschrijving op door de staat en door staatsinstellingen uitgegeven effecten, en daarnaast aan leningen ter aanvulling van leningen tegen een preferentieel tarief in het kader van bouwspaarregelingen. Leningen aan commerciële bedrijven

waren niet toegestaan. Volgens de wet van 27 december 1975 moest het aan die bestemmingen te besteden deel 50 % van de uitstaande bedragen zijn. Dit percentage is verhoogd tot 65 % (en 80 % van de nieuwe inleg) vanaf de inwerkingtreding van twee besluiten van 31 oktober 1983 (en tot 1991) ⁽⁶⁾.

- (24) Het restant van de uitstaande bedragen, aanvankelijk de helft, van 1983 tot 1991 35 % ⁽⁷⁾, daarna een afnemend gedeelte in de loop van de jaren negentig, kon tenslotte door Crédit Mutuel vrijelijk voor eigen rekening worden gebruikt. Op deze wijze kon de bank dus haar concurrerende bankactiviteiten ondersteunen met een gedeelte van de uitstaande bedragen op het Livret bleu.

(25)

Tabel 1

Bestedingen van de uitstaande bedragen op het Livret bleu

(in miljard FRF en in %)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Jaarlijkse gemiddelde uitstaande bedragen	[...] (*)	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Bij CDC gecentraliseerde bestemmingen	1 %	6 %	11 %	22 %	34 %	41 %	45 %	61 %
Overige bestemmingen van algemeen belang	50 %	40 %	34 %	26 %	20 %	15 %	11 %	8 %
Verplichte reserves/liquiditeitsreserves	26 %	29 %	24 %	22 %	20 %	19 %	18 %	16 %
Totale gereguleerde bestemmingen	77 %	75 %	69 %	69 %	74 %	75 %	74 %	85 %
Totale vrije bestemmingen	23 %	25 %	31 %	31 %	26 %	25 %	26 %	15 %

Gegevens: Crédit Mutuel, Arthur Andersen.

- (26) Zoals door de overheid werd gesteld, is dit mechanisme in een bepaalde tijd in het leven geroepen om de ontwikkeling van Crédit Mutuel te bevorderen door haar in staat te stellen dankzij goedkope middelen haar eigen bankactiviteiten uit te breiden, die waarvoor zij profijt kon trekken van een belangrijk deel van het uitstaande bedrag op het Livret bleu.

(*) Zakengeheim.

⁽⁶⁾ Krachtens de rectificatiewet inzake de begroting voor 1982 van 30 december 1982 stijgt het gedeelte dat voor rechtstreekse financiering van de staatsbegroting of voor specifieke behoeften is bestemd ten nadele van de leningen aan de lagere overheden. Crédit Mutuel levert voor het eerst in 1987-1988 — bij een inschrijving op effecten van de CDC — een gerichte bijdrage aan de financiering van de sociale huisvesting (ter hoogte van 1,8 miljard FRF).

⁽⁷⁾ Voordat verplichte reserves en liquiditeitsreserves in verband met die uitstaande bedragen in aanmerking zijn genomen.

- (27) Het systeem is dus vanaf 1991 ingrijpend veranderd om het geleidelijk aan te passen aan het systeem van het Livret A, daar de Franse autoriteiten zich duidelijk bewust waren van de concurrentievervalsingen die eruit voortvloeiden. Technisch gesproken worden nu alle middelen geacht te worden toegewezen aan de bestemmingen van algemeen belang, waarbinnen de financiering van de sociale woningbouw een grotere plaats inneemt ⁽⁸⁾. In de praktijk lijken alle nieuwe ingelegde bedragen op het Livret bleu te zijn aangewend voor de financiering van de sociale woningbouw. De herbestemming van de reeds bestaande uitstaande bedragen moest over een periode van tien jaar van 1991 tot 2000 stapsgewijs geschieden, om Crédit Mutuel in staat te stellen haar activa ten bedrage van [...] van haar balans (eind 1990) te herstructureren. In ruil daarvoor zou de administratieve controle op de opening of sluiting van kantoren in 1991 volledig worden opgeheven. Bovendien werd de betaling van de forfaitaire bevrijdende voorheffing uit hoofde van de aan de spaarders op de inleg op het Livret bleu betaalde rente officieel „geneutraliseerd” ⁽⁹⁾, dat wil zeggen door de CDC of de staat terugbetaald aan Crédit Mutuel.
- (28) Toen de Commissie besloot de onderhavige procedure in te leiden, was er sprake van een overgangssituatie: de nieuwe op het Livret bleu ingelegde bedragen leken te worden aangewend voor sociale woningbouw, maar voor de uitstaande bedragen uit het verleden verliep de overgang veel trager dan was bepaald in de eerste tussen Crédit Mutuel en de staat gesloten overeenkomst (die voorzag in een jaarlijkse overdracht van 10 % van de uitstaande bedragen). Het afgelopen decennium bleven de vrije bestedingen zeer aanzienlijk (ongeveer [...]), zoals blijkt uit de bovenstaande tabel 1. De centralisatie van de uitstaande bedragen bij de CDC is echter in 1997 versneld. De hervorming van de bestedingen van het Livret bleu werd toen namelijk door een nieuwe factor versneld en gewijzigd. Na de inleiding van de onderhavige procedure door de Commissie in december 1997 en de verkoop van CIC aan Crédit Mutuel in april 1998 heeft de staat met Crédit Mutuel nieuwe onderhandelingen gevoerd over de overeenkomst van 1991. Naar aanleiding hiervan is besloten eind 1998 alle uitstaande bedragen op het Livret bleu te centraliseren bij de CDC. Uiteindelijk is de centralisatie in het tweede semester van 1999 volledig afgerond.
- (29) In de mededeling tot inleiding van de onderhavige procedure heeft de Commissie onderstreept dat om de volgende redenen kan worden geoordeeld dat aan Crédit Mutuel uit hoofde van het mechanisme van het Livret bleu staatssteun werd verleend.
- (30) In de eerste plaats zijn de middelen van de CDC, een overheidsinstelling, staatsmiddelen in de zin van artikel 87 van het Verdrag ⁽¹⁰⁾; de hoogte van de bemiddelingsvergoeding van 1,3 % moet daarom worden gerechtvaardigd door vast te stellen dat er geen sprake is van overcompensatie van de kosten van het aantrekken van spaargeld en van de beheerskosten die Crédit Mutuel maakte voor het Livret bleu.
- (31) In de tweede plaats kan het bestanddeel belastingvrijstelling van het boekje, net als de toekenning van fiscale voordelen door de staat, volgens de rechtspraak van het Hof ⁽¹¹⁾ worden begrepen als de toekenning van staatsmiddelen in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag. In de mededeling tot inleiding van de onderhavige procedure heeft de Commissie vermeld dat de spaarders en niet Crédit Mutuel de begunstigden zijn van de staatssteun. Zij heeft er echter op gewezen dat nagegaan moet worden of Crédit Mutuel zich niet zelf dit belastingvoordeel toe-eigent via het eerder genoemde mechanisme.
- (32) Ook het derde bestanddeel van het vastgestelde voordeel (de nettobemiddelingsmarge van Crédit Mutuel over het niet-gecentraliseerde uitstaande bedrag op het Livret bleu, na aftrek van de beheerskosten) kan als de toekenning van staatsmiddelen worden beschouwd, wanneer het om de bestemmingen van algemeen belang gaat. Het grootste deel van de opbrengst van de bestemmingen van algemeen belang vloeit voort uit verplichte leningen aan overheidsinstanties (de staat of lagere overheden) of staatsondernemingen tegen door de staat gereguleerde tariefvoorwaarden die niet noodzakelijkerwijze marktvoorwaarden zijn. De staat heeft dus volledige controle over de vergoeding die hij aan Crédit Mutuel wil toekennen uit hoofde van de bestemmingen van algemeen belang. Als gevolg van het verplichte karakter maakt dit gedeelte een integrerend deel uit van de balans van uitgaven en inkomsten van het Livret bleu-systeem. Daaruit volgt dat Crédit Mutuel uit de niet-gecentraliseerde uitstaande bedragen opbrengsten heeft kunnen halen die de werkelijke kosten voor het aantrekken en beheer van spaargelden overschrijden.
- (33) In de vierde plaats had de Commissie bij de inleiding van de procedure, zonder standpuntbepaling vanwege het gebrek aan voldoende gegevens in het dossier, het argument van de klagers genoemd dat het Livret bleu
- ⁽⁸⁾ „Alle bedragen die zijn bijgeschreven op de speciale rekeningen op spaarboekjes die door de Caisses de Crédit Mutuel voor hun inleggers zijn geopend (...) worden toegewezen aan bestemmingen van algemeen belang” (artikel 1 van het besluit van 27 september 1991). „De bestemmingen van algemeen belang bedoeld in artikel 1 zijn: 1. Wat betreft een door Crédit Mutuel bepaald gedeelte, leningen als bedoeld (...) in de Code de la construction et de l'habitation (Wetboek inzake bouwen en wonen) [sociale woningbouw]; 2. Wat betreft het resterende deel, toewijzing aan een rekening bij de CDC” (artikel 2 van het besluit van 27 september 1991).
- ⁽⁹⁾ „Bij Crédit Mutuel zijn de volgende kosten geneutraliseerd: 1. Verplichte voorheffingen die door Crédit Mutuel worden betaald over de opbrengst van de bedragen op de speciale rekeningen bedoeld in artikel 1 en die worden aangewend onder de voorwaarden bedoeld in artikel 2” (artikel 3 van het besluit van 27 september 1991).
- ⁽¹⁰⁾ Zie arrest van 12 december 1996 in zaak T-358/94, *Air France/Commissie*, punten 55 tot en met 69, *Jurisprudentie* 1996, blz. II-2109.
- ⁽¹¹⁾ Zie arrest van 15 maart 1994 in zaak C-387/92, *Banco exterior de Espana*, punt 14, *Jurisprudentie* 1994, blz. I-902.

gunstige gevolgen had voor het trekken van klanten, een mechanisme dat hierna gemakshalve zal worden aangeduid met de term „lokproduct”. Volgens de klagers zou het exclusieve distributierecht van een door belastingvrijstelling aantrekkelijk spaarproduct Crédit Mutuel in staat kunnen stellen klanten te trekken en aan zich te binden, aan wie het netwerk vervolgens andere producten of bankdiensten kan verkopen (leningen, beleggingen, verzekeringen, beheer van betaalmiddelen). Ten aanzien van dit voordeel zou dezelfde redenering als voor het derde bestanddeel kunnen opgaan: de staat zou de winst die eventueel voortvloeit uit de genoemde „lokeffecten” in aanmerking kunnen nemen door verlaging van het bedrag van de vergoeding die hij voor het aantrekken van de uitstaande bedragen betaalt.

III. OPMERKINGEN VAN DE BELANGHEBBENDEN

1. De argumenten van de klagers

- (34) De argumenten van de klagers zijn door de Commissie uiteengezet in haar mededeling tot inleiding van de procedure op grond van artikel 88, lid 2, van het Verdrag. De daarna toegezonden aanvullende memories bevatten de volgende nieuwe argumenten.
- (35) In een eind februari 1999 geactualiseerde en in oktober 1999 toegezonden nota over de „lokeffecten” van het Livret bleu wordt het door het lokproduct verschaft voordeel geraamd op 17 miljard FRF, waarbij ervan wordt uitgegaan dat de toename van de marktaandeelen van Crédit Mutuel op alle segmenten in de periode 1986-1997 uitsluitend te danken is aan de distributie van het Livret bleu.
- (36) In een andere nota, van mei 1998, toegezonden in oktober 1999, wordt de fiscale inkomstenderving voor de staat in dezelfde periode op 2,9 miljard FRF geraamd. Dit zijn, met andere woorden, kosten die Crédit Mutuel zou hebben gedragen als zij dit product zonder belastingvrijstelling had willen distribueren en de spaarders dezelfde vergoeding na belasting had geboden.
- (37) In een studie van de Caisse Nationale du Crédit Agricole die in mei 2000 is toegezonden, wordt de ontwikkeling van het aantal kantoren van Crédit Mutuel geanalyseerd. Het totale aantal permanente kantoren blijkt van 1991 tot 1994 te zijn afgenomen en vervolgens geleidelijk te zijn toegenomen; in 1998 werd opnieuw het niveau van 1990 bereikt. De ontwikkeling verschilt per regio: het aantal kantoren is aanzienlijk gedaald in de Loirestreek (-21 %), Normandië (-8 %) en enigszins in Nord-Pas-de-Calais (-3 %). Dit verschijnsel wordt geaccentueerd door de afname tussen 1994 en 1998 van het aantal niet-permanente kantoren in de Loirestreek en in Bretagne, en, in mindere mate, in de Elzas. Geconcludeerd wordt dat het aantal permanente en vervolgens niet-permanente kantoren is gedaald in de regio's waar Crédit Mutuel van oudsher veel vestigingen had (de Loirestreek, Bretagne, de Elzas), terwijl dit aantal in de andere regio's is toegenomen. Waarschijnlijk heeft Crédit Mutuel haar aantal vestigingen op het platteland verminderd en in stedelijke gebieden juist verhoogd. Deze gegevens lijken de beweringen van Crédit Mutuel te logenstraffen, volgens welke zij in de loop van de jaren negentig verplicht zou zijn geweest een groot aantal vestigingen op het platteland te handhaven. Tevens blijkt daaruit dat Crédit Mutuel een zeer dicht netwerk kan handhaven, ook na het wegvallen van alle controles door de overheid.
- (38) Een memorie van Cabinet Glais van augustus 2000 bevat statistische gegevens over het concurrentievoordeel dat aan Crédit Mutuel is verschaft door het exclusieve recht tot distributie van het Livret bleu. Uit de analyse van het verloop van de gebeurtenissen is gebleken dat de uitstaande bedragen van de spaargelden op het Livret bleu en de uitstaande bedragen van de andere deposito's tot omstreeks 1985-1987 sterk zijn gegroeid. De leningen aan huishoudens blijven na die datum toenemen en blijven voor Crédit Mutuel een grotere rol spelen dan voor haar belangrijkste concurrenten. De expert van Cabinet Glais leidt daaruit af dat „het Livret bleu-effect lijkt te hebben gewerkt door de aantrekkingskracht op klanten [...] en vanaf midden jaren tachtig lijkt het positieve effect te zijn gebleven zonder toename van de inleg van spaargelden. De klantenkring die de bank in de beginfase aan zich heeft gebonden, lijkt de expansiestrategie van Crédit Mutuel vanaf die periode dus te hebben gestimuleerd”. De expert merkt vervolgens op dat de activiteiten van Crédit Mutuel (hoofdzakelijk op het gebied van kredietverlening) losgekoppeld lijken te zijn van de gemiddelde ontwikkeling van de bankmarkt, met name door een persistentie-indicator te construeren voor toevallige economische schokken op basis van de variabelen van de activiteiten en door een eenvoudige vergelijking van de vraag naar krediet te ontwerpen. Een logische verklaring van dit verschijnsel is volgens de expert het feit dat de klanten van Crédit Mutuel, bijvoorbeeld via het Livret bleu, een veel sterkere binding hebben dan die van andere banknetwerken.
- (39) In de tweede memorie van Cabinet Glais (van december 2000) wordt een nieuwe econometrische analyse voorgesteld van de mate van gebondenheid van de klanten van elk banknetwerk. Door een model op te stellen van de samenhang tussen de vraag naar krediet en de werkelijke rentevoeten kan een indicator worden verkregen voor de gevoeligheid van de kredietvraag voor het niveau van de rente. Door de keuze van het VAR-model (vector-autoregressief) kan tegelijkertijd rekening worden gehouden met de aanpassingstermijnen en de veelvoudige causale verbanden die tussen de variabelen kunnen bestaan. Met zeer hoge statistische betrouwbaarheid kwam uit de analyse naar voren dat de vraag naar krediet die aan Crédit Mutuel wordt gericht in absolute waarde nauwelijks gevoelig is voor de rentevoet (0,26), en ongevoelig (0,01) voor de rentevoeten van de concurrentie (de gekozen referentievoet is die van Crédit

Agricole). De verkregen gevoeligheidsniveaus voor de andere netwerken variëren respectievelijk van 0,86 tot 2,93 en van 0,66 tot 3,74, met als opmerkelijke uitzondering de Caisses d'épargne (respectievelijk 0,37 en 0,47), die Livret A distribueren, het spaarboekje met ongeveer dezelfde kenmerken als het Livret bleu. Volgens de expert bevestigen deze resultaten de hypothese dat de twee netwerken over middelen beschikken waarmee zij hun klanten veel beter aan zich kunnen binden dan de andere netwerken. Het is echter niet mogelijk vast te stellen of de distributie van een spaarboekje met belastingvrijstelling of de gebruikmaking van een dicht netwerk van bijkantoren in verschillende regio's (twee instrumenten waarover beide genoemde netwerken beschikken) ten grondslag liggen aan de veel sterkere klantenbinding.

2. Opmerkingen van belanghebbende derden

- (40) Als reactie op de openbaarmaking in het Publicatieblad van de mededeling van de Commissie tot inleiding van de onderhavige procedure heeft de Commissie van veel belanghebbende partijen opmerkingen ontvangen.
- (41) De concurrenten van Crédit Mutuel hebben unaniem gewezen op de schade die zij menen te lijden als gevolg van het aan Crédit Mutuel verleende monopolie inzake de distributie van het Livret bleu. De meeste banken waren van mening dat het lokeffect van dit product met belastingvrijstelling hun schade berokkende doordat zij klanten verloren wegens de aantrekkingskracht van het Livret bleu, en verlangden de opheffing van dit monopolie. Dergelijke opmerkingen zijn aan de Commissie gezonden door de volgende instellingen:

Banque Dupuy de Parseval

Banque Natexis

Banque de Picardie

Banque Populaire de Bourgogne

Banque Populaire Bretagne Atlantique

Banque Populaire du Centre

Banque Populaire Centre-Atlantique

Banque Populaire de Champagne

Banque Populaire de la Côte d'Azur

Banque Populaire du Dauphiné et des Alpes du Sud

Banque Populaire de Franche-Comté, du Maconnais et de l'Ain

Banque Populaire du Haut-Rhin

Banque Populaire de La Loire

Banque Populaire de Lorraine

Banque Populaire de Lyon

Banque Populaire du Midi

Banque Populaire du Massif Central

Banque Populaire de l'Ouest

Banque Populaire Provençale et Corse

Banque Populaire des Pyrénées Orientales, de l'Aude et de l'Ariège

Banque Populaire du Quercy et de l'Agenais

Banque Populaire Savoisienne

Banque Populaire de la Région Economique de Strasbourg

Banque Populaire du Sud-Ouest

Banque Populaire du Tarn et de l'Aveyron

B.P.ROP Banque Populaire

Banque de Savoie

Crédit Commercial de France

Crédit Commercial du Sud-Ouest

Crédit Lyonnais

Société Générale

Union des Banques à Paris

- (42) Een van de klagers, de AFB, heeft de Commissie een brief gezonden, gedateerd 4 juni 1998, waarin wordt beweerd dat de vergoeding van 1,3 % die door de CDC voor de gecentraliseerde bestemmingen wordt betaald buitensporig is, en dat het verschil met de vergoeding van 1,2 % die aan de Caisses d'épargne wordt betaald op de inleg op het Livret A niet gerechtvaardigd is. De AFB wijst er in die brief op dat zij begin 1997 de Franse autoriteiten heeft voorgesteld het aantrekken van spaargelden op het Livret bleu te verzorgen, onder dezelfde voorwaarden voor wat betreft centralisatie van de fondsen bij de CDC, tegen een vergoeding van slechts 1 %, maar dat de regering niet op dat voorstel heeft gereageerd. De AFB onderstreept met name dat in het rapport van april 1998 van de heer Douyère, afgevaardigde, over de modernisering van de Caisses d'épargne, staat dat de

kosten van het aantrekken van spaargelden van een gemiddelde Caisse d'épargne als die van Bourgogne overeenkomt met 0,96 % van haar uitstaande bedragen en dat er geen redenen zijn om aan te nemen dat Crédit Mutuel hogere beheerskosten heeft. Voor Crédit Mutuel gelden geen technische eisen die het beheer van het spaarboekje kostbaarder kunnen maken, zoals wel het geval is voor de andere spaarkassen (voor Livret A is in de loop van de jaren negentig nog geen elektronisch systeem ingevoerd, terwijl het Livret bleu al volledig elektronisch is).

- (43) Buiten de onderhavige procedure om heeft de Commissie tevens een aanvullende memorie van de klagers ontvangen, waarin wordt gesteld dat de overname door Crédit Mutuel, in april 1997, van Crédit Industriel et Commercial (CIC), op het moment van de privatisering van die bankinstelling, die eerst in handen was van de openbare verzekeringsgroep GAN, mogelijk was dankzij de steun die Crédit Mutuel kreeg in het kader van het Livret bleu, waardoor zij haar marktaandeel van deposito's kon uitbreiden van 2 % in 1969 tot ongeveer 6,9 % in 1997. Het eigen vermogen van de onderneming is volgens de klagers dankzij de betrokken steun snel gegroeid, van 650 miljoen FRF in 1974 naar 47,3 miljard FRF in 1997.
- (44) Ook heeft de Commissie, naast de opmerkingen ter verdediging van Crédit Mutuel, die in deel III, punt 3, aan de orde komen, van de volgende derden opmerkingen ten gunste van het mechanisme van het Livret bleu ontvangen:

De heer Bertholet, afgevaardigde van het departement Drôme

De heer Blondel, lid van de departementale raad van het departement Nord

De heer Cabot, directeur van het Centre Régional Information Jeunesse de Toulouse

De heer Cormorèche, burgemeester van Montuel

De heer Cornelis, lid van de departementale raad van het departement Nord

De heer Chavannes, burgemeester van Angoulême

De heer Crépeau, afgevaardigde van het departement Charente Maritime

De heer Debavelaere, senator van het departement Pas-de-Calais

De heer Decool, burgemeester van Brouckerque

De heer Delevoye, senator van het departement Pas-de-Calais

De heer Delnatte, afgevaardigde van het departement Nord

De heer Dolez, afgevaardigde van het departement Nord

De heer Ewald, regionaal afgevaardigde van de Association pour le Droit à l'Initiative Economique

De heer Fronton, Union Départementale des Associations Familiales de Haute-Garonne

De heer Foy, senator van het departement Nord

De heer Galiègue, voorzitter van de Caisse de Crédit Mutuel van Solesmes

Mevrouw Gournay, burgemeester van Caestre

Mevrouw Armelle Guinebertière, lid van het Europees Parlement

De heer Hervé, burgemeester van Rennes

De heer Humez, voorzitter van het Comité départemental de lutte contre la mucoviscidose du Pas-de-Calais

Mevrouw Ingelaere, voorzitter van Flandr'action

De heer Juppé, waarnemend burgemeester van Bordeaux

De heer Lapalu, voorzitter van de Association Animation et Gestion d'Organismes Privés

De heer Lazaro, afgevaardigde van het departement Nord

De heer Lebreton, voorzitter van de departementale raad van het departement Côtes d'Armor

De heer Ledieu, burgemeester van Cateau-Cambrésis

De heer Leleu, administrateur van Crédit Mutuel Nord

De heer Maille, voorzitter van de Communauté Urbaine de Brest (agglomeratie Brest)

De heer Masclet, lid van de regionale raad van de regio Nord-Pas-de-Calais

- De heer Méhaignerie, voorzitter van de departementale raad van het departement Ille-et-Villaine zou gelden. In dat geval trekken alleen de lokale kassen van Crédit Mutuel juridisch profijt van deze steun.
- De heer Mio, lid van de regionale raad van de regio Nord-Pas-de-Calais (47) In een gedetailleerd dossier van 18 juni 1998 zijn deze argumenten door Crédit Mutuel herhaald en verder uitgewerkt.
- Mevrouw Novak, voorzitter van de Association pour le Droit à l'Initiative Economique (48) Crédit Mutuel verantwoordt de in het verleden genoten vrijheid om een derde van de inleg op het Livret bleu naar eigen keuze te besteden ⁽¹²⁾ met het argument dat zij een derde van de belasting op de aan spaarders betaalde rente op zich heeft genomen. Zij is van mening dat op grond hiervan ook een derde van de uitstaande bedragen op het Livret bleu buiten de huidige procedure zou moeten worden gehouden. Crédit Mutuel geeft aan dat de regel inzake de besteding van twee derde van de uitstaande bedragen voor bestemmingen van algemeen belang in verband moet worden gebracht met de belastingvrijstelling van twee derde van de spaargelden op het Livret bleu. Crédit Mutuel wijst er verder op dat zij het risico van onvoldoende liquide middelen op zich neemt, in het geval van een negatieve netto-inleg (geld-opnames).
- Mevrouw Permuy, lid van de regionale raad van de regio Nord-Pas-de-Calais
- De heer Albert Rivaux, lid van de departementale raad van het departement Pas-de-Calais
- De heer de Rohan, voorzitter van de regionale raad van de regio Bretagne
- De heer Valla, lid van de departementale raad van het departement Ardèche
- De heer Vanlerenberghe, burgemeester van Arras
- De heer Villain, burgemeester van Cambrai
- De heer de Villiers, afgevaardigde van het departement Vendée.
- (45) De overgrote meerderheid van de belanghebbende derden heeft nadrukkelijk gewezen op de rol die Crédit Mutuel vooral op regionaal niveau speelt bij de financiering van de sociale economie, en in het bijzonder van verenigingen zonder winstoogmerk. Tevens hebben ze gewezen op de begeleidende rol van Crédit Mutuel ten aanzien van het gewone volk, waaruit een groot deel van haar klanten afkomstig is. Diverse lokale afgevaardigden hebben de rol van Crédit Mutuel onderstreept bij het oprichten van bedrijven en het scheppen van banen, alsmede bij het ontwikkelen van lokale initiatieven, samen met de plaatselijke overheidsinstanties. Anderen hebben aangevoerd dat Crédit Mutuel door haar gedecentraliseerde structuren beter kan inspelen op de lokale behoeften en de noodzaak van een evenwichtige ruimtelijke ontwikkeling dan de gecentraliseerde instellingen.
- (49) Crédit Mutuel voert aan dat voor het betrokken mechanisme geen staatsmiddelen beschikbaar worden gesteld en dat er om die reden geen sprake kan zijn van staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het Verdrag. In het bijzonder onderstreept zij dat het kwestieuze belastingvoordeel, vanwege de genoemde bijzonderheden, niet op de staatsbegroting drukt. Zij betwist met name de berekeningen in de bijlage „Begrotingsmiddelen” bij de financiewet, waarin de fiscale kosten van de gedeeltelijke vrijstelling door het betrokken mechanisme worden geraamd en waarin een totaalbeeld van de kosten van het Livret bleu voor de staat wordt geschetst. Zij voert aan dat in ruil voor de belastingvrijstelling voor een deel van de spaarders de belastingheffing bij een bevolkingsgroep die normaliter niet of tegen een lager tarief aan belasting is onderworpen, inkomsten voor de staat genereert, die op de netto fiscale balans van het mechanisme in aanmerking moeten worden genomen, meer bepaald door het feit dat Crédit Mutuel een belasting betaalt die gelijk is aan een derde van de bevrijdende voorheffing. Crédit Mutuel stelt dat de fiscale regeling van het Livret bleu volgens haar raming over de periode 1975-1996 de staat netto [...] heeft opgebracht.
- (50) Crédit Mutuel betwist dat zij zich het belastingvoordeel van de spaarders kan toe-eigenen, daar zij elk jaar de heffing aan de bron van een derde van de normaliter toepasselijke belasting aan de staat overmaakt, zodat de werkelijke rente op het Livret bleu vóór belasting in feite de nominale door de spaarder ontvangen rente is, verhoogd met de door Crédit Mutuel aan de bron ingehouden belasting. Crédit Mutuel onderstreept dat zij op deze wijze van 1975 tot en met 1996 ongeveer [...] aan de staat heeft overgemaakt.

3. Opmerkingen van Crédit Mutuel

- (46) Crédit Mutuel heeft op 11 juni 1997 de Commissie een brief gezonden met haar opmerkingen als reactie op de inleiding van de onderhavige procedure. Crédit Mutuel voert als hoofdargument aan dat de voorwaarden die gelden voor het aantrekken van spaargeld en het beheer van het Livret bleu geen staatssteun inhouden. Subsidiair voegt zij eraan toe dat, als het al om staatssteun in de zin van artikel 87 van het Verdrag zou gaan, daarvoor de uitzondering van artikel 86, lid 2, van het Verdrag

⁽¹²⁾ Vanaf 1983; dit gedeelte wordt vanaf 1991 geleidelijk verminderd.

- (51) Mocht de Commissie zich op het standpunt stellen dat er sprake is van staatssteun, dan betwist Crédit Mutuel-gaat het om een product dat slechts 5,8 % van de spaargelden in Frankrijk en 0,72 % in Europa vertegenwoordigt. Crédit Mutuel is een marktdeelnemer van zeer betrekkelijke omvang. Wegens het ontbreken van een Europees statuut van de coöperatieve vennootschap kunnen de lokale kassen hun activiteiten niet buitenj Frankrijk uitoeenen. In 1997 bezat slechts een zeer gering aantal niet-ingezetenen een Livret bleu-rekening, nl. ongeveer 8 600, overeenkomend met 0,16 % van de uitstaande bedragen op het Livret bleu. Crédit Mutuel wijst erop dat vóór de toepassing van de tweede bankrichtlijn ⁽¹³⁾ in 1993 het feit dat de interne bankmarkt niet voltooid was, in elk geval een blemmering vormde voor het handelsverkeer.
- (52) Crédit Mutuel betwist dat er sprake is van enige inkomstenderving voor de staatsbegroting als gevolg van het feit dat geen aanbestedingsprocedure heeft plaatsgevonden, waardoor Crédit Mutuel het exclusieve recht op de distributie van dit product heeft gekregen (in vergelijking met de situatie waarin de staat via een aanbestedingsprocedure een instelling had kunnen kiezen die dezelfde dienst tegen lagere kosten levert). Zij wijst erop dat het de staat, toen deze besloot via het bewuste mechanisme spaargeld aan te trekken ten behoeve van een bestemming van algemeen belang, vrij stond daartoe Crédit Mutuel aan te wijzen, waarvan het netwerk voldeed aan de voorwaarden die werden gesteld om het volkssparen te kunnen aantrekken.
- (53) Crédit Mutuel stelt dat het verschil tussen het vergoedingstarief van 1,2 % dat de CDC aan de spaarkassen over het Livret A betaalt en de vergoeding van 1,3 % aan Crédit Mutuel over het Livret bleu (eveneens door de CDC betaald) verklaard wordt door de omvang van de uitstaande bedragen op het Livret A ⁽¹⁴⁾. De precieze boekhoudkundige gegevens die Crédit Mutuel aan de Commissie heeft verstrekt leiden tot de conclusie dat de gemiddelde beheerskosten van het Livret bleu van [...] in 1993 gedaald zijn tot [...] in 1997 en dat die vóór 1997 constant hoger waren geweest dan de bemiddelingsmarge van 1,3 % die de CDC haar over de gecentraliseerde bestemmingen betaalt.
- (54) Crédit Mutuel vindt dat het argument van de banken van de AFB dat de bedragen op het Livret bleu tegen lagere kosten kunnen worden aangetrokken, tegen een bemiddelingsvergoeding van slechts 1 %, beoordeeld moet worden in het licht van het feit dat de banken een selectie beogen te maken op basis van de ingelegde bedragen op de spaarboekjes. De weigering door de banken van de AFB om de kosten evenwichtig te verdelen vormt een aantasting van het algehele evenwicht in het beheer van dit mechanisme.
- (55) Crédit Mutuel heeft aan de Commissie een rapport voorgelegd met een analyse van de analytische boekhouding van het Livret bleu. Die analyse leidt voor de periode 1991-1997 tot de conclusie dat het aantrekken van spaargelden en het beheer van het Livret bleu tot kosten hebben geleid die hoger zijn dan de inkomsten en dat het mechanisme slechts in enkele jaren kostendekkend is geweest. Crédit Mutuel komt tot de conclusie dat, behalve in 1991-1992, de marge inzake het Livret bleu lager was dan de marge die zij op de rest van haar activiteiten realiseerde. Crédit Mutuel heeft de Commissie tevens een accountantsverklaring inzake de gevoerde analytische boekhouding gezonden, opgesteld door een Frans accountantskantoor, Mazars et Guérard.
- (56) Crédit Mutuel betwist dat zij aan het Livret bleu een handelsvoordeel ontleent, aangezien:
- de marktaandelen die het bedrijf tijdens de betrokken periode heeft verworven, te danken zijn aan haar prestaties, met name haar hoge productiviteit, en niet aan de aantrekkingskracht van het Livret bleu, waarvan het aandeel in de middelen van de bank geleidelijk geringer is geworden. Crédit Mutuel geeft aan dat het gemiddelde aantal beheerde klanten per werknemer bij Crédit Mutuel in 1996 364 bedroeg, tegen 150 bij de andere Franse kredietinstellingen. In de periode 1991-1997 heeft Crédit Mutuel haar aandeel op de depositomarkt met 1,1 % uitgebreid, terwijl de banken 0,6 % marktaandeel hebben verloren. Crédit Mutuel wijst erop dat het marktaandeel van de deposito's van de Caisses d'épargne, die met het Livret A een vergelijkbaar product hebben, tijdens de betrokken periode net als dat van de banken een dalende tendens vertoonde, zodat niet kan worden gesteld dat er een causaal verband bestaat tussen het Livret bleu en de ontwikkeling van de marktaandelen van Crédit Mutuel, zoals beweerd wordt door de klagers.
 - andere gereguleerde spaarproducten, zoals de CODEVI, die in 1983 door de overheid zijn ingesteld, het Plan d'Epargne Populaire of het Livret Jeune, door de banken worden gedistribueerd en een reëel alternatief voor het Livret bleu bieden, zozeer

⁽¹³⁾ Richtlijn 89/646/EEG van de Raad (PB L 386 van 30.12.1989, blz. 1).

⁽¹⁴⁾ De door de Caisses d'épargne aangetrokken uitstaande bedragen op het Livret A zijn ongeveer zeven keer zo groot als die op het Livret bleu.

zelfs dat op basis van de verschillende door deze producten geboden opties een vrijgezel van boven de 25 in 1997 een van belasting vrijgesteld spaartegoed van 1 130 000 FRF kon opbouwen (tegen een plafond van 100 000 FRF bij het Livret bleu).

- (57) Crédit Mutuel benadrukt dat de aantrekkingskracht van het Livret bleu bij haar klanten heeft geleid tot een aanzienlijke daling van het bedrag van de direct opeisbare deposito's zonder vergoeding van de bank, dat in 1997 15,8 % van haar deposito's vormde, tegenover 36,6 % tot 40,8 % bij haar belangrijkste concurrenten. Deze substitutie heeft volgens de bank een negatief effect op haar rendabiliteit en marges gehad. Daardoor zijn de gemiddelde kosten van de deposito's van Crédit Mutuel veel hoger dan die van de banken van de AFB.
- (58) Crédit Mutuel betwist tevens dat de gehele groep van Crédit Mutuel, mocht er al sprake zijn van steun, in haar totaliteit daarvan profiteert en stelt dat alleen de juridisch onafhankelijke lokale kassen, die het Livret bleu distribueren, in dat geval de begunstigden van de steun zouden kunnen zijn.
- (59) Crédit Mutuel beweert dat de staat door de aanneming in 1975 van de wettelijke bepalingen ⁽¹⁵⁾ tot invoering van het Livret bleu, een mechanisme van algemeen belang heeft ingesteld met het oog op het aantrekken van inleg voor het volkssparen en de toewijzing daarvan voor financiële bestemmingen van algemeen belang. De sterke vertegenwoordiging van Crédit Mutuel op het platteland en de omvang van haar clientèle met een bescheiden inkomen heeft een grote rol gespeeld bij die keuze. In 1998 woonde 58 % van de klanten van Crédit Mutuel in gemeenten met minder dan 20 000 inwoners en 77 % verklaarde een netto maandinkomen van minder dan 10 000 FRF te hebben.
- (60) Crédit Mutuel wijst op de beperkingen waaraan zij was onderworpen:
- De staat heeft Crédit Mutuel de verplichting tot handhaving van [...] kantoren in gemeenten met minder dan 2 000 inwoners opgelegd, waarvan de kosten worden geraamd op jaarlijks [...] miljoen FRF.
 - De handhaving van „speciale rekeningen op Livret bleu” waarvan de beheerskosten meer bedragen dan de door de CDC betaalde vergoeding van 1,3 %. Indien deze rekeningen, met een gering gemiddeld bedrag, zouden worden afgesloten, [...] zouden livrets bleus met een uitstaand bedrag van slechts

[...] kunnen verdwijnen. Daardoor zou Crédit Mutuel naar schatting [...] miljoen FRF per jaar besparen. Crédit Mutuel raamt dat het beheer van dergelijke kleine rekeningen aanleiding geeft tot meerkosten van [...] van de uitstaande bedragen daarop, gezien de kenmerken ervan en gezien het feit dat hoe lager het saldo is, hoe groter het aantal boekingen.

— Tot het jaar 1991 was het openen van kantoren gereguleerd, zodat de bank zich niet heeft kunnen ontwikkelen in de aantrekkelijkste gebieden, buiten haar traditionele vestigingsgebieden (het Oosten, het Noorden en Bretagne).

— Crédit Mutuel voert tevens aan, zonder specificaties en cijfermatige onderbouwing, dat er nog andere meerkosten in verband met de bestemmingen van algemeen belang van het Livret bleu in aanmerking moeten worden genomen.

— Ten slotte merkt Crédit Mutuel op dat er een risico is van omslag te haren laste, waarbij zij het risico loopt van een wijziging van de tariefmarge tussen het (gereguleerde) kortetermijntarief dat voor de middelen van het Livret bleu geldt en de tarieven voor de middellange en lange termijn die voor de bestemmingen gelden.

(61) Op basis van bovenstaande gegevens stelt Crédit Mutuel dat zij zonder het Livret bleu niet de taken van algemeen belang had kunnen vervullen die haar zijn toegewezen. Zij onderstreept dat dankzij het deel van de uitstaande bedragen op het Livret bleu waarvan de bestemming vrij kan worden gekozen, het systeem in evenwicht kan worden gehouden, gezien de ontoereikende winstmarges die worden behaald op de bestemmingen van algemeen belang.

(62) Crédit Mutuel beroept zich bovendien op haar gewettigde vertrouwen in een mechanisme dat teruggaat tot 1975. Zij voert aan dat de duur van de onderzoeksprocedure met betrekking tot een klacht uit 1991 een schending van dit gewettigde vertrouwen kan opleveren.

(63) In een nota van 13 december 2000 bekritiseert Crédit Mutuel de in de eerste memorie van Cabinet Glais gehanteerde methode. Zij legt het accent op het feit dat de waargenomen statistische verschijnselen door andere oorzaken kunnen worden verklaard, zoals het feit dat Crédit Mutuel in het begin van de referentieperiode over een dichter netwerk beschikte dan haar concurrenten (wat de netto-opbrengst van de bankactiviteiten per kantoor betreft). Zij voert aan dat Crédit Mutuel van 1987 tot en met 1998 minder marktaandeel heeft bijgewon-

⁽¹⁵⁾ Wet nr. 75-1242 van 27 december 1975, Rectificatiewet inzake de begroting voor 1975, artikel 9.

nen dan Crédit Agricole (waarvan het balanstotaal veel groter is), en dat Crédit Mutuel op de kredietmarkt twee punten heeft bijgewonnen tegen vier punten voor de gezamenlijke AFB-banken (hetgeen a contrario de spectaculaire ontwikkeling van Crédit Mutuel bevestigt).

- (64) In een nota van maart 2000 van Crédit Mutuel Midi Atlantique wordt de nadruk gelegd op het arbitraire karakter van de door de consultant van de Commissie gehanteerde becijfering van de analytische boekhouding, daar met betrekking tot de kwantitatieve gegevens tegenstrijdige ramingen worden gehanteerd, terwijl de kwalitatieve aspecten (kosten veroorzaakt door de instandhouding van het netwerk op het platteland, het „lokeffect”) moeilijk in te schatten zijn. Crédit Mutuel zegt de veralgemening van het Livret bleu, dat wil zeggen het toestaan van de distributie ervan via alle andere netwerken te aanvaarden, maar is tegen elke terugbetaling van steun omdat naar haar mening daardoor meer dan vijf miljoen leden worden benadeeld.

IV. OPMERKINGEN VAN DE FRANSE AUTORITEITEN

- (65) In hun brief van 8 april 1998 voeren de Franse autoriteiten in de eerste plaats aan dat de regeling van het Livret bleu geen merkbare fiscale kosten voor de staat met zich brengt, daar die voor een uniforme belastingheffing voor de inleggers heeft gekozen, te weten een derde van de bevrijdende voorheffing over de opbrengst van de spaargelden, en daardoor afziet van het resterende twee derde deel van de bevrijdende voorheffing, maar in ruil daarvoor het resterende derde deel ontvangt van een deel van de bevolking dat normaliter niet voor belastingheffing in aanmerking komt. Derhalve vechten zij elke eventuele toepassing van artikel 87, lid 1, van het Verdrag aan, op grond van het feit dat voor het betrokken mechanisme geen staatsmiddelen zouden worden aangewend.
- (66) De Franse autoriteiten beklemtonen bovendien dat de door de CDC aan Crédit Mutuel betaalde bemiddelingsvergoeding over de gecentraliseerde uitstaande bedragen op het Livret bleu geen steun vormt, maar een vergoeding is voor een door de bank verrichte dienst, waarvan de prijs in 1991 contractueel is vastgesteld op 1,3 %. Zij wijzen nadrukkelijk op de hoge beheerskosten van het Livret bleu vanwege het aantal spaarboekjes met een uitstaand bedrag van minder dan 5 000 FRF. Onder verwijzing naar de door Crédit Mutuel uitgewerkte analytische boekhouding komen zij tot de conclusie dat dit bedrag volkomen gerechtvaardigd is.
- (67) De Franse autoriteiten ontkennen elke mogelijke ongunstige beïnvloeding van het handelsverkeer vóór de voltooiing van de interne markt voor bank- en financiële activiteiten, met de aanneming van de tweede bankrichtlijn van 15 december 1989 en de omzetting daarvan in Frans recht op 1 januari 1993. Volgens de Franse autoriteiten zijn de kassen van Crédit Mutuel na die datum, vanwege het ontbreken van een Europees statuut van de coöperatieve vennootschap en vanwege de beperkingen die deze situatie met zich brengt voor grensoverschrijdende expansie van vennootschappen met een coöperatief statuut als Crédit Mutuel, nooit actief geweest buiten de nationale grenzen. De Livret bleu-rekeningen op naam van niet-ingezetenen vertegenwoordigen bovendien minder dan 0,1 % van de uitstaande bedragen. De autoriteiten wijzen er voorts op dat de buitenlandse bankinstellingen in Frankrijk zich op een markt bewegen die sterk verschilt van die van Crédit Mutuel. Op basis van het bovenstaande betwisten zij elke mogelijke beïnvloeding van het intracommunautaire handelsverkeer in een mate die strijdig is met het gemeenschappelijk belang.
- (68) De Franse autoriteiten wijzen erop dat elk voordeel dat het Livret bleu voor Crédit Mutuel oplevert, moet worden afgewogen tegen de kosten die samenhangen met een doelstelling van algemeen economisch belang. Zij vestigen met name de aandacht op het steeds toenemende percentage van de uitstaande bedragen op het spaarboekje dat voor financiële bestemmingen van algemeen belang wordt voorbehouden: dit aandeel is succesievelijk gestegen van 50 % van de uitstaande bedragen op het Livret bleu in de periode 1975-1983 tot 65 % in de periode 1983-1991. En krachtens de overeenkomst tot herbestemming van de uitstaande bedragen, die in 1991 met Crédit Mutuel is gesloten, wordt met ingang van 2000 100 % ervan toegewezen voor financiële bestemmingen van algemeen belang. In 1998 namen de Franse autoriteiten zich voor de uitvoering van de overeenkomst van 1991 te bespoedigen, zodat eind 1998, eerder dan verwacht, de centralisering van de uitstaande bedragen op het spaarboekje kon worden voltooid.
- (69) De Franse autoriteiten wijzen er bovendien op dat, terwijl de opening van kantoren in de rest van de banksector op 24 november 1986 was geliberaliseerd, Crédit Mutuel tot in 1991 krachtens een besluit van de CNC (Conseil National du Crédit) van 10 januari 1967 onderworpen was gebleven aan een administratiefrechtelijk vergunningstelsel. Pas op 1 juli 1991 hoefde Crédit Mutuel voor de opening, omzetting, overdracht of cessie van kantoren geen voorafgaande toestemming meer te verkrijgen van het Comité des établissements de crédit. De Franse autoriteiten zijn van oordeel dat tot 1991 de verplichtingen ten aanzien van de geografische vestiging van Crédit Mutuel buiten de grote agglomeraties het gevolg waren van een politieke keuze van de overheid en tot vertraging van de ontwikkeling in de stedelijke gebieden hebben geleid.
- (70) Op basis van bovenstaande gegevens zijn de Franse autoriteiten tot de conclusie gekomen dat Crédit Mutuel geen staatssteun ontvangt uit hoofde van het Livret bleu en, subsidiair, dat, mocht er wel sprake zijn van staatssteun, deze in elk geval krachtens artikel 86, lid 2, van het Verdrag verenigbaar met het Verdrag moet worden

verklaard vanwege de aan Crédit Mutuel opgedragen taken van algemeen belang. Zij hebben met klem gewezen op het gewettigde vertrouwen dat Crédit Mutuel had tot de indiening van de klacht bij de Commissie in 1991.

- (71) In een nota van 1 februari 2001 stellen de Franse autoriteiten op ambigue wijze, met betrekking tot de wijziging van de regelgeving ingevolge de uitspraak van de Conseil d'Etat van 5 januari 2000, dat de naleving van die uitspraak geen wijziging van de belastingregeling van het Livret bleu met zich brengt. De spaarder blijft een nettovergoeding ontvangen die gelijk is aan die van het Livret A. Crédit Mutuel blijft de bevrijdende voorheffing nog altijd aan de schatkist betalen.
- (72) Tenslotte verklaren de Franse autoriteiten dat de volledige centralisering bij de CDC van de op het Livret bleu aangetrokken inleg door een protocol van 31 december 1998 tussen de minister van Economische Zaken en de voorzitter van de Confédération Nationale du Crédit Mutuel is geformaliseerd en op 31 maart 1999 volledig zijn beslag heeft gekregen.
- (73) In een nota van 26 oktober 2001 verwerpen de Franse autoriteiten tenslotte de kwalificatie „staatsmiddelen” met betrekking tot de bestemmingen van algemeen belang, en geven ze aan dat volgens hen de voorwaarde inzake ongunstige beïnvloeding van het handelsverkeer niet vervuld was vóór de omzetting van de tweede bankrichtlijn en dat de steun die op een aanvankelijk voor de mededinging gesloten markt is ingevoerd als een bestaande steunregeling moet worden aangemerkt. Ook nemen zij de berekening van Crédit Mutuel en Arthur Andersen over.

V. BEOORDELING VAN DE COMPENSERENDE MAATREGELEN

- (74) De Commissie wijst erop dat, volgens vaste rechtspraak van het Hof, steunmaatregelen naar hun gevolgen moeten worden beoordeeld. Alvorens conclusies over het steunkarakter van de onderzochte maatregelen te trekken, moeten de gevolgen van het betrokken mechanisme voor de resultaten van Crédit Mutuel derhalve worden onderzocht.
- (75) Een maatregel houdt slechts staatssteun in, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan: de steun moet door de staat of met staatsmiddelen zijn verleend; de steun moet de begunstigde onderneming een concurrentievoordeel verschaffen; de steun moet de intracommunautaire handel ongunstig beïnvloeden. Het laatste punt zal eerst worden onderzocht, waarna de overige punten zullen worden geanalyseerd. Ten slotte zal de beoordeling van de steun worden gepresenteerd.

1. De verstoring van de concurrentie en de gevolgen voor het handelsverkeer tussen de lidstaten

- 1.1. *De gevolgen van de steun voor het handelsverkeer vanaf 1975*
- (76) In 1979 bereikt het marktaandeel van de buitenlandse banken 8 % voor kredietactiviteiten (4 % voor filialen zonder rechtspersoonlijkheid, 4 % voor dochterondernemingen met een Franse rechtsvorm), 4,5 % voor deposito-activiteiten (respectievelijk 2 % en 2,5 %). Het aandeel van de niet-Franse Europese banken ten opzichte van alle buitenlandse banken is 50 % voor de kredieten, 70 % voor de deposito's. Deze aandelen zijn tussen 1975 en 1979 ⁽¹⁶⁾ maar weinig veranderd. Crédit Mutuel wordt dus sinds de jaren zeventig geconfronteerd met de concurrentie van buitenlandse netwerken op het Franse grondgebied. Het aantal banken onder buitenlandse zeggenschap in Parijs is sinds 1968 snel toegenomen van 47 instellingen tot 86 in 1975 en 111 in 1979.
- (77) Volgens een vaste rechtspraak is er sprake van beïnvloeding van het intracommunautaire handelsverkeer wanneer de positie van de onderneming wordt versterkt ten opzichte van haar concurrenten ⁽¹⁷⁾. Het is niet noodzakelijk dat de begunstigde zelf aan uitvoer deelneemt: de steun aan de nationale onderneming kan de kansen van in andere lidstaten gevestigde ondernemingen om hun producten uit te voeren doen afnemen ⁽¹⁸⁾. Uit diverse aanwijzingen blijkt dat in het onderhavige geval aan de voorwaarde inzake de beïnvloeding van het handelsverkeer is voldaan.

- a) De noodzaak alle activiteiten van Crédit Mutuel in aanmerking te nemen, met name op het gebied van kredietverlening

- (78) Crédit Mutuel heeft tot 1999 de mogelijkheid gehad een gedeelte van de spaargelden op het Livret bleu voor zeer diverse bankverrichtingen met activa te gebruiken. De concurrentievervalsing is dus niet beperkt tot de depositomarkt, maar heeft in elk geval ook betrekking gehad

⁽¹⁶⁾ De gegevens van 1979 van de Commissie voor de controle op de banken in Frankrijk worden gebruikt, omdat dit het eerste jaar is waarin gedetailleerde gegevens over de buitenlandse banken beschikbaar zijn.

⁽¹⁷⁾ Arrest van 17 september 1980 in zaak 730/79, Philip Morris/Commissie, Jurisprudentie 1980, blz. 2671.

⁽¹⁸⁾ Arrest van 14 september 1994 in de gevoegde zaken C-278/92, C-279/92 en C-280/92, Spanje/Commissie „Hytasa”, Jurisprudentie 1994, blz. I-4103. Bovendien brengen noch de betrekkelijk geringe omvang van een steunmaatregel, noch de betrekkelijk geringe omvang van de begunstigde onderneming of haar zeer kleine aandeel op de gemeenschapsmarkt, noch zelfs het ontbreken van exportactiviteiten van de begunstigde of het feit dat de onderneming praktisch haar gehele productie naar landen buiten de Gemeenschap uitvoert verandering in deze constatering.

op de kredietmarkt. De door de Commissie ontvangen gegevens betreffen hoofdzakelijk het einde van de jaren tachtig en de jaren negentig. In 1975 lijken de vermogenstransacties van Crédit Mutuel voornamelijk verlening van kredieten en aankoop van overheidseffecten te zijn. Het aantrekken van spaargelden op het Livret bleu heeft een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van de krediettransacties van Crédit Mutuel. Door het aantrekken van deposito's op het Livret bleu was Crédit Mutuel in staat kredieten te realiseren met een omvang die in totaliteit gelijk was aan die van de aange trokken spaargelden. Omdat de ingelegde spaargelden in de tweede helft van de jaren zeventig zeer snel toenamen, zijn de uitstaande bedragen van de deposito's tot het midden van de jaren tachtig voor 60 % afkomstig uit het Livret bleu. Door het Livret bleu was de bank in staat haar aanbod op de kredietmarkt meteen vanaf de invoering van het systeem in concurrentie met de buitenlandse banken verder te ontwikkelen.

b) Het criterium van de gedeeltelijke liberalisatie van het kapitaalverkeer

- (79) Wat de depositomarkt betreft, waren overdrachten van betalingen en kapitaalbewegingen reeds mogelijk en overigens ook gangbaar (bijvoorbeeld voor migrerende werknemers) vóór de omzetting van Richtlijn 88/361/EEG van de Raad (PB L 178 van 8.7.1988, blz. 5) inzake de volledige liberalisatie van het kapitaalverkeer. Volgens inlichtingen die de Commissie heeft ontvangen, is het toezicht op het kapitaalverkeer in Frankrijk al in 1968 geliberaliseerd ⁽¹⁹⁾. Vanaf 1975 konden Franse ingezetenen geld op buitenlandse rekeningen plaatsen en hebben zij dit ook gedaan. Naar het schijnt was in de wettelijke regeling bepaald dat ex ante een administratieve verklaring moet worden verstrekt aan de Banque de France; deze regeling werd in verband met kapitaalvlucht vanaf 1981 tijdelijk verscherpt. Daarna is de regeling in 1986 ⁽²⁰⁾ grotendeels afgeschaft. Omgekeerd konden de ingezetenen van andere lidstaten hun gelden in Frankrijk op een spaarrekening zetten, met name op het Livret bleu ⁽²¹⁾.
- (80) Het Gemeenschapsrecht heeft betrekking op de liberalisatie van een bepaald kapitaal- en betalingsverkeer. De eerste richtlijn van de Raad over de toepassing van artikel 67 van het Verdrag vraagt om een zo snel mogelijke liberalisatie van het kapitaalverkeer. Deze richtlijn en de daaropvolgende wijzigingsrichtlijnen ⁽²²⁾ hebben dat

verkeer geleidelijk onvoorwaardelijk geliberaliseerd, zodat Richtlijn 88/361/EEG naar „volledige liberalisatie” verwijst (overweging 7). Uit de rechtspraak blijkt dat de liberalisatie van het kapitaal- en betalingsverkeer van het begin af aan nauw verbonden is geweest met het vrije verkeer van personen, goederen en diensten en de vrijheid van vestiging ⁽²³⁾.

c) De gevolgen voor het handelsverkeer tussen lidstaten bij een niet-geliberaliseerde markt

- (81) De gevolgen voor het handelsverkeer tussen lidstaten zijn door het Hof erkend, zelfs wanneer de markt niet geliberaliseerd is, zoals blijkt uit het arrest gewezen in de zaak Van Eycke ⁽²⁴⁾, met betrekking tot een nationale wettelijke regeling uit 1983 en 1986 waarin in de praktijk de rentevoet werd vastgelegd voor bepaalde categorieën spaargelden die recht geven op belastingvoordelen. Wat artikel 85 betreft, heeft het Hof niet uitgesloten dat er sprake kon zijn van een inbreuk op artikel 85, waarbij het zich impliciet baseerde op het feit dat de maatregel de intracommunautaire handel ongunstig kon beïnvloeden in de zin van artikel 85 van het Verdrag. De toepasselijke communautaire regeling was die van de eerste richtlijn van de Raad van 11 mei 1960, en niet die van Richtlijn 88/361/EEG. Deze interpretatie wordt bevestigd in de conclusie van advocaat-generaal Mancini: als reactie op de klager die aanvoerde dat er geen sprake was van ongunstige beïnvloeding van de handel heeft de advocaat-generaal opgemerkt „dat de mededingingsvoorschriften ook voor de banksector gelden, staat buiten twijfel” (punt 3).
- (82) Ook kan het eerdere geval Züchner ⁽²⁵⁾ worden genoemd, waarin een nationale rechter wilde weten of bankkosten met betrekking tot een cheque die op 17 juli 1979 ten gunste van een inwoner van Italië op een Duitse bank was getrokken, in strijd konden zijn met artikel 85 van het Verdrag. Het Hof heeft geweigerd de toepassing van de mededingingsregels opzij te zetten op grond van artikel 90, lid 2, en artikel 104 en volgende van het Verdrag, en overwoog derhalve dat deze praktijk de handel ongunstig kon beïnvloeden.

⁽¹⁹⁾ Met het decreet van 4 september 1968 inzake de vrijheid van financiële betrekkingen met het buitenland.

⁽²⁰⁾ Met betrekking tot de uitvoer van deviezen die op de betalingsbalans zijn geïnclassificeerd als kapitaaltransacties.

⁽²¹⁾ Het betreft een zeer kleine minderheid van de spaarders, want het grootste voordeel is de belastingvrijstelling van het product; een niet-ingezetene zal zijn economisch belangencentrum slechts in uitzonderlijke gevallen in Frankrijk hebben en zal dus slechts bij uitzondering in Frankrijk belastingplichtig zijn.

⁽²²⁾ Richtlijnen 63/21/EEG (PB 9 van 22.1.1963, blz. 62/63), 85/583/EEG (PB L 372 van 31.12.1985, blz. 39) en 86/566/EEG (PB L 322 van 26.11.1986, blz. 22) van de Raad.

⁽²³⁾ Zie bijvoorbeeld de arresten van 24 oktober 1978 in zaak 15/78, Koestler, Jurisprudentie 1978, blz. 1971; van 11 november 1981 in zaak 203/80, Casati, Jurisprudentie 1981, blz. 2595; van 31 januari 1984 in de gevoegde zaken 286/82 en 26/83, Luisi et Carbone, Jurisprudentie 1984, blz. 377; van 14 november 1995 in zaak C-484/93, Svensson and Gustavsson, Jurisprudentie 1995, blz. I-3955; van 9 juli 1997 in zaak C-222/95, Parodi, Jurisprudentie 1997, blz. I-3899.

⁽²⁴⁾ Arrest van 21 september 1988 in zaak C-267/86, Van Eycke, Jurisprudentie 1988, blz. 4769.

⁽²⁵⁾ Arrest van 14 juli 1981 in zaak 172/82, Züchner, Jurisprudentie 1981, blz. 2021.

(83) De Commissie deelt reeds in het tweede mededingingsverslag van 1972 (paragrafen 50 tot en met 53) mede dat de mededingingsregels in beginsel van toepassing zijn op de banksector. In het verslag wordt aangegeven dat de Commissie reeds een bankzaak had onderzocht in het licht van artikel 85 en dat er onderzoeken liepen inzake Europese samenwerkingsovereenkomsten tussen de banken van verschillende lidstaten ⁽²⁶⁾.

(84) Ook al was er in al die gevallen sprake van ongunstige beïnvloeding van de handel in de zin van artikel 85, er moet uit worden afgeleid dat de handel ook ongunstig werd beïnvloed uit hoofde van de regels inzake staatssteun.

1.2. *De voltooiing van de liberalisatie van de banksector in de Europese Unie sinds het einde van de jaren zeventig en de versterking van de mededinging*

(85) Weliswaar is de interne markt sinds de tweede bankrichtlijn van 1989 voltooid, maar al vanaf de jaren zeventig is de markt geleidelijk geliberaliseerd en is de mededinging geleidelijk versterkt.

(86) De volledige liberalisatie van de interne bankmarkt van de Europese Unie is over een periode van meer dan 30 jaar tot stand gebracht. De eerste Bankrichtlijn 77/780/EEG (PB L 322 van 17.12.1977, blz. 30) legt de eerste regels vast inzake harmonisatie van de nationale wettelijke regelingen met betrekking tot de voorwaarden waaronder de activiteit van filialen van een kredietinstelling in de andere lidstaten wordt uitgeoefend. In de landen van de Europese Gemeenschap bestond al het recht van vrije vestiging van dochterondernemingen en de meeste grote banken hadden dochterondernemingen in het buitenland, evenals overigens filialen zonder eigen rechtspersoonlijkheid (zelfs zonder dat er een uniforme regeling op het niveau van de Unie was). Het is dus mogelijk dat de dochterondernemingen en filialen in Frankrijk van banken van de andere landen van de Europese Unie reeds vóór de datum van inwerkingtreding van de eerste of tweede bankrichtlijn geconfronteerd zijn met oneerlijke concurrentie van Crédit Mutuel.

(87) Een beslissende mijlpaal wat de interne bankmarkt betreft werd bereikt met de liberalisatie van het kapitaal-

verkeer door Richtlijn 88/361/EEG, die uiterlijk op 1 juli 1990 door de lidstaten moest zijn omgezet. Deze maatregel heeft in de praktijk tot een aanzienlijke toename van het grensoverschrijdende verkeer van deposito's of beleggingen van investeerders geleid. Deze kapitaalstromen konden voordien bij wijze van overgangsmaatregel door de overheid gecontroleerd worden, alleen al door middel van deviezencontrole. Frankrijk heeft de richtlijn inzake liberalisatie van het kapitaalverkeer omgezet bij de decreten 89-938 en 90-58, die respectievelijk op 30 december 1989 en 16 januari 1990 in werking zijn getreden. De in 1981 ingevoerde deviezencontrole is in 1986 opgeheven.

(88) De vrijheid van vestiging in de banksector is in Frankrijk in juli 1992 voltooid met de omzetting van de Tweede Bankrichtlijn 89/646/EEG ⁽²⁷⁾. Artikel 6, lid 2, van die richtlijn bepaalt dat „de lidstaten van ontvangst niet als vergunningsvoorwaarde voor bijkantoren van kredietinstellingen waaraan in andere lidstaten vergunning is verleend, een aanvangsdotatiekapitaal mogen eisen dat groter is dan 50 % van het aanvangskapitaal dat krachtens de nationale voorschriften vereist is voor het verlenen van een vergunning aan een kredietinstelling van dezelfde aard” ⁽²⁸⁾. Deze maatregel moest uiterlijk op 1 januari 1990 worden omgezet. De Raad heeft hiermee willen voorkomen dat lidstaten vanaf 1990 het recht van vrije vestiging van een bijkantoor door een onrechtmatige regeling zouden trachten te beperken.

(89) Daaruit volgt dat geleidelijk, en zeer in het bijzonder vanaf 1990, de effecten op het handelsverkeer van aan een bank verleende steun zeer duidelijk merkbaar zijn geworden ⁽²⁹⁾, aangezien elke bankinstelling bankactiviteiten in de andere lidstaten kan uitoefenen via filialen (waarvoor geen vergunning meer is vereist) of door het vrij verrichten van grensoverschrijdende diensten.

1.3. *De positie van Crédit Mutuel op de Franse bankmarkt*

(90) De Commissie heeft de argumenten van Crédit Mutuel inzake de beperkte territoriale bevoegdheid van de lokale kassen van Crédit Mutuel en over het feit dat een dergelijk mechanisme geen ongunstige beïnvloeding van

⁽²⁶⁾ Het achtste mededingingsverslag van 1978 (paragrafen 32 tot en met 37) vermeldt dat de mededingingsregels reeds waren toegepast in zaken betreffende reischeques in België, eurocheques in Frankrijk en in de zaak Sarabex (met betrekking tot de Foreign Exchange and Current Deposit Brokers' Association). De in 1972 genoemde Europese samenwerkingsovereenkomsten worden opnieuw vermeld. In een tabel op bladzijde 36 van het verslag worden 40 betrokken banken opgesomd, waaronder vijf Franse (Banque Nationale de Paris; Société Générale; Crédit Lyonnais; Crédit Commercial de France en Crédit Agricole).

⁽²⁷⁾ Deze richtlijn is in Frankrijk omgezet bij wet 92-665 van 16 juli 1992 (JORF van 17.7.1992, blz. 9576) en de verordeningen 92/11-12-13-14 van 23 december 1992 (JORF van 9.1.1993, blz. 512).

⁽²⁸⁾ En wel vóór de daadwerkelijke afschaffing van de vergunning door het land van ontvangst van de bijkantoren waaraan in andere lidstaten vergunning is verleend bedoeld in artikel 6, lid 1, van de richtlijn (die uiterlijk op 1 januari 1993 moet worden omgezet).

⁽²⁹⁾ Zie onder andere de beschikkingen van de Commissie inzake Crédit Lyonnais, Banco di Napoli, Banco di Sicilia, Société Marseillaise de Crédit en Westdeutsche Landesbank.

de handel inhiel, onderzocht. Zij wijst er echter op dat Crédit Mutuel een groep met rechtspersoonlijkheid en een geconsolideerde boekhouding is, waarbinnen een interne Financiële solidariteit op het niveau van de confederatie geldt, die de liquiditeit van de regionale federaties waarborgt. De Commissie merkt op dat de groep over een aanzienlijk eigen vermogen beschikt dat de toegang tot de kapitaalmarkten voor haar vergemakkelijkt, en dat de „rating”-bureaus een notatie voor de totale groep toekennen. Zij merkt op dat Crédit Mutuel haar één enkel antwoord heeft toegezonden in het kader van de onderhavige procedure, en dat niet elke lokale kas afzonderlijk heeft gereageerd. Voor de Commissie, voor de belangrijkste economische partners van Crédit Mutuel en voor de Financiële markten is het duidelijk dat Crédit Mutuel een onderneming is die steun die aan een of ander onderdeel van de groep wordt betaald intern kan herbestemmen. Zij wijst erop dat Crédit Mutuel gezien haar omvang, als een van de belangrijkste Franse kredietinstellingen, in staat is zich te financieren of haar fondsen te beleggen op de Financiële markten.

- (91) Crédit Mutuel is een rendabele onderneming die de afgelopen jaren aanzienlijke winsten heeft behaald. Door een eventuele overcompensatie van de nettokosten van het aantrekken en het beheer van middelen in het kader van de taken van algemeen economisch belang zou zij haar winst kunnen vergroten en aanvullend eigen kapitaal kunnen vergaren. De eis inzake solvabiliteit (op de Financiële markten) op grond van de Europese bankregelgeving ⁽³⁰⁾ stelt een verplichting in die het groeivermogen van de kredietinstellingen beperkt. Elke exploitatiesteun heeft, omdat die het eigen vermogen versterkt, een aanzienlijk hefboomeffect dat het mogelijk maakt zich aan die beperking te onttrekken. Uit de toepassing van het solvabiliteitsvereiste vloeit voort dat de beoordeling van een verstoring van de concurrentie makkelijker is in het geval van steun aan kredietinstellingen. Indien de steun direct of indirect vergroting van het eigen vermogen tot gevolg heeft, kan de verstoring van de concurrentie tot uiting komen in een toename van de activiteiten van de bank.

1.4. Conclusie

- (92) De mogelijke aan Crédit Mutuel verleende steun heeft, aangezien deze het karakter van exploitatiesteun heeft, en gelet op de economische situatie van de banksector in Europa en de voor de banksector specifieke solvabiliteits-eis, invloed op het handelsverkeer vanaf de invoering van het Livret bleu en heeft binnen de Financiële sector een toenemende concurrentievervalsende werking.

Daarom moet de mogelijke steun bij de invoering ervan in 1975 als een nieuwe steunmaatregel worden beschouwd.

2. De kwalificatie staatsmiddelen

- (93) Volgens een vaste rechtspraak komt het begrip staatssteun overeen met elk voordeel dat afkomstig is uit staatsmiddelen en dat door de overheid aan een onderneming is toegekend, mits dat voordeel geheel of gedeeltelijk zonder Financiële tegenprestatie wordt verleend, dat wil zeggen zonder vergoeding of tegen een vergoeding die niet overeenstemt met de prijs waarop het betrokken voordeel kan worden gewaardeerd. Deze definitie dekt dus zowel de toewijzing van middelen aan een onderneming als een verlichting van de lasten die deze normaliter zou moeten dragen en elk voordeel dat de onderneming in staat stelt tot een besparing die gevolgen heeft voor de productiekosten ⁽³¹⁾.
- (94) Op grond van de rechtspraak van het Hof dienen alleen de direct of indirect uit staatsmiddelen verleende voordelen als steun in de zin van artikel 87, lid 1, te worden aangemerkt. De Commissie zal in de eerste plaats nagaan wat de staatsmiddelen zijn waarvan Crédit Mutuel kan hebben geprofiteerd: 1. het aan de spaarders toegekende belastingvoordeel, 2. de door de CDC betaalde bemiddelingsvergoeding, 3. de opbrengst van de bestemmingen van algemeen belang, 4. de eventuele indirecte voordelen en kosten op basis van het systeem van het Livret bleu.

2.1. De belastingvrijstelling

- (95) Het tot eind 1999 geldende systeem hield een vrijstelling van de algemene belastingheffing op spaargelden in. Normaliter kan de spaarder volgens dit systeem kiezen tussen het ontvangen van een brutorente, waarbij de Financiële opbrengst wordt opgeteld bij zijn belastbaar inkomen, en het ontvangen van een nettorente, waarop de bevrijdende voorheffing (aan de bron) al in mindering is gebracht. In het onderhavige geval werd op de spaarder geen belasting geheven, aangezien Crédit Mutuel theoretisch een belasting voor haar rekening nam die gelijk was aan een derde van de bevrijdende voorheffing.

⁽³⁰⁾ Het niveau van het basis-eigen vermogen is vastgesteld op een minimum van 4 % van de gewogen activa, en dat van het eigen vermogen in ruime zin op minimaal 8 %. Vergelijk Richtlijn 89/647/EEG van de Raad van 18 december 1989 betreffende een solvabiliteitsratio voor kredietinstellingen (PB L 386 van 30.12.1989, blz. 14).

⁽³¹⁾ Zie met name de arresten van het Hof van Justitie van 23 februari 1961, in zaak 30/59, De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg tegen Hoge Autoriteit (Jurisprudentie 1961, blz. 3) en van 27 maart 1980, in zaak 61/79, Denavit italiana (Jurisprudentie 1980, blz. 1205) en in zaak 387/92, Banco exterior de Espana (Jurisprudentie 1994, blz. I-902).

- (96) De vermindering van de belasting tot een derde van de normale bevrijdende voorheffing houdt de beschikbaarstelling van staatsmiddelen in en komt neer op de invoering van een regeling die voor de spaarder gunstiger is dan de normale situatie. Het systeem brengt kosten voor de staat met zich, want de staat zou eventueel meer belastinginkomsten hebben kunnen innen als hij ervoor had gekozen de algemene regel toe te passen en de verplichte voorheffing niet tot een derde te beperken. Deze steun lijkt rechtstreeks ten goede te komen aan de individuele consumenten en niet aan de bank, waardoor Crédit Mutuel dus niet als de rechtstreeks begunstigde van de fiscale steun kan worden aangemerkt. Deze fiscale steun met een sociaal karakter is echter gekoppeld aan een product dat door slechts één marktdelnemer wordt gedistribueerd, namelijk Crédit Mutuel. De steun voldoet derhalve niet aan de voorwaarde voor verenigbaarheid die wordt gesteld in artikel 87, lid 2, onder a), van het Verdrag, dat bepaalt dat de steunmaatregel wordt verleend „zonder onderscheid naar de oorsprong van de producten” ⁽³²⁾.
- (97) Wat betreft de betaling van een op een derde van de normale bevrijdende voorheffing vastgestelde belasting door Crédit Mutuel, kan men het legitiem achten dat het bedrag daarvan door Crédit Mutuel bij de aan het Livret bleu verbonden kosten wordt gerekend. Maar de conclusie in het arrest van de Conseil d'Etat van 5 januari 2000, waarin het geldende fiscale systeem onrechtmatig wordt verklaard, bevestigt expliciet dat Crédit Mutuel in de praktijk vanaf 1991 geprofiteerd heeft van een „neutralisering” van de belastingen die geheven worden op de rente die ontvangen wordt op het Livret bleu, met andere woorden de terugbetaling door de staat of de CDC van de door Crédit Mutuel betaalde bevrijdende voorheffing. Concluderend kan worden gesteld dat in elk geval vanaf het besluit van 27 september 1991 en wat de gecentraliseerde uitstaande bedragen betreft niet twee derde, maar de gehele rente op het Livret bleu vrijgesteld is van belasting.

2.2. De aan Crédit Mutuel opgedragen taak van algemeen belang

- (98) Crédit Mutuel heeft de taak gekregen het Livret bleu te distribueren, waaraan strikte voorrechten en verplichtingen zijn verbonden. De voorrechten zijn de exclusieve distributie van het Livret bleu en de betaling van een bemiddelingsvergoeding door de CDC. De verplichtingen betreffen het gebruik van de middelen die worden aangetrokken met het Livret bleu. Die verplichtingen hebben in de loop van de tijd een ontwikkeling door-

gemaakt: aanvankelijk had Crédit Mutuel de verplichting 50 % van de middelen (dit deel is vervolgens verhoogd tot 65 %) aan zogenoemde bestemmingen van algemeen belang (met name financiering van lagere overheden en andere overheidsorganen) te besteden, terwijl de bank vrijelijk over het saldo kon beschikken. Opgemerkt wordt dat Crédit Mutuel geen verplichtingen had inzake de voorwaarden voor de financieringen met betrekking tot de vrij te besteden uitstaande bedragen. Vanaf 1991 is een toenemend deel van de uitstaande bedragen bestemd voor de financiering van sociale woningbouw, via centralisatie van de middelen bij de Caisse des Dépôts et Consignations. Momenteel zijn alle uitstaande bedragen gecentraliseerd bij de CDC. Deze betaalt aan Crédit Mutuel, uitsluitend uit hoofde van de gecentraliseerde uitstaande bedragen, een vergoeding die overeenkomt met het door de overheid vastgestelde brutorentetarief dat aan de spaarder wordt uitgekeerd, alsmede een bemiddelingsvergoeding van 1,3 %. Opgemerkt zij dat, aangezien de CDC een overheidsbedrijf is dat gebruikmaakt van openbare middelen voor de vervulling van haar taken van algemeen belang, de bemiddelingsvergoeding als betaald met staatsmiddelen moet worden aangemerkt. De rente wordt aan de spaarders betaald, dus alleen deze vergoeding komt ten goede aan Crédit Mutuel. De vergoeding maakt een integrerend deel uit van de taak inzake de openbare dienstverlening waarmee Crédit Mutuel is belast en is dus toerekenbaar aan de staat.

2.3. De producten van de bestemmingen van algemeen belang

- (99) De verplichtingen in verband met de in het decreet van 1 maart 1976 limitatief opgesomde bestemmingen van algemeen belang kwamen met name neer op leningen aan lagere overheden en intekeningen op door de staat uitgegeven effecten of garanties (met name staatsobligaties), en leningen aan overheidsorganen voor het beheer van sociale huisvesting. Volgens de beschikbare informatie kan uit de combinatie van het verplichte karakter van deze bestemmingen en van het feit dat de tariefvoorwaarden door de staat zijn gereguleerd en niet vrijelijk door de markt worden bepaald, worden afgeleid dat de bestemmingen van algemeen belang moeten worden beschouwd als een integrerend deel van het systeem van het Livret bleu. Hieronder zal worden aangetoond dat Crédit Mutuel dankzij deze geregleerde voorwaarden een zeer aanzienlijke winst op deze uitstaande bedragen kon maken. De definitie van deze bestemmingen van algemeen belang is gewijzigd door het besluit van 27 september 1991: de bedoelde bestemmingen zijn van dan af aan uitsluitend de financiering van leningen voor sociale woningbouw en de bestemming op rekening bij de CDC (zie de bovengenoemde centralisatie van de ingelegde bedragen). Echter, in de loop van de jaren negentig nemen deze nieuwe bestemmingen maar heel langzaam de plaats in van de oude: alleen de nieuw ingelegde bedragen worden vanaf 1991

⁽³²⁾ In het onderhavige geval wordt de fiscale steun slechts verleend aan de spaarders die een Livret bleu bij Crédit Mutuel hebben (of een Livret A van de Caisses d'Épargne of de Post).

meteen volledig toegewezen aan deze nieuwe bestemmingen.

3. Het concurrentievoordeel

- (100) Als de compensatie die Crédit Mutuel voor haar taak op het gebied van de openbare dienstverlening in de vorm van de door de CDC betaalde bemiddelingsvergoeding ontvangt de nettokosten van deze openbare dienst overschrijdt (met inachtneming van alle baten en kosten die verbonden zijn met de vervulling van die taak), heeft Crédit Mutuel een concurrentievoordeel ten opzichte van de andere banken, daar zij aanvullende middelen verkrijgt die niet aan de andere banken worden toegekend.

4. De inschatting van het bedrag van de staatssteun

- (101) Aangezien de Franse autoriteiten gesteld hebben dat bij het mechanisme van het Livret bleu sprake is van een dienst van algemeen economisch belang, moet de Commissie trachten de kosten en baten die verbonden zijn met de vervulling van die dienst tegen elkaar af te wegen, teneinde het gerechtvaardigde niveau van de door de staat betaalde vergoeding te kunnen bepalen.
- (102) In de eerste plaats wordt uiteengezet hoe rekening is gehouden met alle kosten en baten in het concrete geval van het Livret bleu, in de tweede plaats welke principes bij het opstellen van de analytische boekhouding van Crédit Mutuel in acht zijn genomen, in de derde plaats wat de resterende geschilpunten tussen de experts zijn, waarover de Commissie een beslissing heeft genomen, en in de vierde plaats wat de resultaten zijn nadat de bovengenoemde kosten en baten in aanmerking zijn genomen op basis van de bedrijfsboekhouding van het Livret bleu.

4.1. De wijze waarop rekening is gehouden met alle kosten en baten die samenhangen met de uitstaande bedragen op het Livret bleu

- a) Het saldo van de kosten en baten die samenhangen met het Livret bleu

- (103) Het financiële mechanisme inzake het Livret bleu van Crédit Mutuel moet worden beoordeeld in het licht van het uiteindelijke economische resultaat van deze spaarregeling, dat wil zeggen dat alle uit het systeem voortvloeiende kosten en baten in aanmerking moeten worden genomen, met name de baten die rechtstreeks voortvloeien uit het gebruik van de bedragen die dankzij de opgedragen distributie van dit van belasting vrijgestelde spaarproduct worden aangetrokken.

- (104) Om de analyse van de directe gevolgen te vergemakkelijken is het goed enkele basisgegevens inzake het boekhoudkundig beheer van het Livret bleu door Crédit Mutuel in herinnering te brengen. Gekoppeld aan de uitstaande bedragen van de inleg op het Livret bleu (aan de passiefzijde), worden drie soorten activa onderscheiden:

- de uitstaande bedragen die aan de CDC worden betaald (overeenkomstig de centralisatie van de uitstaande bedragen bij de CDC),
- de bestemmingen van algemeen belang,
- de vrije bestemmingen.

Wat de posten op de passiefzijde van de balans betreft wordt het systeem gekenmerkt door rentekosten die door de staat zijn gereguleerd (vaste tarieven die herzien kunnen worden, dus die betrekkelijk stabiel zijn), wat de actiefzijde betreft door variabele rentebaten op de bestemmingen van algemeen belang en op de vrije bestedingen, en de vaste, door de CDC betaalde bemiddelingsvergoeding. Tabel 2 geeft een schematisch overzicht van de belangrijkste elementen van de resultatenrekening van het Livret bleu.

(105)

Tabel 2

Schema van de resultatenrekening van het Livret bleu

Resultatenrekening van het Livret bleu	
Kosten	Baten
Nettorente op het Livret bleu	CDC-vergoeding (3 % ^(a) + 1,3 %)
	Marge op de bestemmingen van algemeen belang (var.)
	Marge op de vrije bestemmingen (var.)

^(a) In juli 2001.

- (106) De Commissie heeft het systeem in zijn totaliteit geanalyseerd om alle economische voordelen te kunnen beoordelen die Crédit Mutuel dankzij het Livret bleu verkrijgt. De staat betaalt Crédit Mutuel allereerst via de CDC een bemiddelingsvergoeding voor de uitvoering van haar taak op het gebied van het aantrekken van spaargelden. Voorzover het Livret bleu naast de bemiddelingsvergoeding nog andere economische voordelen aan Crédit Mutuel verschaft, moeten die ook in aanmerking worden genomen.
- (107) Voorzover het bedrag van de economische voordelen dat boekhoudkundig kan worden vastgesteld (bemiddelingsvergoeding plus beheersbaten) eventueel de kosten overschrijdt (inclusief een normale handelsmarge) die Crédit Mutuel maakt voor het aantrekken en het beheer van de spaargelden, zou de staat een overcompensatie toestaan van de distributiekosten van het Livret bleu via de te hoge bemiddelingsvergoeding. Om tot een dergelijke beoordeling te kunnen komen moeten alle economische voordelen van de distributie van het Livret bleu in aanmerking worden genomen, alsmede alle kosten en baten die samenhangen met het systeem van het Livret bleu en met de activa waaraan de passiva zijn gekoppeld, om twee cruciale redenen.
- (108) — In de eerste plaats wijst het Hof erop dat steunmaatregelen naar hun gevolgen moeten worden beoordeeld. Opgemerkt wordt dat het Livret bleu inkomsten genereert die niet beperkt zijn tot de baten die gehaald worden uit de bestemmingen van algemeen belang of de centralisatie bij de CDC. Dankzij de ingelegde bedragen op het Livret bleu heeft Crédit Mutuel middelen kunnen vergaren onder gunstiger voorwaarden dan het geval zou zijn geweest indien alleen herfinanciering op de financiële markten had plaatsgevonden, en heeft zij winst kunnen maken door die middelen te gebruiken, bijvoorbeeld voor de bestemmingen van algemeen belang of voor alle vrije activiteiten⁽³³⁾. De staat heeft de plicht het bedrag van de middelen die hij voor deze taak betaalt te verlagen, als Crédit Mutuel daarmee op andere terreinen winst maakt.
- (109) De inkomsten van de bestemmingen van algemeen belang moeten in elk geval in aanmerking worden genomen, aangezien zij een integrerend deel vormen van de verplichtingen die de staat in het kader van het Livret bleu-systeem heeft opgelegd. Bovendien zou uitsluiting van bepaalde begunstigde bestemmingen tot een absurde situatie leiden: de staat zou de verliezen op bepaalde bestemmingen moeten compenseren, terwijl er voldoende winst op andere bestemmingen binnen het Livret bleu-systeem gemaakt zou worden die niet in aanmerking zou worden genomen.
- (110) De situatie is minder duidelijk voor de vrije bestemmingen, die in de onderzochte periode een verlies van ongeveer 1 miljard FRF hebben genoteerd. Daarom drukken zij op de staatsbegroting die, wanneer die bestemmingen er niet zouden zijn, in evenwicht zou zijn geweest, doordat een lagere bemiddelingsvergoeding nodig zou zijn geweest. De Commissie is echter van mening dat de nettokosten van de vrije bestemmingen meegeteld moeten worden.
- (111) De onafhankelijke consultant had dus tot taak de analytische boekhouding van het Livret bleu (kosten en ook baten van de bestemmingen waaraan de middelen worden gekoppeld) te beoordelen en de samenhang van de door Crédit Mutuel ingebrachte gegevens te analyseren. In het licht van het bovenstaande was de consultant ermee belast alle voordelen vast te stellen die verband houden met de gerealiseerde baten op de aan het Livret bleu gekoppelde activa en met de kosten van de betrokken middelen (die verschillen van normale marktkosten). Na aftrek van een normale rentabiliteitsmarge, de zogenoemde „kosten van het eigen vermogen”⁽³⁴⁾, door de experts, kan de resterende winst (uit de door de staat betaalde vergoeding) onverenigbare staatssteun inhouden, want de staat had Crédit Mutuel een minder hoge vergoeding moeten betalen voor het aantrekken van middelen, die met de nettokosten correspondeert, en niet een overcompensatie.
- (112) — In de tweede plaats heeft Crédit Mutuel in de loop van de procedure een groot aantal verplichtingen of details inzake het beheer van het Livret bleu genoemd (zie deel III voor de presentatie van de argumenten van Crédit Mutuel). Aan de hand van de door de Commissie gehanteerde aanpak kan hierover na bestudering van de boekhouding, dus op basis van de praktijk, een beslissing worden genomen. Daardoor kan in concreto het werkelijke financiële gewicht van die verplichtingen worden beoordeeld, uitgaande van de verstrekte gegevens inzake het boekhoudkundige beheer van het Livret bleu.
- ⁽³³⁾ Met andere woorden, indien Crédit Mutuel zich vergelijkbare middelen wat de stabiliteit op de interbancaire markt betreft had moeten verschaffen, zou zij hogere herfinancieringskosten hebben gedragen. Het monopolie inzake distributie van het Livret bleu heeft dus tot een vermindering van de normale bankkosten geleid. Derhalve moeten alle met de ingelegde bedragen samenhangende kosten in aanmerking worden genomen (verhoging van de kosten van het aantrekken ervan, maar ook vermindering van de normale kosten ten gevolge van de lagere kosten van deze middelen), en alle baten van de activa waaraan de ingelegde bedragen zijn gekoppeld, waaronder de vrije uitstaande bedragen.
- ⁽³⁴⁾ Door rekening te houden met de kosten van het eigen vermogen, die de rentabiliteit van de activiteiten weergeven, kan in de resultaten van het Livret bleu onderscheid worden gemaakt tussen het deel dat correspondeert met een normale vergoeding voor het eigen vermogen (dus voor de aandeelhouders) en het deel dat de gemiddelde rentabiliteit van de bank overschrijdt. Zie in deel V, punt 4.4, de analyse van de kosten van het eigen vermogen.

b) Enkele technische bijzonderheden

- (113) Het aantrekken van spaargelden in het kader van het Livret bleu heeft bovendien specifieke economische kenmerken en is daardoor fundamenteel anders dan het normale aantrekken van deposito's voor een bank.
- (114) Door de aard van en de specifieke belastingregeling voor het Livret bleu leiden veranderingen in de rentetarieven minder snel dan normaal tot verplaatsingen van spaargelden. Daardoor blijkt deze spaarvorm minder instabiel te zijn dan spaarrekeningen tegen markttarieven. Het gedrag van de spaarders wordt in de eerste plaats beïnvloed door de hoogte van de nettorente van het Livret bleu ten opzichte van andere spaarvormen met dezelfde risico- of liquiditeitsgraad: de nettorente van het Livret bleu is hoger dan die van het Livret B (waarover belasting wordt geheven). Onder overigens gelijke omstandigheden moeten gelden die tegen markttarieven op een spaarrekening worden geplaatst, een aanzienlijk hoger brutorendement hebben om geprefereerd te worden boven belegging op het Livret bleu, omdat hierover nog belasting wordt geheven.
- (115) Het gedrag van spaarders wordt in de tweede plaats ook bepaald door sociologische en psychologische parameters, die zeer specifiek zijn in het geval van spaarboekjes die vrijgesteld zijn van belasting. Omdat het rendement van het Livret bleu door de staat wordt vastgesteld, hebben spaarders daar meer vertrouwen in. De keuze van dit soort spaarders kan tot een tamelijk paradoxaal resultaat leiden: terwijl het om de meest liquide „belegging tegen vergoeding” gaat, is het ook een van de meest stabiele.
- (116) Historisch gezien heeft de overheid dankzij dit vertrouwen van de spaarders nettorentetarieven met weinig inflatie kunnen vaststellen. Zelfs in een context van veel hogere rendementen op de markt is in de loop van de jaren negentig de totale inleg maar heel weinig afgenomen ⁽³⁵⁾.
- (117) In elk geval vereist de bijzondere aard van deze wijze van het aantrekken van middelen, vergeleken met de herfinanciering op de interbancaire markt of de financiële markten, dat concreet wordt nagegaan wat het beheer van het totaal van deze uitstaande bedragen Crédit Mutuel opbrengt, hetgeen slechts mogelijk is via de analytische boekhouding van het netwerk.
- (118) De consultant van de Commissie heeft bij zijn werkzaamheden rekening gehouden met de verschillende kosten en baten van het mechanisme voor Crédit Mutuel, waarbij de analyse in drie delen is opgesplitst, aan de hand van de bestemming van de aangetrokken middelen: de bij de CDC gecentraliseerde middelen, de voor bestemmingen van algemeen belang toegewezen middelen en de vrije middelen. Op grond van de door de consultant gehanteerde methode kan tevens een antwoord worden gegeven op het argument van Crédit Mutuel dat het systeem kosten ⁽³⁶⁾ voor Crédit Mutuel met zich brengt, omdat zij de fiscale inkomsten aan de staat moet afdragen ⁽³⁷⁾. Ook kan op basis van deze methode een normale vergoeding voor het eigen vermogen in aanmerking worden genomen.

c) De kwestie van de „lokeffecten”

- (119) Om de nettokosten en het juiste niveau van de door de staat ter compensatie betaalde middelen te kunnen vaststellen, moeten in de analyse van de effecten van het mechanisme van het Livret bleu, naast de bovengenoemde rechtstreekse voordelen, ook de voordelen en de eventuele kosten die indirect uit het mechanisme van het Livret bleu voortvloeien in aanmerking worden genomen, indien deze een significante invloed hebben.
- (120) Het exclusieve distributierecht van een spaarproduct dat aantrekkelijk is doordat het vrijgesteld is van belasting, kan volgens de klagers Crédit Mutuel in staat stellen klanten te trekken en te binden aan wie het netwerk vervolgens andere bankproducten of –diensten kan verkopen (leningen, financiële beleggingen, verzekeringen, enz.). Uit de toenemende verkoop van financiële beleggingen en verzekeringsproducten via bankkantoren blijkt volgens de klagers welke voordelen deze hebben. Indien bovendien de markt van het product gekenmerkt zou worden door asymmetrie wat betreft de informatie waarover verkoper en koper beschikken, zoals met name het geval is bij financiële producten, zou de omstandigheid dat de instelling de reputatie heeft voordelige of kwaliteitsproducten te leveren, bepalend worden. In die situatie zou het feit dat een voordelig product als het Livret bleu gedistribueerd wordt om klanten

⁽³⁶⁾ Crédit Mutuel voert aan dat zij tussen 1975 en 1996 ten bedrage van [...] miljard FRF aan de staatsbegroting heeft bijgedragen op grond van het feit dat zij de verschuldigde gedeeltelijke belasting over het Livret bleu voor de spaarders heeft betaald. Het is bekend dat die kosten door de CDC zijn „geneutraliseerd”, in elk geval vanaf 1991.

⁽³⁷⁾ Opgemerkt wordt dat dezelfde soort kosten indirect ten laste komen van de andere banken, die bij de vaststelling van (bruto)rentetarieven over de deposito's rekening moeten houden met rendementen van andere vergelijkbare producten en met het feit dat de spaarder de tarieven na belastingheffing vergelijkt, waardoor de banken worden gestimuleerd de brutotarieven te verhogen om te kunnen concurreren met producten die vrijgesteld zijn van belasting. In de nieuwe regeling betreffende volledige centralisatie bij de CDC worden de op het Livret bleu geïnde middelen volledig vrijgesteld van belasting.

⁽³⁵⁾ In de jaren negentig is alleen in 1993 sprake van een duidelijke afname van de totale inleg op het Livret bleu (–4 %). Voor Livret A is de afname veel groter: in 1996 (–10 %) en 1999 (–8 %). De toename/afname van de inleg zou naar verwachting in 2001 weer positief worden.

te trekken een voordeel voor de instelling kunnen zijn, want daardoor kan de doelgroep ⁽³⁸⁾ makkelijker worden aangesproken. Met andere woorden: het distributierecht zou dezelfde effecten kunnen sorteren als dure marketingacties of de distributie van een product met verlies om klanten te trekken.

- (121) In de door de klagers overgelegde documenten wordt uitgegaan van „lokeffecten”, maar wordt niet formeel aangetoond dat die inderdaad bestaan en worden evenmin de financiële gevolgen van die effecten nauwkeurig geraamd.
- (122) Wat de studies van Cabinet Glais betreft merkt de Commissie op dat Crédit Mutuel terecht kan beweren dat die statistische analyses geen doorslaggevend bewijs leveren voor een kwantificeerbaar „lokeffect”.
- (123) De opmerkingen van de klagers bevatten drie subjectieve inschattingen. De klagers stellen in de eerste plaats, gezien het feit dat de andere banken hebben aangeboden het Livret bleu tegen een vergoeding van 1 % te distribueren, dit voordeel voor nu en voor de toekomst ⁽³⁹⁾ bij benadering vast te stellen op het verschil tussen dit percentage en de door Crédit Mutuel ontvangen vergoeding. Dit verschil bedraagt 0,3 %, hetgeen correspondeert met ongeveer 300 miljoen FRF per jaar. Maar er kan niet worden bewezen dat de concurrenten van Crédit Mutuel die taak onder dezelfde voorwaarden tegen die vergoeding kunnen uitvoeren.
- (124) Bij de tweede door de klagers voorgestelde methode kan het voordeel dat Crédit Mutuel in het verleden heeft genoten, worden gemeten door te verwijzen naar de groei van haar marktaandeelen. Een dergelijke methode ter beoordeling van de steun kan niet worden geaccepteerd aangezien deze is gebaseerd op de hypothese dat de verworven marktaandeelen uitsluitend te danken zijn aan het Livret bleu, hetgeen door geen enkel objectief gegeven wordt gescreend.
- (125) De derde beoordeling van het exclusieve distributierecht is gebaseerd op de fiscale winstderving als gevolg van de

belastingvrijstelling van het Livret bleu. Als Crédit Mutuel een spaarboekje zonder belastingvrijstelling had willen distribueren met aanbidding van hetzelfde netto-rendement als het Livret bleu, ongeacht de fiscale situatie van de spaarders, zou zij feitelijk opportuniteitskosten hebben gehad in dezelfde orde van grootte als het (potentieel) door de spaarders betaalde theoretische belastingbedrag. Volgens de klagers moet het gecumuleerde belastingvoordeel ten bedrage van 4,5 miljard FRF over de periode 1991-1997 geacht worden aan Crédit Mutuel voordelen ter grootte van hetzelfde bedrag te hebben verschaft. Deze redenering gaat niet op, want Crédit Mutuel zou hoogstwaarschijnlijk het Livret bleu niet onder dezelfde voorwaarden hebben gedistribueerd, als zij alle kosten inzake de belastingvrijstelling op zich had moeten nemen, die overigens rechtstreeks ten goede komen aan de leden.

- (126) De mogelijke voordelen in kwestie zijn moeilijk aan te tonen en te kwantificeren. Het rechtstreekse economische voordeel uit de exploitatie van het Livret bleu is op basis van de boekhouding van het Livret bleu direct te meten. Het economische voordeel door de verkoop van andere producten of diensten aan klanten die dankzij het Livret bleu aan de bank zijn gebonden, zou in de analytische boekhouding van die andere producten te zien zijn, als het zonder meer mogelijk zou zijn een onderscheid te maken enerzijds wat wordt verkocht aan de klanten die door het Livret bleu zijn gebonden aan Crédit Mutuel of daartoe worden agetrokken en anderzijds wat wordt verkocht aan klanten die om andere redenen bij Crédit Mutuel zijn gekomen. Daarom heeft de consultant van de Commissie de afgeleide gevolgen niet kunnen beoordelen door hantering van de boekhoudkundige methode die voor het beoordelen van alle rechtstreekse economische voordelen op basis van het Livret bleu is toegepast.
- (127) De meer subtiële pogingen van de consultant van de Commissie om tot een beoordeling te komen zijn niet met succes bekroond. De Commissie heeft geen aanvaardbare beoordeling van het theoretische financiële effect van deze gevolgen kunnen verkrijgen. De onderhavige beschikking is dus uitsluitend gebaseerd op de conclusies die zijn verkregen in het kader van de controle van de analytische boekhouding van het Livret bleu.

4.2. Het opstellen van de analytische boekhouding van het Livret bleu

⁽³⁸⁾ In het advies van de mededingingsraad nr. 96-A-12 van 17 september 1996 is ook het argument opgenomen dat een van belasting vrijgesteld spaarboekje „de instellingen die dit distribueren in een bevoorrechte situatie brengt wat betreft het aanbieden van andere producten”.

⁽³⁹⁾ In de context van volledige centralisatie van de uitstaande bedragen op het Livret bleu bij de CDC. Deze subjectieve redenering kan niet worden overgebracht naar het verleden, aangezien de uitstaande bedragen toen niet volledig waren gecentraliseerd.

- (128) Alvorens de resultaten van de door de consultant van de Commissie verrichte analyse te presenteren, is een opmerking betreffende de gevolgde methode op zijn plaats. De ramingswerkzaamheden van de consultant zijn bemoeilijkt door het ontbreken van een echte analytische boekhouding van het Livret bleu en een homo-

gene opzet van de boekhouding van elke federatie van Crédit Mutuel. De boekhoudkundige reconstructie is vervolgens volledig gebaseerd op de boekhoudkundige structuur van één jaar (1996), waaruit de andere jaren zijn afgeleid. De reconstructie is in de tweede plaats gebaseerd op een peiling op grond van een steekproef bij de federaties, waarvan de exploitatiecoëfficiënten vervolgens zijn geëxtrapoleerd naar het nettobankproduct van de confederatie. Dat is de beste raming waarover de Commissie kan beschikken na vier tegenstrijdige expertiserapporten (zie de beschrijving van de procedure in deel I).

(129) De experts werden bij het reconstrueren van de analytische boekhouding van het Livret bleu met grote problemen geconfronteerd, zoals blijkt uit de aanzienlijke verschillen tussen de ramingen in de eerste expertiserapporten. Met betrekking tot de boekhoudkundige gegevens bleek weinig homogeniteit te bestaan tussen de verschillende federaties, die juridisch en boekhoudkundig volledig autonoom zijn. De rol van de confederatie lag vooral op het vlak van coördinatie van beleid, en het was geen besturend orgaan, althans niet tot het begin van de jaren negentig. In 1991 is het systeem van het Livret bleu ingrijpend gewijzigd en vanaf dat jaar zijn de parameters die de activiteit en het terrein van Crédit Mutuel bepalen, stabiel genoeg om over de hele periode 1991-2000 dezelfde boekhoudkundige analysemethode te gebruiken.

(130) Uit de juridische analyse van de aard van de steun op basis van het Livret bleu is in de loop van de procedure gebleken dat het om een nieuwe steunmaatregel sinds eind 1975 ging. De vraag was vervolgens hoe de steun voor de periode 1976-1990 moet worden berekend. Voor de praktische uitvoering van deze raming moesten twee factoren in aanmerking worden genomen:

— Er kan vanuit worden gegaan dat de voor de jaren 1991-2000 gehanteerde methode, ondanks de zwakke punten daarvan, degelijk genoeg is om tot een redelijke raming van de steun te komen, maar deze methode kan niet worden toegepast op de periode vóór de jaren negentig, omdat ze gebaseerd is op de structuur van de federaties en van de activiteiten in het jaar 1996. In de loop van de jaren zeventig en tachtig is het gebied dat onder iedere federatie ressorteert immers in veel gevallen veranderd; sommige zijn mogelijk ook gefuseerd. De reconstructie op basis van de peiling van 1996 is dus niet bruikbaar. Bovendien geldt: hoe verder men chronologisch verwijderd raakt van het jaar 1996, hoe minder exact de resultaten zijn.

— Het enige alternatief zou het houden van nog een of meer steekproefsgewijze onderzoeken met betrekking tot de oude periode zijn. Deze optie lijkt in de praktijk onverstandig: de boekhoudkundige gegevens over periodes die zo ver in het verleden liggen, zijn moeilijk te verkrijgen en te verwerken, omdat het

geheugen van de boekhoudkundige diensten groten-deels verdwenen is. De materiële verificatie van de boekhoudstukken is zeer moeilijk geworden. De techniek van steekproefsgewijs onderzoek kan slechts tot goede resultaten leiden als de daarbij gebruikte gegevens absoluut betrouwbaar zijn.

Concluderend wordt gesteld dat het ontbreken van een analytische boekhouding op het niveau van de confederatie ertoe heeft geleid dat de boekhoudkundige reconstructie beperkt bleef tot de periode die begint met het boekjaar 1991. Gebleken is dat er voor de berekening van het boekhoudkundig resultaat van het Livret bleu voor de oudste periode (1976-1990) geen toereikende ramingsmethode beschikbaar was. De Commissie heeft de berekening dus beperkt tot de steun voor de periode 1991-2000.

(131) De consultant van de Commissie heeft de verschillende kosten en baten van het mechanisme voor Crédit Mutuel in aanmerking genomen, door de analyse in drie delen op te splitsen, naargelang van de bestemming van de aangetrokken middelen: de bij de CDC gecentraliseerde middelen, de voor bestemmingen van algemeen belang toegewezen middelen en de vrije middelen. Op grond van de door de consultant gehanteerde methode kan tevens een antwoord geformuleerd worden op het argument van Crédit Mutuel dat het systeem kosten⁽⁴⁰⁾ met zich brengt voor Crédit Mutuel, omdat zij fiscale voorheffingen aan de staat moet betalen. Ook kan op basis van deze methode uiteindelijk een normale vergoeding voor het eigen vermogen in aanmerking worden genomen.

(132) Allereerst dient het methodologische kader voor het opstellen van de analytische boekhouding van Crédit Mutuel beknopt te worden beschreven. De activiteiten van Crédit Mutuel zijn onder te verdelen in zes secties:

— sparen (binnen deze categorie worden drie activiteiten onderscheiden: het aantrekken van de deposito's op het Livret bleu, het aantrekken van andere deposito's en andere spaarvormen),

— kredietverlening,

— verzekeringen (IARD),

— beheer van betaalmiddelen,

⁽⁴⁰⁾ Crédit Mutuel voert aan dat zij tussen 1975 en 1996 ten bedrage van [...] miljard FRF aan de staatsbegroting heeft bijgedragen op grond van het feit dat zij de verschuldigde gedeeltelijke belasting over het Livret bleu voor de spaarders heeft betaald. Het is bekend dat die kosten door de CDC zijn „geneutraliseerd”, in elk geval vanaf 1991.

- beheer van kasmiddelen en effectentransacties,
 - bedrijfskapitaal.
- (133) Het opstellen van de analytische boekhouding komt neer op de waardering van het gedeelte van de baten, en, veel moeilijker, het gedeelte van de algemene kosten, dat aan elk van die secties kan worden toegewezen. Deze hele onderneming staat of valt duidelijk met hypothesen die afhangen van de keuze van de toewijzing van de resultaten en kosten van de bank. In dit kader beperkt de taak van de consultant en dus van de Commissie zich in hoge mate tot het controleren op interne incoherenties van de voorgelegde berekening of van a posteriori aan deze berekening toegevoegde correcties.
- (134) Na de eerste evaluatie van het resultaat van de analytische boekhouding van het Livret bleu, verstrekt door Crédit Mutuel (en „gewaarmerkt” door de accountants van Mazars et Guérard), heeft de consultant van de Commissie een nieuwe berekening gemaakt. Crédit Mutuel heeft de diensten van het accountantskantoor Arthur Andersen om een compleet overzicht gevraagd van de methode en de boekhoudkundige gegevens op grond waarvan de exploitatierekening van het Livret bleu kan worden opgesteld. Arthur Andersen heeft dezelfde opzet van de exploitatierekening van het Livret bleu gehanteerd. Er zijn echter ten opzichte van de eerdere studies twee wijzigingen doorgevoerd ten aanzien van de verwerking en de gebruikte gegevens, alsmede drie rectificaties ad hoc:
- i) uitbreiding van de oorspronkelijke door Crédit Mutuel gehanteerde steekproef met twee nieuwe federaties, namelijk [...] en [...];
 - ii) verfijning van de sleutels voor de toerekening van de (algemene) kosten van de klantenservice na verkoop;
 - iii) de rectificaties ad hoc hebben betrekking op de methode voor het corrigeren van de oververtegenwoordiging van de IARD-activiteiten in de steekproef, de berekening van de kosten van het eigen vermogen en de invoering van een kostenpost voor de dekking van de aansprakelijkheid van de leden.
- (135) De consultant van de Commissie had voor zijn berekening al een steekproef gebruikt die was uitgebreid tot [...]. Hij heeft derhalve de modaliteiten inzake de invoering van de nieuwe gegevens van de [...] gecontroleerd en het gebruik van de gegevens van de uitgebreide steekproef gevalideerd. De oorspronkelijk door Crédit Mutuel uitgevoerde steekproef vertegenwoordigde [...] van de algemene kosten van de groep, maar nadat de twee belangrijkste regionale federaties van Crédit Mutuel in de steekproef waren opgenomen, vertegenwoordigt deze [...] van de algemene kosten van de groep.
- (136) Een geschilpunt tussen de eerste berekening van Crédit Mutuel en die van de consultant betrof de toerekening van de algemene kosten uit hoofde van de klantenservice na verkoop. Na enkele door Arthur Andersen aangebrachte verbeteringen hebben Crédit Mutuel en de consultant overeenstemming bereikt over een gemeenschappelijke methode voor de toerekening van de algemene kosten.
- (137) Inzake de samenstelling van de steekproef, de keuze van de boekhoudkundige gegevens en de verwerking daarvan in de exploitatierekening van het Livret bleu, stemmen de berekening van Arthur Andersen en die van de consultant van de Commissie overeen. De enige geschilpunten betreffen de bovengenoemde door Arthur Andersen aangebrachte correcties ad hoc. De Commissie zal allereerst een beslissing nemen over de laatste resterende geschilpunten tussen de consultant van de Commissie en Crédit Mutuel. Vervolgens zal zij ingaan op de verschillende ramingen van de resultaten van de rekening van het Livret bleu per soort bestemming van de aangetrokken middelen.
- #### 4.3. De geschilpunten tussen de consultant en Crédit Mutuel
- (138) Omdat op basis van het nazicht van de werkzaamheden van Arthur Andersen door de consultant van de Commissie geen overeenstemming tussen de consultant en Crédit Mutuel kon worden bereikt, moet de Commissie een beslissing nemen over de keuze tussen de zienswijze van de onafhankelijke consultant en die van de in opdracht van Crédit Mutuel werkende accountants van Arthur Andersen.
- a) De methode voor het corrigeren van de oververtegenwoordiging van de IARD-activiteit in de steekproef
- (139) In de fase van de beschrijving van de laatste steekproef stelt Arthur Andersen twee statistieken voor ter beoordeling van de „representativiteit” van de steekproef wat betreft de verdeling van de aan de verschillende secties toegerekende algemene kosten. Er moet, anders gezegd, worden gecontroleerd of de toerekening van de algemene kosten aan de verschillende secties in de steekproef overeenstemt met die van de totale populatie (dat wil zeggen van alle federaties van de groep Crédit Mutuel). De basishypothese is dat de verschillende secties in

dezelfde verhoudingen vertegenwoordigd moeten zijn (nog steeds wat betreft de toerekening van de algemene kosten) als in de totale populatie om een volkomen „representatieve” steekproef te hebben.

- (140) In de opgestelde statistiek wordt het percentage van de totale algemene kosten in de steekproef [...] vergeleken met het percentage van de algemene kosten van de sectie sparen in de steekproef [...]. Het verschil tussen de twee percentages kan gering genoeg blijken te zijn om als statistisch toelaatbaar te worden aangemerkt in verband met schommelingen in de steekproef die inherent zijn aan de techniek van het trekken van steekproeven ⁽⁴¹⁾, en Arthur Andersen kan redenen hebben om dit verschil „coherent” te achten. Hoewel de tekst ⁽⁴²⁾ van Arthur Andersen niet erg duidelijk is, geeft de statistiek aan dat van de totale algemene kosten die zijn toegerekend aan de sectie sparen [...] is opgenomen in (verrekenend in) de referentiesteekproef ⁽⁴³⁾. De conclusie van Arthur Andersen is in deze fase: de opzet van de steekproef vormt een acceptabele structuur wat de sectie sparen betreft, en dus a fortiori wat betreft de activiteit Livret bleu. Daarom is er geen gevaar dat de statistieken die voor het Livret bleu zijn opgezet, een vertekend beeld geven als gevolg van problemen met de samenstelling van de steekproef.

- (141) Een soortgelijke statistiek is opgesteld voor de sectie IARD. „De steekproef [...] die [...] van het totaal van de algemene kosten vertegenwoordigt, omvat [...] van de ontvangen IARD-vergoedingen” ⁽⁴⁴⁾. Men kan het eens zijn met het eerste deel van de conclusie die Arthur Andersen daaruit trekt: de sectie IARD lijkt oververtegenwoordigd te zijn in de steekproef, en daarom kunnen sommige statistieken inzake de dienst IARD op basis van de steekproef een vertekend beeld geven.

⁽⁴¹⁾ Hoewel het niet om een „echte” aselechte steekproef gaat.

⁽⁴²⁾ „Wat betreft het gedeelte van de algemene kosten dat aan de dienst sparen wordt toegerekend, wordt opgemerkt dat de referentiesteekproef [...] van het totaal van de algemene kosten vertegenwoordigt en ongeveer [...] van de algemene kosten die zijn toegerekend aan sparen, wat ons coherent lijkt” (onderstreping van de Commissie), vertaald uittreksel uit het rapport van Arthur Andersen Mission Livret bleu, blz. 29.

⁽⁴³⁾ In de aanvullende informatie van Arthur Andersen in een nota van 8 februari 2001 wordt op dit punt vermeld: „Bijvoorbeeld over het jaar 1996 zijn deze respectieve volumes [van de steekproef] de volgende: gedeelte voor sparen (uitstaande bedragen): [...]”. Dit percentage, dat wij interpreteren als het gedeelte van de uitstaande bedragen voor sparen in de steekproef, is exact identiek aan het gedeelte van de algemene kosten, hetgeen suggereert dat het volume van sparen en het volume van de algemene kosten dat in de steekproef is toegerekend aan sparen, volkomen met elkaar overeenkomen. Wij voegen er bovendien aan toe dat in de gevolgde methode voor de opzet van de steekproef verdeelsleutels worden gebruikt die grotendeels gebaseerd zijn op het jaar 1996 (blz. 4, *ibid.*). Er is dus alle aanleiding om ervan uit te gaan dat deze verdeling (nagenoeg) dezelfde is voor de andere jaren.

⁽⁴⁴⁾ Bladzijde 32, *ibid.*

- (142) Arthur Andersen leidt daaruit af ⁽⁴⁵⁾ dat deze oververtegenwoordiging van de IARD-activiteit een te grote toerekening van beheerskosten aan de IARD-activiteit in de steekproef tot gevolg heeft ⁽⁴⁶⁾ en dat daarom een deel van deze kosten aan de andere secties moet worden toegerekend. De tweede conclusie lijkt niet juist: het is zeer waarschijnlijk dat de aan IARD toegerekende beheerskosten in de juiste verhouding staan tot de baten van de dienst ⁽⁴⁷⁾. Arthur Andersen heeft er zelf op gewezen dat de baten (IARD-vergoedingen) oververtegenwoordigd zijn in de steekproef (zie overweging 141). De IARD-kosten verminderen zonder de IARD-baten te corrigeren heeft als onmiddellijk gevolg dat de exploitatierekening van de IARD in de steekproef een vertekend beeld geeft (niet genoeg kosten voor dezelfde hoeveelheid baten) ⁽⁴⁸⁾, maar ook dat de exploitatierekening van sparen niet meer juist is, als een gedeelte van de IARD-kosten alsnog wordt toegerekend aan sparen (te veel kosten inzake IARD en sparen voor dezelfde hoeveelheid baten van sparen).

- (143) Arthur Andersen gaat ervan uit dat te veel beheerskosten worden toegerekend aan IARD en niet genoeg aan de andere diensten, en stelt vervolgens voor deze oververtegenwoordiging te corrigeren met een methode ad hoc. Op basis van het voorafgaande wordt een fictieve steekproef „zonder IARD” samengesteld, met volledige uitsluiting van de IARD-activiteit. De consultant heeft opgemerkt (en is op dit punt niet tegengesproken) dat de beheerskosten inzake IARD in de praktijk voor het overgrote deel verdeeld zijn over de andere secties. Er

⁽⁴⁵⁾ „... [...] van de ontvangen IARD-vergoedingen. Daarom is sprake van een zekere vertekening die, zonder speciale correctie, ertoe zou leiden dat aan de sectie IARD in verhouding tot de andere secties een te groot gedeelte van de algemene kosten wordt toegerekend” (blz. 32, *ibid.*) De tekst is op dit punt wat vaag geformuleerd.

⁽⁴⁶⁾ In feite is deze eerste conclusie niet evident. Men kan twijfels hebben over de bewering dat de oververtegenwoordiging van de sectie verzekering als rechtstreeks gevolg heeft dat de berekening van het resultaat van de analytische boekhouding van de sectie verzekering niet meer helemaal juist is. Tegenover een grotere toerekening van de algemene kosten aan de sectie verzekering in de steekproef staan hogere baten in die sectie (geconstateerd door Arthur Andersen in de vorm van het gedeelte van de IARD-vergoedingen of de IARD-omzet). Men kan van mening zijn dat het resultaat „versterkt” wordt (vermenigvuldigd met een gegeven factor) omdat de extrapolatie van de steekproef tot de gedachte kan leiden dat Crédit Mutuel een grotere bij de sectie behorende activiteit heeft dan in werkelijkheid het geval is. Maar er hoeft geen sprake te zijn van een gerichte fout (in de statistische zin), dat wil zeggen van een fout wat betreft het resultaat in een specifieke richting (systematische vermeerdering of vermindering), omdat er bij hogere beheerskosten tegelijkertijd ook hogere opbrengsten kunnen zijn (bijvoorbeeld meer ontvangen verzekeringspremies).

⁽⁴⁷⁾ Als dat niet het geval is, en er te hoge kosten worden toegerekend in verhouding tot de baten, zou dat betekenen dat de analytische boekhouding slecht is opgezet en geen goede weergave vormt van de situatie.

⁽⁴⁸⁾ De methodologische nota van 13 september 2001 gaat totaal niet in op deze centrale kwestie. Wat de experts trachten te ramen is het saldo van de exploitatierekening (baten – kosten), niet de kosten apart.

wordt een „theoretische” steekproef samengesteld waarin door een variabele weging afhankelijk van het jaar de echte steekproef en de steekproef „zonder IARD” worden gecombineerd, zodat een IARD/niet IARD-structuur wordt verkregen die identiek is aan de voor de gehele populatie vastgestelde structuur (de groep in zijn totaliteit).

b) De Commissie kan de voorgestelde correctie om drie redenen niet aanvaarden

i) De constatering dat er door de oververtegenwoordiging van de sectie IARD in de steekproef een vertekend beeld ontstaat, betekent geenszins dat de aan de dienst sparen toegerekende beheerskosten te gering zijn.

(144) De variabele waar het om gaat in het kader van het opstellen van de analytische boekhouding van het Livret bleu is de toerekening van de beheerskosten aan de sectie sparen, niet aan de IARD ⁽⁴⁹⁾. Arthur Andersen concludeert dat er op grond van de statistiek die hij als referentie heeft genomen, geen reden is om aan te nemen dat de toerekening van de beheerskosten aan de sectie sparen in de steekproef onjuist is. Met andere woorden: het is onlogisch te concluderen dat de vertekening als gevolg van de oververtegenwoordiging van de sectie IARD tot toerekening van extra beheerskosten aan de sectie sparen moet leiden, terwijl in de eerste redenering werd geconcludeerd dat er geen sprake was van een fout in verband met oververtegenwoordiging van de sectie sparen.

(145) Indien sprake is van een te sterke vertegenwoordiging van de sectie IARD in de steekproef, betekent dit in feite dat de andere secties (kredietverlening, beheer van betaalmiddelen, effectenbeheer) in de steekproef zwakker vertegenwoordigd zijn dan in de totale populatie. Maar uit de eerste statistiek is gebleken dat dit voor de sectie sparen niet het geval was.

⁽⁴⁹⁾ Crédit Mutuel heeft de Commissie een document van Arthur Andersen van 13 september 2001 gezonden, waarin op dit probleem wordt teruggekomen. In deze nota wordt niet aangegeven dat het om de opstelling van een exploitatierekening gaat (de vraag inzake de toerekening van de baten die corresponderen met de kosten in de vorm van algemene kosten komt absoluut niet aan de orde), en dat de variabele waar het om gaat de toerekening van de algemene kosten aan de sectie sparen is. De twee betrokken experts hebben dus geen inhoudelijke uitspraak kunnen doen over de vraag in hoeverre de gekozen statistische methode geschikt is voor het inschatten van de kwetsieuze variabele. Hierbij zij opgemerkt dat een aanvaardbare statistische correctiemethode voor het verbeteren van een schattingsfactor de kwaliteit van een andere schattingsfactor kan aantasten.

ii) De gebruikte methode is statistisch gezien niet valide

(146) Het is denkbaar om vanuit statistisch oogpunt de kwaliteit van de statistieken op basis van de steekproef te verbeteren (door de variantie van de schattingsfactoren te reduceren) door de steekproef te baseren op de structuur per sectie van de totale populatie, ongeacht of de structuur van de netto-opbrengst van het bankbedrijf of die van de beheerskosten in overweging wordt genomen. De door Crédit Mutuel voorgestelde en door Arthur Andersen ⁽⁵⁰⁾ gehanteerde structuur heeft daarentegen geen enkele statistische basis en leidt tot talrijke vertekeningen. Professor Tillé, die uitsluitend over de kwestie van de structuur van de steekproef voor de IARD is geraadpleegd (terwijl wij geïnteresseerd zijn in de structuur voor sparen) wijst in voorzichtige bewoordingen op de gevolgen van de voorgestelde methode: „De wijziging van de schattingsprocedure verandert de proporties voor alle secties”, dus ook voor sparen. Het is duidelijk dat, ook al is er aanvankelijk geen sprake van een te hoge toerekening („fout”) van de kosten voor sparen (zoals de door Arthur Andersen voorgestelde statistiek lijkt aan te tonen), de correctie deze te hoge weging tot gevolg heeft en tot een statistische fout leidt in de variabele waar het ons om gaat.

iii) De gehanteerde methode heeft tot gevolg dat beheerskosten willekeurig aan de dienst sparen worden toegerekend

(147) Zoals door de consultant is opgemerkt, zijn in de theoretische steekproef zonder IARD de IARD-beheerskosten kunstmatig toegerekend aan de andere secties, terwijl de poging tot het opstellen van een analytische boekhouding juist bedoeld is om te bepalen welke kosten precies met een bepaalde sectie samenhangen. Zelfs in een variabele verhouding gecombineerd met de echte steekproef ⁽⁵¹⁾, is het bereikte (en nagestreefde) resultaat zodanig dat beheerskosten van de sectie IARD willekeurig aan de andere secties worden toegerekend. Bovendien lijdt het geen twijfel dat het kunstmatig vermindere van de aan deze sectie toegerekende kosten, zonder in dezelfde verhouding de baten te corrigeren die corresponderen met dezelfde steekproef van federaties, een onjuist boekhoudkundig saldo van de kosten en baten tot gevolg heeft.

(148) Onderstreept moet worden dat, indien de voorgestelde methode gerechtvaardigd zou zijn, deze ook op de sectie

⁽⁵⁰⁾ Met de nodige voorzichtigheid geformuleerd: „deze methode kan vanuit theoretisch oogpunt discutabel lijken te zijn, maar het ontbreken van correcties lijkt ons nog meer aanvechtbaar”. Gezien de voorafgaande uiteenzetting zullen wij niet reageren op het tweede deel van de zin.

⁽⁵¹⁾ Volgens de verhoudingen die aan de hand van de IARD-structuur van de totale populatie zijn berekend.

sparen had moeten worden toegepast (die ook oververtegenwoordigd is). Het resultaat zou dan een aanzienlijke vermindering van de aan sparen toegerekende beheerskosten zijn geweest, en dientengevolge een verhoging van het resultaat van het Livret bleu. Het is dus niet verbazingwekkend dat Crédit Mutuel de voorkeur heeft gegeven aan een willekeurige toepassing van de correctie op de sectie IARD. Ook kan worden opgemerkt dat in de oorspronkelijk door Arthur Andersen gebruikte statistiek na correctie een nog veel groter deel van de beheerskosten zou worden toegerekend aan de sectie sparen in de steekproef (uiteraard door gebruikmaking van de bedragen aan beheerskosten die voortvloeien uit de bovengenoemde combinatie van de echte steekproef en de steekproef zonder IARD). Dit zou dus leiden tot te veel beheerskosten voor sparen in de steekproef, en dit verschil zal ongetwijfeld groter zijn dan de oververtegenwoordiging van de baten van de sectie sparen. Deze correctie leidt dus tot een statistische fout, die ditmaal volledig te identificeren is, in de berekening van het resultaat van de analytische boekhouding met betrekking tot alle bestanddelen van de sectie sparen.

een normale winstmarge op de activiteit ⁽⁵³⁾ vertegenwoordigen, op de winst in mindering worden gebracht.

- (149) Concluderend kan de Commissie slechts in navolging van de consultant de voorgestelde correctie afwijzen, daar deze ongefundeerd is en een vertekend beeld geeft van de exploitatierekening van het Livret bleu.

c) De berekeningsmethode van de rentabiliteit van het eigen vermogen

- (150) Het opstellen van een analytische boekhouding maakt het mogelijk rekening te houden met het behalen van een normale winstmarge op de verschillende activiteiten. In het geval van de banksector, waar de marges met betrekking tot de netto-opbrengst van het bankbedrijf niet dezelfde betekenis hebben als die van andere soorten activiteiten, wordt het resultaat beoordeeld met behulp van het concept kosten van het eigen vermogen. De uitdrukking „kosten” kan tot verwarring leiden: het gaat niet om boekhoudkundige kosten, het gaat om (economische) opportuniteitskosten ⁽⁵²⁾ die de rentabiliteit van een gegeven activiteit bepalen. Om te berekenen in hoeverre de winst behaald op de activiteit Livret bleu het resultaat overschrijdt dat zou corresponderen met een normale rentabiliteit van de activiteit, moeten de „kosten van het eigen vermogen”, die het behalen van

- (151) De Commissie is van mening dat het rentabiliteitsniveau van [...], zoals voortvloeit uit de interne analytische boekhouding van Crédit Mutuel ⁽⁵⁴⁾, in het onderhavige geval het meest objectief is. De Commissie heeft het rentabiliteitsniveau aanvaard dat Crédit Mutuel intern hanteert voor de berekening van de kosten en prijzen van haar producten. Dit betekent dat de staat Crédit Mutuel uit hoofde van de overheidstaak dezelfde rentabiliteitsmarge op de activiteit Livret bleu garandeert als die welke door Crédit Mutuel wordt beoogd voor haar andere concurrerende activiteiten voor eigen risico. Bij dit rentabiliteitsniveau tellen de later betaalde vennootschapsbelasting en eventuele winstbelasting niet mee, want in de analytische boekhouding worden alleen de als kosten geboekte belastingen in aanmerking genomen (bijvoorbeeld als exploitatiekosten) en niet de belasting op de gemaakte winst.

- (152) Aan een activiteit op het gebied van deposito's zijn minder risico's verbonden dan aan krediet- of investeringsactiviteiten. Het interne rentabiliteitsniveau van de depositoactiviteit is noodzakelijkerwijs ook lager. De Commissie heeft hetzelfde rentabiliteitsniveau aanvaard voor de depositoactiviteit en voor andere activiteiten met meer risico's, in het onderhavige geval [...]. Door het hanteren van eenzelfde rentabiliteitsniveau voor het aantrekken van deposito's en voor de andere activiteiten

⁽⁵²⁾ Stel dat het resultaat na aftrek van de kosten van het eigen vermogen negatief is. In dat geval zou het voor de bank voordelig zijn de activiteit af te stoten en het eigen vermogen ook te gebruiken voor diegene van haar andere activiteiten die na inachtneming van de kosten van het eigen vermogen winstgevend zijn. Het hele probleem is natuurlijk te berekenen welke vergoeding van de aandeelhouder als referentie moet dienen (benchmark).

⁽⁵³⁾ Arthur Andersen heeft in zijn accountantsrapport van september 2000 een nieuwe berekeningsmethode voor de kosten van het eigen vermogen voorgesteld, die leidt tot een vermeerdering met [...] van de kosten van het eigen vermogen ten opzichte van de eerste beoordeling van Crédit Mutuel. Arthur Andersen stelt namelijk voor deze te berekenen als de verhouding tussen het resultaat vóór belasting (en na verwerking van de dotaties en ontvangsten van het FRBG (Fonds pour risques bancaires généraux: fonds voor algemene bankrisico's)) en het eigen vermogen. Volgens Arthur Andersen wordt hiermee een betere weerspiegeling bereikt van de totale rentabiliteit van de bank. Crédit Mutuel had als kosten van het eigen vermogen het bedrag van de daadwerkelijk uitgekeerde dividenden gehanteerd.

De vaststelling van dit rentabiliteitsniveau is in wezen een beleidskwestie voor de directie van de bank, want deze of gene activiteit zal naargelang het gekozen kostenniveau van het eigen vermogen al dan niet winstgevend zijn. Arthur Andersen merkt in dit verband op dat „[de berekeningsmethode van de kosten van het eigen vermogen] niet alleen afhangt van de organisatie van de banken, maar ook van de door het Algemeen Bestuur vastgestelde beheersdoelstellingen”. Arthur Andersen uit geen kritiek op het principe van de eerste beoordeling van Crédit Mutuel, die „over het geheel genomen samenhangend” wordt geacht. De tweede door de accountant voorgestelde methode heeft onmiskenbaar het karakter van een „aanbevolen” alternatieve methode, omdat de methode van Crédit Mutuel „[hun] echter niet helemaal passend lijkt”. Arthur Andersen doet in de nota van 13 september 2001 volledig afstand van deze reserves in de formulering. Deze nota is door Crédit Mutuel aan de Commissie gezonden na een bijeenkomst waarop de diensten van de Commissie en de consultant hebben uiteengezet waarom zij hun beoordeling baseren op de eerste beoordeling van Crédit Mutuel.

⁽⁵⁴⁾ Memorie van 12 juni 1998.

wordt het interne rentabiliteitsniveau dat aanvaard wordt voor de depositoactiviteit op onevenredige wijze verhoogd in verhouding tot de risico's die aan die activiteit zijn verbonden. Daarom is het niet mogelijk in te stemmen met het argument van Crédit Mutuel dat dit rentabiliteitsniveau te laag is in het geval van de activiteit Livret bleu.

- (153) In dit verband wordt opgemerkt dat Crédit Mutuel niet als naamloze vennootschap is georganiseerd, maar de status van een onderlinge maatschappij heeft. De leden genieten rechtstreekse voordelen in de vorm van tarieven of diensten voor de clientèle, die het zichtbare rentabiliteitsniveau van de bank verlagen. Omdat de leden in een onderlinge maatschappij tegelijkertijd klant zijn, is het voor hen duidelijk voordeliger het resultaat van de activiteit van Crédit Mutuel vertaald te zien in interessantere tarieven in plaats van in belaste winsten. Deze beheersstrategie verschilt van die van banken die als naamloze vennootschap zijn georganiseerd. Crédit Mutuel heeft een specifieke organisatie en kan dus kiezen voor specifiek beleid voor de vergoeding van het eigen vermogen. De Commissie sluit zich dus aan bij het standpunt van de consultant en het oorspronkelijke standpunt van Crédit Mutuel, en houdt vast aan de werkelijke economische kosten van het eigen vermogen van Crédit Mutuel.
- (154) De Commissie is daarom van mening dat de onafhankelijke consultant gegronde redenen heeft om vast te houden aan de kosten van het eigen vermogen zoals die aanvankelijk door Crédit Mutuel zijn voorgesteld.

d) Dekking van de aansprakelijkheid van de leden

- (155) Volgens de consultant waren de kosten voor de vrijwaring van de leden van Crédit Mutuel met betrekking tot de uitstaande bedragen van Crédit Mutuel, welke door Crédit Mutuel (in haar memorie van juni 1998) in mindering werden gebracht op haar resultaat over het Livret bleu, niet gerechtvaardigd omdat het niet gaat om een element van de analytische bedrijfsboekhouding en omdat het risico in kwestie volledig losstaat van het mechanisme van het Livret bleu. Deze correctie hield een verhoging van het bedrijfsresultaat van het Livret bleu in met [...] over de periode 1991-98.
- (156) In het rapport van Arthur Andersen wordt een gecompliceerder model voor het ramen van deze kosten voorgesteld, dat tot een vermindering van de „kosten” van deze dekking leidt in de orde van grootte van 80 % van

de door Crédit Mutuel geraamde kosten ([...] tegenover [...] over de periode 1991-1998). De Commissie heeft tevens nota genomen van het voorbehoud van de accountants wat betreft de relevantie van het in aanmerking nemen van deze kosten ⁽⁵⁵⁾.

- (157) Crédit Mutuel heeft in een nota van 21 juli 1999 erkend dat deze aansprakelijkheidsdekking niet in de boekhouding tot uiting komt. Maar het netwerk zegt het eigen vermogen in een voldoende hoeveelheid te accumuleren om te voorkomen dat een beroep wordt gedaan op de aansprakelijkheid van zijn leden. De Commissie is van mening dat de handhaving van een hoog eigen vermogen, waarvan Crédit Mutuel melding maakt, door geheel andere motieven kan zijn ingegeven, en er is geen enkel boekhoudkundig element dat het mogelijk maakt te bepalen welk deel van dit eigen vermogen daadwerkelijk aan een dergelijke dekking zou zijn toegevoegd.
- (158) De Commissie merkt op dat Arthur Andersen bij de goedkeuring van de boekhouding van het Livret bleu die aan de Commissie is overhandigd, van mening was dat deze kosten dezelfde behandeling moeten krijgen als exploitatiekosten, omdat Crédit Mutuel niet van plan is haar leden dit risico te laten dragen wanneer het zich mocht voordoen. Juridisch berust de aansprakelijkheid uitsluitend bij de leden. Met andere woorden: de Commissie erkent dat het risico dat een beroep wordt gedaan op de aansprakelijkheid van de leden bestaat, maar het vloeit voort uit de statuten en moet als zodanig aanvaard worden door eenieder die lid wil worden, in ruil voor de voordelen van het lidmaatschap.

- (159) Het op deze wijze overnemen van de aansprakelijkheid van de leden is dus een discretionaire beslissing van Crédit Mutuel. De juridische verplichting wordt gedragen door de leden, Crédit Mutuel heeft geen verplichting om haar leden te vrijwaren. Het is in feite niet in de geest van haar statuten dat die aansprakelijkheid door de onderlinge maatschappij wordt gedragen, daar juist dit mechanisme inzake aansprakelijkheid tot de kenmerkende aspecten van deze organisatievorm behoort ⁽⁵⁶⁾.

⁽⁵⁵⁾ Arthur Andersen stelt dat hij „in [het] debat [over de relevantie van het in aanmerking nemen van dergelijke kosten] geen doorslaggevend argument in de ene of andere zin kan aanvoeren” (blz. 45, *ibid.*) De beoordeling van Arthur Andersen is ook op dit punt bovendien ingrijpend gewijzigd in de nota van 13 september: „het lijkt ons onjuist te menen dat het om zuiver theoretische kosten gaat”.

⁽⁵⁶⁾ Indien men dezelfde redenering zou toepassen op naamloze vennootschappen, zou dit tot een absurde situatie leiden: een NV heeft niet de „morele” plicht het risico te dekken van verlies van de geldmiddelen die haar aandeelhouders hebben geïnvesteerd ten bedrage van het geplaatste kapitaal.

(160) Crédit Mutuel heeft zich beroepen op de tekst van de bankwet van 24 januari 1984, maar die heeft betrekking op mechanismen voor de evenwichtige verdeling van de verliezen tussen de federaties van de onderlinge maatschappij; de dekking van de persoonlijke aansprakelijkheid van de leden komt niet aan de orde ⁽⁵⁷⁾. Deze verplichtingen houden geen verband met de eisen inzake rentabiliteit en eigen vermogen die door de Franse autoriteiten in dit kader in hun nota van 26 oktober 2001 worden genoemd. Arthur Andersen rechtvaardigt in een nota van 13 september 2001 het bestaan van de solidariteitsmechanismen ten aanzien van de aansprakelijkheid van de leden door te wijzen op het feit dat Crédit Mutuel over de onderzochte periode bijna [...] heeft betaald aan kassen met een tekort. Deze overdrachten tussen resultaatverantwoordelijke eenheden, die niet kenmerkend zijn voor Crédit Mutuel, maar voorkomen bij elke grote nationale of multinationale vennootschap, zijn absoluut geen indicatie dat een beroep wordt gedaan op de aansprakelijkheid van de leden, maar wijzen op een herverdeling van de kosten tussen federaties die in de plaats komt van de aansprakelijkheid van de leden. Maar deze herverdeling tussen federaties zou bij lange na niet voldoende zijn om de leden tegen grote risico's in te dekken; dit onderstreept nog eens het verschil in aard tussen de desbetreffende mechanismen voor herverdeling en het gepresenteerde model voor aansprakelijkheidsdekking. De Commissie merkt in elk geval op dat de eventuele negatieve bedrijfsresultaten van de federaties die profiteren van het herverdelingsmechanisme al zijn verwerkt in de boekhouding van het Livret bleu. Derhalve zou het in de boeken opnemen van aanvullende kosten voor de onderlinge verdeling van de verliezen tot een dubbele boeking van de eventuele exploitatieverliezen van deze federaties leiden.

(161) Concluderend stelt de Commissie vast — waarbij ze zich aansluit bij haar consultant — dat Crédit Mutuel niet de juridische verplichting heeft de risico's die haar leden dragen, te dekken door andere verrichtingen dan die welke voortvloeien uit de onderlinge verdeling van de verliezen tussen federaties ⁽⁵⁸⁾, dat uit geen enkel boekhoudkundig gegeven de toepassing van een dergelijke dekking blijkt, dat derhalve de aangevoerde kosten inzake dekking van de aansprakelijkheid van de leden zuiver fictief zijn en moeten worden verworpen.

e) Conclusie

(162) Na onderzoek van deze drie geschilpunten tussen de consultant en Crédit Mutuel is de Commissie van mening dat de beoordeling van de onafhankelijke consultant, aan wie de opdracht is verstrekt om de analytische boekhouding van het Livret bleu te beoordelen, moet worden aanvaard.

f) Andere preciseringen

(163) Overeenkomstig het algemene beleid van de Commissie wordt in de raming van het bedrag van de staatssteun de vennootschapsbelasting niet in aanmerking genomen bij de eindberekening van het steunbedrag.

(164) Het gehanteerde percentage voor de kapitalisatie van de resultaten per jaar is het referentiepercentage van de Commissie voor Frankrijk op 1 januari van het desbetreffende jaar.

(165)

Tabel 3

Jaarlijkse referentiepercentages van de Commissie voor Frankrijk

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
10,61	11,00	8,93	7,94	8,22	7,01	5,83	4,77	4,76	5,70

⁽⁵⁷⁾ De centrale organen „nemen alle noodzakelijke maatregelen om de liquiditeit en de solvabiliteit te waarborgen van elk van die instellingen en van het totale netwerk” (artikel 21). Zij kunnen het besluit nemen tot invoering of beperking van de uitkering van een dividend aan de aandeelhouders of van een vergoeding voor de aandelen aan de leden van kredietinstellingen of van investeringsbedrijven die daarbij zijn aangesloten.

⁽⁵⁸⁾ Waarvan de boekhoudkundige gevolgen al in de beoordeling van de experts zijn opgenomen.

4.4. De resultaten van de exploitatierekening van het Livret bleu

- (166) Ter informatie moge worden verwezen naar de resultaten van de verschillende tussentijdse expertiserapporten⁽⁵⁹⁾ die opgesteld zijn vóór de eindbeoordeling van de consultant die door de Commissie is aanvaard.

a) De bij de CDC gecentraliseerde middelen

- (167) Volgens Crédit Mutuel is de bemiddelingsvergoeding van 1,3 % noodzakelijk geworden omdat met de toewijzing van de middelen aan de CDC de beheerskosten van het Livret bleu bij de bank bleven, terwijl de bestemming van deze middelen geen baten meer opleverde. De gegeven rechtvaardiging voor de door de staat betaalde vergoeding is het feit dat de winst op de andere bestemmingen niet voldoende zou zijn om de kosten van het systeem van het Livret bleu te dekken. Volgens onlangs door Crédit Mutuel overgelegde berekeningen zouden de totale beheerskosten van het Livret bleu tussen de [...] en de [...] van de uitstaande bedragen hebben belopen tussen 1990 en 1993, en zouden deze daarna geleidelijk zijn gedaald tot [...] in 1997. Een dergelijke vergoeding lijkt niet buitensporig, volgens Crédit Mutuel, gezien de hogere vergoedingen die de staat toekent aan banken die de CODEVI beheren en aan de Post voor het beheer van het Livret A (1,5 %). Weliswaar beheren de Caisses d'épargne zelf het Livret A tegen een lagere vergoeding (1,2 %), maar die kan worden gerechtvaardigd door de schaalvoordelen waarvan de Caisses d'épargne kunnen profiteren, omdat de ingelegde bedragen op het Livret A bijna vier keer zo hoog zijn als die op het Livret bleu.

- (168) In dit verband moet worden opgemerkt dat de staat deze taak niet heeft opgedragen aan de beste inschrijver via een aanbestedingsprocedure, maar rechtstreeks via onderhandelingen met Crédit Mutuel, hetgeen a priori geen enkele garantie biedt wat betreft het al dan niet passende niveau van de vergoeding. Het minder hoge vergoedingstarief voor de Caisses d'épargne zou gerechtvaardigd kunnen worden door de grotere hoeveelheid door het Livret A gemobiliseerde spaargelden, maar aan de andere kant zou het feit dat het Livret bleu elektronisch is, in tegenstelling tot het Livret A, tot minder beheerskosten kunnen leiden. Bovendien is niet aangetoond dat de staat de Caisses d'épargne de correcte vergoeding geeft voor de diensten op het gebied van het aantrekken van spaargeld die zij verrichten. Hoe dan ook, deze beschikking heeft betrekking op de vraag of Crédit Mutuel staatssteun heeft ontvangen, niet op de andere systemen voor het aantrekken van spaargelden van de andere banken.

- (169) De werkzaamheden van de consultant van de Commissie tonen aan dat dit deel van de uitstaande bedragen in de periode 1991-1998 bruto-inkomsten heeft gegenereerd van meer dan [...]. Na aftrek van de daarmee samenhangende kosten concludeert de consultant dat de balans van deze activiteit in 1998 weer winstgevend (26 miljoen FRF) is geworden, na verliezen gedurende de jaren negentig. Uit deze resultaten kan worden afgeleid dat de raming van de consultant op zijn minst „behoudend” is geweest, want het ligt niet voor de hand dat Crédit Mutuel in 1991 voortzetting van het aantrekken van spaargelden op het Livret bleu op de lange termijn zou hebben geaccepteerd uitsluitend ten behoeve van de centralisatie van de ingelegde gelden bij de CDC, indien de bemiddelingsvergoeding haar ontoereikend zou hebben geleken. A contrario moet aan de samenhang van de ramingen van Crédit Mutuel en, in mindere mate, van Arthur Andersen, wat dit soort bestemmingen betreft, onmiskenbaar getwijfeld worden.

⁽⁵⁹⁾ Gepresenteerd worden de tweede benadering van Crédit Mutuel „die het Livret bleu volledig gelijkstelt met het Livret A met weglating van de gedeeltelijke belastingheffing”, gewaarmerkt door Mazars & Guérard (uit de gegevens van het dossier kan daadwerkelijk worden afgeleid dat Crédit Mutuel door de overheid schadeloos is gesteld om de gevolgen van de gedeeltelijke belastingheffing volledig te compenseren) en de lagemargehypothese van de twee door Arthur Andersen opgestelde scenario's (die de meest gunstige is voor Crédit Mutuel, waarbij overigens zij opgemerkt dat het verschil tussen de twee scenario's marginaal is).

(170)

Tabel 4

Nettoresultaten van het Livret bleu inzake de bij de CDC gecentraliseerde bestemmingen voor de periode 1991-1998 (nettomarge in miljoen FRF en in percentage)

(in miljoen FRF)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Cumulative
1e raming Crédit Mutuel	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
1e raming consultant	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Contra-expertise AA	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Raming Commissie	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Marge (in %)	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]

Bron: Arthur Andersen, Littlejohn Frazer.

(171) In de loop van de jaren negentig is de vergoeding van 1,3 % op zichzelf wellicht onvoldoende geweest, maar vanaf 1998 zijn de beheerskosten van dit gedeelte van de uitstaande bedragen op het Livret bleu door die vergoeding meer dan gecompenseerd voor Crédit Mutuel. Met inachtneming van het feit dat de werkzaamheden van de consultant in 1998 zijn opgehouden en dat Crédit Mutuel in de toekomst van de productiviteitswinst op het beheer van het Livret bleu kan profiteren, kan men zich afvragen of die vergoeding in de context van de totale centralisatie toch niet buitensporig is. In dit verband moge worden opgemerkt dat de marge sinds 1996 geleidelijk omhoog is gegaan, gelijk op met de versnelde centralisatie van de uitstaande bedragen bij de CDC. De volledige centralisatie kan door schaalvoor-

delen de rentabiliteit van de activiteit voor Crédit Mutuel hebben verbeterd.

b) De bestemmingen van algemeen belang

(172) De bestemmingen van algemeen belang hebben over de periode 1991-1998 een bruto-opbrengst opgeleverd van bijna [...]. Na aftrek van de daarmee samenhangende kosten loopt de resterende marge voor Crédit Mutuel tegen de [...]. Hierbij wordt opgemerkt dat de eerste raming van Crédit Mutuel tot een veel hogere waardering kwam.

(173)

Tabel 5

Nettoresultaten van het Livret bleu over de bestemmingen van algemeen belang voor de periode 1991-1998 (nettomarge in miljoen FRF en percentage)

(in miljoen FRF)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Cumulative
1 ^e raming Crédit Mutuel	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
1 ^e raming consultant	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Contra-expertise AA	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Raming Commissie	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Marge (in %)	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]

Bron: Arthur Andersen, Littlejohn Frazer.

- (174) Dit niveau wordt verklaard door het feit dat het om bestemmingen voor de lange termijn gaat die tegen hoge en vaste nominale rentetarieven zijn verleend en die vervolgens geprofitteerd hebben van de val van de rentetarieven en van de staatsgarantie. Een tweede niet te verwaarlozen verklarende factor is het feit dat het om bestemmingen zonder risico gaat, omdat ze onder staatsgarantie vallen; de rentabiliteit van deze bestemmingen wordt derhalve niet negatief beïnvloed door een eventuele behoefte aan een voorziening voor het risico van insolventie van de begunstigden. Crédit Mutuel is het er niet mee eens dat deze winst in aanmerking wordt genomen, omdat deze zou voortvloeien uit de baten van verstrekte leningen of obligaties die vóór 1991 zijn gekocht. De Commissie is van mening dat de staat, gezien de grote winst die sinds 1991 op deze bestemmingen is gemaakt, het bedrag van de staatsmiddelen dat hij uit eigen beweging via de CDC aan Crédit Mutuel ⁽⁶⁰⁾ verleent, had moeten aanpassen.

c) De vrije bestemmingen

- (175) Crédit Mutuel en de Franse autoriteiten zijn van mening dat deze bestemmingen, omdat zij vrij zijn, voor de bank geen winst opleveren die voorkomt uit staatsmiddelen, zodat de Commissie die in het kader van de onderhavige procedure niet in aanmerking zou mogen nemen. Maar deze bestemmingen worden, in de analytische boekhouding, aan een specifieke bron van inkom-

sten gekoppeld, namelijk aan de spaargelden die aangehouden worden dankzij het distributiemonopolie voor het Livret bleu. Onder concurrerende marktvoorwaarden zou Crédit Mutuel waarschijnlijk niet in staat zijn geweest deze middelen tegen dezelfde kosten te verkrijgen, zodat deze bestemmingen en de corresponderende middelen voor de beoordeling van het algemene economische evenwicht van het Livret bleu in aanmerking moeten worden genomen. Omdat de kosten van het aantrekken van de middelen die bestemd zijn voor de vrije bestemmingen worden opgelegd door de staat, is het hoe dan ook logisch deze kosten in aanmerking te nemen.

- (176) Het lijkt misschien paradoxaal dat de vrije bestemmingen negatieve resultaten voor Crédit Mutuel hebben gegenereerd. De consultant heeft een resultaat in dezelfde zin verkregen, ook al is het door hem geraamde resultaat minder negatief in absolute waarde dan het door Crédit Mutuel aangegeven resultaat. Deze situatie is in beginsel te wijten aan het feit dat de bestemmingen een onvoldoende rentabiliteitsniveau hebben opgeleverd in verhouding tot het niveau van de vergoeding en van de beheerskosten van het Livret bleu. De Commissie is van mening dat deze gegevens opnieuw het uiterst behoudende karakter van de raming van de consultant illustreren, die door invoering van bepaalde door Arthur Andersen voorgestelde correcties, tot de raming van een zwaarder verlies uitkomt dan het aanvankelijk door Crédit Mutuel geraamde.

(177)

Tabel 6

Exploitatierkening van het Livret bleu over de vrije bestemmingen voor de periode 1991-1998 (nettomarge in miljoen FRF en in percentage)

(in miljoen FRF)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Cumulatie
1 ^e raming Crédit Mutuel	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
1 ^e raming consultant	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Contra-expertise AA	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Raming Commissie	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]
Marge (in %)	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]

Bron: Arthur Andersen, Littlejohn Frazer.

⁽⁶⁰⁾ Omgekeerd was, wanneer de activiteit van algemeen economisch belang tekorten zou hebben vertoond, aanvulling van het passief door de staat beschouwd als verenigbare steun uit hoofde van de taak van algemeen economisch belang.

d) Samenvatting: het totale resultaat van de exploitatierekening

samengevat. In deze beschikking van de Commissie wordt het bedrag van de gecumuleerde steun over de periode 1991-1998 op 1 074 miljoen FRF geraamd.

(178) In de onderstaande eindraming van de exploitatierekening van het Livret bleu zijn de ramingen per sectie

(179)

Tabel 7

**Exploitatierekening van het Livret bleu per categorie bestemmingen voor de periode 1991-1998
(nettomarge in miljoen FRF en in percentage)**

(in miljoen FRF)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Cumulative
Gecentraliseerde uitstaande bedragen CDC	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	-399
Bestemmingen van algemeen belang	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	2 592
Vrije bestemmingen	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	[...]	-1 119
Totale marge vóór belasting	1 096	505	301	-471	-135	-87	-156	20	1 074

Bron: Arthur Andersen, Littlejohn Frazer.

(180) Omdat de som van de boekhoudkundige economische voordelen op basis van de exploitatie van het Livret bleu (bemiddelingsvergoeding, winst uit het beheer van de bestemmingen van algemeen belang, winst uit het beheer voor eigen rekening van de middelen, dat wil zeggen vrije bestemmingen) de door Crédit Mutuel gemaakte kosten voor het aantrekken en het beheer van de uitstaande bedragen overschrijdt, is er sprake van een overdracht van openbare middelen die staatssteun inhoudt. In dit bedrag zijn niet begrepen:

- de resultaten van de exploitatierekening over de jaren 1999 en 2000, die gemakkelijk te verkrijgen zijn door toepassing van de door de experts voor de jaren 1991-1998 vastgestelde boekhoudkundige methode;
- de kapitalisatie van de resultaten tegen de referentierentevoet van de Commissie op de datum van terugvordering van de steun door de Franse autoriteiten.

(181) Om het bedrag van de overcompensatie met betrekking tot de periode 1991-2000 te verkrijgen, moeten de Franse autoriteiten aan dit bedrag het boekhoudkundige saldo van de jaren 1999 en 2000 toevoegen met behulp van de door Arthur Andersen en de consultant van de Commissie gevalideerde methode en dit bedrag per jaar kapitaliseren tegen de referentierentevoet van de Commissie tot de datum van terugvordering van de onverenigbare steun.

5. Toetsing van de verenigbaarheid van de steun voor Crédit Mutuel met het Verdrag

5.1. Toetsing van de verenigbaarheid met artikel 87 van het Verdrag

(182) Hoewel de betrokken regeling betreffende het aantrekken en de toewijzing van gedeeltelijk van belasting vrijgestelde spaargelden een ondersteuningmechanisme van sociale aard voor de begunstigten van de bestemmingen van algemeen belang van het Livret bleu bevat, behelzen de maatregelen in kwestie in het onderhavige geval geen steun van sociale aard aan individuele verbruikers, noch steunmaatregelen om de verwezenlijking van een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang te bevorderen; het gaat ook niet om steunmaatregelen om een ernstige verstoring van de economie op te heffen.

(183) Daar evenmin sprake is van steunmaatregelen ter bevordering van de economische ontwikkeling van streken waarin de levensstandaard abnormaal laag is of waar een ernstig gebrek aan werkgelegenheid heerst, noch om steunmaatregelen om de ontwikkeling van bepaalde Franse regionale economieën te vergemakkelijken, kunnen de uitzonderingen bedoeld in artikel 87, lid 3, onder a) en c), eerste deel, van het Verdrag niet in aanmerking worden genomen.

- (184) Omdat Crédit Mutuel een rendabele instelling is, ten aanzien waarvan geen reddings- of herstructureringsplan van toepassing is, kan de uitzondering van artikel 87, lid 3, onder c), eerste deel van de eerste volzin, niet in aanmerking worden genomen.
- (185) Wat de onderhavige procedure betreft concludeert de Commissie dat de steun in kwestie exploitatiesteun is. Exploitatiesteun heeft een bijzonder concurrentievervalsend karakter en er is geen enkele uitzondering in artikel 87 van het Verdrag op grond waarvan dergelijke steun verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kan worden verklaard. De Franse autoriteiten hebben in het kader van deze procedure de Commissie overigens geen enkele informatie bezorgd op grond waarvan deze steunmaatregelen geacht zouden kunnen worden onder een van de in artikel 87 bedoelde uitzonderingen te vallen.
- 5.2. *Toetsing van de verenigbaarheid met artikel 86, lid 2, van het Verdrag*
- (186) Zoals de Commissie bij de inleiding van deze procedure heeft aangegeven, is, wanneer geen uitzonderingen op grond van artikel 87 van het Verdrag toepasselijk zijn, de enige mogelijkheid dat de betrokken steun verenigbaar is met de gemeenschappelijke markt gelegen in een eventuele uitzondering op het verbod van steun uit hoofde van artikel 86, lid 2, van het Verdrag, in verband met een taak van algemeen economisch belang die uit hoofde van het mechanisme van het Livret bleu aan Crédit Mutuel wordt toebedeeld.
- (187) De uitzondering van artikel 86, lid 2, van het Verdrag kan slechts van toepassing zijn indien de staatssteun is afgestemd op het beoogde doel; in dat artikel wordt namelijk bepaald: „de ondernemingen belast met het beheer van diensten van algemeen economisch belang (...) vallen onder de regels van dit Verdrag, met name onder de mededingingsregels, voorzover de toepassing daarvan de vervulling, in feite of in rechte, van de hun toevertrouwde bijzondere taak niet verhindert”. In haar mededeling van 1996 betreffende de diensten van algemeen belang in Europa heeft de Commissie aangegeven dat, in voorkomend geval, voor de uitzonderingen op de regels van het Verdrag in artikel 86, lid 2, het evenredigheidsbeginsel geldt, hetgeen betekent dat moet worden nagegaan of de gebruikte middelen evenredig zijn aan de beoogde doelstellingen van algemeen belang ⁽⁶¹⁾.
- (61) De diensten van algemeen belang in Europa, mededeling van de Commissie (PB C 281 van 26.9.1996, punt 21, in de geactualiseerde versie van 20.9.2000).
- a) Het bestaan van taken van algemeen economisch belang die verband houden met het mechanisme van het Livret bleu
- (188) Allereerst moet worden vastgesteld welke taken van algemeen economisch belang aan Crédit Mutuel zijn toevertrouwd. Crédit Mutuel en de Franse autoriteiten hebben sterk het accent gelegd op het karakter van een dienst van algemeen economisch belang en zij hebben daarbij naar drie afzonderlijke taken verwezen: i) aantrekken van spaargelden bestemd voor financieringen van algemeen belang, ii) instandhouding van kantoren in bepaalde streken ten behoeve van de ruimtelijke ordening, en iii) stimulering van het volkssparen. De Commissie zal niet ingaan op de taak inzake de stimulering van sparen ⁽⁶²⁾; of deze al dan niet in aanmerking wordt genomen maakt geen verschil voor de inhoud van de beschikking.
- i) Het Livret bleu-mechanisme voor het aantrekken van spaargelden die bestemd zijn voor financieringen van algemeen belang
- (189) De Commissie kan ermee instemmen ⁽⁶³⁾ dat de taak van het aantrekken van spaargelden op het Livret bleu (en in het bijzonder de toewijzing van al die middelen of van een deel daarvan voor bestemmingen van algemeen belang of de overdracht van deze deposito's aan de CDC) over het geheel genomen een door de staat toevertrouwde taak van algemeen belang kan zijn ⁽⁶⁴⁾.
- ii) De handhaving van kantoren op het platteland
- (190) De Commissie merkt op dat Crédit Mutuel in haar reactie op de inleiding van deze procedure heeft aangevoerd dat de verplichting tot handhaving van lokale aanwezig-
- (62) Historisch gezien gaat het om de eerste door de overheid nagestreefde doelstelling. De minister van Economische Zaken en Financiën had in het debat vóór de stemming over de wet van 1975 verklaard dat „op basis van het beginsel van onderlinge bijstand, in een groot aantal kantoren uitgedragen door vrijwilligers, [Crédit Mutuel] een vorm van mobilisatie van het volkssparen vertegenwoordigt die moet worden aangemoedigd”.
- (63) Over de kwestie van de dienst van algemeen economisch belang hebben de Franse autoriteiten op 8 april 1998 geschreven: „Mocht de Commissie van mening zijn [...] dat sprake is van staatssteun-elementen in de regeling inzake het Livret bleu, dan zou zij die als verenigbaar met het Verdrag moeten aanmerken gezien de via deze regeling nagestreefde objectieve doelstellingen en gezien artikel [thans] 86-2”, onder voorbehoud van „het recht de noodzakelijke argumentatie uit te werken”.
- (64) Het beheer van de vrije bestemmingen valt op zichzelf niet onder een taak van algemeen belang, maar omdat de middelen die aan die bestemmingen zijn gekoppeld op grond van een dergelijke taak worden verkregen, zijn er redenen om het mechanisme van het Livret bleu in alle bestanddelen als totaliteit te beschouwen.

heid in plattelandsgemeenten voor haar kosten variërend van [...] tot [...] per kantoor met zich heeft gebracht, dat wil zeggen een jaarlijkse kostenpost die zij raamt op [...]. Crédit Mutuel voert aan dat het aantrekken van spaargelden via een netwerk van kantoren op het platteland deel uitmaakt van de haar toevertrouwde taak van algemeen economisch belang. Dit argument van Crédit Mutuel wordt in drie fasen onderzocht: verificatie van de juridische realiteit van de beweerde verplichting inzake een openbare dienst, onderzoek van de door Crédit Mutuel opgestelde kostenraming, onderzoek van de ontwikkeling van het netwerk van Crédit Mutuel sinds 1991, na de afschaffing van de controles door de staat (op 1 juli 1991).

(191) De Commissie merkt op dat het netwerk van kantoren op het platteland van Crédit Mutuel bij de oprichting van het Livret bleu in 1975 reeds bestond. De Franse autoriteiten, volgens welke de structuur van het netwerk van Crédit Mutuel is voortgevloeid uit de verplichtingen die zij haar zouden hebben opgelegd, hebben slechts verwezen naar de wet inzake de opening en sluiting van bankkantoren, die in 1987 is ingetrokken. Van 1987 tot 1991 is echter een controleregime gehandhaafd voor Crédit Mutuel. De wettelijke regeling voorziet in een vergunningstelsel en niet in een formeel verbod op de sluiting van kantoren of herstructureringen, met name vanaf 1987. Op 1 juli 1991 zijn de controles afgeschaft in het meer algemene kader van de heronderhandelingen over de contractuele betrekkingen tussen de staat en Crédit Mutuel.

(192) Het bestaan van controle door de staat is geen bewijs van het bestaan van speciale verplichtingen. De Franse autoriteiten hebben geen enkel document met rechtskracht (bestek, nota met vermelding van de verplichtingen inzake geografische dekking) overgelegd waarin het bewijs wordt geleverd van openbare-dienstverplichtingen met betrekking tot de geografische spreiding van het netwerk van Crédit Mutuel op grond van een taak van algemeen economisch belang. Ook heeft Crédit Mutuel geen document overgelegd waaruit blijkt dat dit bestuursrechtelijke toezicht haar plannen voor herstructurering of reorganisatie van het netwerk heeft gehinderd (bijvoorbeeld in de vorm van een weigering tot sluiting van een kantoor door het Comité des Etablissements de Crédit). Ten slotte is er geen bewijs geleverd van het bestaan vóór juli 1991 van een verplichting vanwege de overheid om bij wijze van algemene dienstverlening kantoren op het platteland open te houden. Het argument is dus niet ontvankelijk. Sinds 1 juli 1991 was het beheer van het netwerk van kantoren van Crédit Mutuel aan geen enkele wettelijke bepaling meer onderworpen. De Franse autoriteiten kunnen zich op dit punt dus vanaf 1991 niet op openbare-dienstverplichtingen beroepen.

(193) Wat de raming van de „meerkosten” van het netwerk op het platteland betreft, daarvan wordt in de beoordeling van de analytische boekhouding van het Livret bleu door Arthur Andersen geen melding gemaakt. De door Crédit Mutuel opgestelde raming bevat over de periode 1991-1997 kosten voor de handhaving van het netwerk op het platteland in de orde van grootte van [...]. In die beoordeling zijn alle vaste kosten van de kantoren op het platteland zonder verantwoording toegerekend aan het Livret bleu ⁽⁶⁵⁾.

(194) Naar aanleiding van de door de consultant van de Commissie geformuleerde kritiek heeft Crédit Mutuel tijdens de bijeenkomst van 7 februari 2000 mondeling een andere raming voorgelegd met een drie keer zo laag bedrag. Daarin gaat Crédit Mutuel ervan uit dat de plattelandskantoren een even omvangrijke Livret bleu-activiteit hebben als de andere kantoren, vergeleken met hun andere activiteiten. In werkelijkheid heeft slechts een marginaal deel van de activiteit van die kantoren betrekking op het Livret bleu; in de gebruikte methode wordt hetzelfde deel van de vaste kosten aan het Livret bleu toegerekend als bij de kantoren waarbij het Livret bleu een groter gedeelte van de activiteit vormt. Deze handelwijze is in strijd met de opzet van een analytische boekhouding en is daarom niet overgenomen door Arthur Andersen. Ook de Commissie baseert zich op de analytische boekhouding en hanteert, overeenkomstig het verzoek van de Franse autoriteiten van 7 januari 2002, als exact uitgangspunt „het deel van de kosten dat correspondeert met het aandeel van de activiteit Livret bleu in de kantoren”, en gaat niet uit van kosten die willekeurig zijn verhoogd, zoals in de raming van Crédit Mutuel.

(195) Crédit Mutuel maakt voor de periode 1991-1998 ook melding „van een aanzienlijke inkomstenderving als gevolg van de contingentering van de kantoren tot 1991”. De Commissie merkt op dat de juridische regeling waarnaar wordt verwezen, geen betrekking heeft op contingentering maar op controle en dat er geen bewijs van contingentering is geleverd. In de wetenschap dat Crédit Mutuel vanaf 1991 alle vrijheid had om haar netwerk te herstructureren, is het op zijn minst paradoxaal de staat verantwoordelijk te stellen voor een vertraging van misschien wel zeven jaar bij de herstructurering van het netwerk. In feite is het zo dat, als er (volgens Crédit Mutuel) al sprake was van een inkomstenderving als gevolg van de te trage herstructurering van haar netwerk (niet bewezen), deze uitsluitend kan worden toegeschreven aan een autonome managementbeslissing, daar zij aan geen enkele controle onderworpen was.

⁽⁶⁵⁾ We hebben geconstateerd dat er geen juridische verplichting bestond tot handhaving van de kantoren op het platteland. Bovendien speelt de Livret bleu-activiteit een marginale rol in de totale activiteiten van die kantoren. Slechts ongeveer [...] van die kosten zou al in de analytische boekhouding van het Livret bleu zijn opgenomen, wat betekent dat in de analytische boekhouding van Crédit Mutuel op het platteland ten onrechte [...] van de kosten die bij de andere activiteiten horen, aan het Livret bleu wordt toegerekend.

- (196) Ten slotte kan op grond van de ontwikkeling van het netwerk van Crédit Mutuel niet worden aangetoond dat zij sinds juli 1991, dat wil zeggen na de afschaffing van de controles, een grote herstructurering heeft doorgevoerd. Crédit Mutuel heeft een netwerk op het platteland van dezelfde omvang in stand gehouden, zonder dat zij daartoe verplicht was. Uit de vergelijking in de nota van 7 januari 2002 blijkt bovendien dat de omvang van het plattelandsnetwerk van Crédit Mutuel zeer betrekkelijk is. Vergeleken met Crédit Agricole (de grootste concurrent van Crédit Mutuel wat de positionering op de bankmarkt voor particulieren betreft), heeft Crédit Mutuel een kleiner deel van haar kantoren op het platteland ([...] tegen [...]) of het semi-platteland ([...] tegen [...]). Crédit Mutuel is goed gepositioneerd op de bankmarkt voor particulieren, met name op het platteland. Het netwerk op het platteland is geen gevolg van een openbare-dienstverplichting, maar van een ondernemingsstrategie.
- (197) Crédit Mutuel heeft zich ook beroepen op het feit dat tot 1994 de quotiteit van de gecentraliseerde uitstaande bedragen op de CODEVI voor Crédit Mutuel groter was dan voor andere banken. Hoewel de CODEVI ook een van belasting vrijgesteld spaarboekje is, verloopt de distributie ervan anders dan die van het Livret bleu. Er is geen duidelijke band aangetoond tussen het Livret bleu en de aard van de contractuele regelingen tussen Crédit Mutuel en de staat met betrekking tot de CODEVI.
- b) Evenredigheid van de steun met de kosten van de aan Crédit Mutuel opgedragen taken
- toepassing lijkt in elk geval onverenigbaar met een situatie van overcompensatie van de kosten die samenhangen met een dienst van algemeen economisch belang, waarvoor geen enkele rechtvaardiging bestaat.
- (200) Derhalve moet worden geconcludeerd dat de uitzondering van artikel 86, lid 2, niet van toepassing is in een geval van overcompensatie, zoals in het onderhavige geval, en dat de nettowinst die op de exploitatie van het Livret bleu is gemaakt het karakter van staatssteun heeft die onverenigbaar is met het Verdrag.
- 5.3. *De kwestie van het gewettigde vertrouwen*
- (201) De Commissie is van mening dat in het onderhavige geval Crédit Mutuel en de Franse autoriteiten zich niet op het gewettigde vertrouwen mogen beroepen om zich aan de normale mededingingsregels te onttrekken. Gelet op de voortdurende briefwisseling tijdens het onderzoek sinds 1991 en de vele expertiserapporten die vanaf de inleiding van de procedure zijn opgesteld, wordt erkenning van een gewettigd vertrouwen in het onderhavige geval vanaf de indiening van de klacht uitgesloten. Uit deze briefwisseling blijkt dat de Franse autoriteiten en Crédit Mutuel er zeker vanaf 1991 volledig van op de hoogte waren dat er een probleem was inzake de verenigbaarheid met de mededingingsregels.

VI. CONCLUSIE

- (198) Op grond van het voorafgaande is de conclusie gewettigd dat Crédit Mutuel een gecumuleerde niet-gekapitaliseerde winst van 1 074 miljoen FRF op het mechanisme van het Livret bleu heeft gemaakt, die de kosten (inclusief een normale winstmarge) van de door de staat opgedragen taak inzake de distributie van het Livret bleu heeft overschreden, zelfs voordat de resultaten van het Livret bleu over de jaren 1999 en 2000 in aanmerking zijn genomen.
- (199) De Commissie onderstreept dat de in het Verdrag in artikel 86, lid 2, bedoelde afwijking strikt moet worden toegepast, alleen in uitzonderlijke gevallen. Dat is overigens de uitlegging van het Hof, dat aangeeft dat deze bepaling de voorwaarden vaststelt waaronder ondernemingen belast met het beheer van diensten van algemeen economisch belang, bij uitzondering aan de regels van het Verdrag kunnen ontkomen ⁽⁶⁶⁾. Deze strikte
- (202) De toekenning aan Crédit Mutuel van het distributierecht inzake het Livret bleu behelst staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het Verdrag. Op die steun is geen van de uitzonderingen van artikel 87, leden 2 en 3, van het Verdrag van toepassing.
- (203) De in artikel 86, lid 2, van het Verdrag bedoelde uitzondering kan slechts gedeeltelijk worden toegepast, daar, zoals uit het voor rekening van de Commissie uitgevoerde accountantsonderzoek blijkt, de over de periode verleende compensaties niet strikt beperkt worden tot de meerkosten in verband met de taak van algemeen economisch belang, die in aanmerking kunnen worden genomen. Daar dit de enige mogelijke uitzonderingsbepaling was, op grond waarvan maatregelen hadden kunnen worden vrijgesteld van de verplichtingen die zijn vastgelegd in de mededingingsregels, met name van het verbod in artikel 87, lid 1, volgt daaruit dat het gedeelte van de aan Crédit Mutuel verleende staatsmiddelen dat de dekking van de nettokosten van het aantrekken en het beheer van het Livret bleu overschrijdt, met inachtneming van een normale rentabiliteitsmarge, een over-

⁽⁶⁶⁾ Arrest van 27 oktober 1997 in zaak C-159/94, Commissie/Frankrijk, punt 48, Jurisprudentie 1997, blz. I-5815.

compensatie van de kosten van de openbare-dienstverplichting vormt, en dus met de gemeenschappelijke markt onverenigbare staatssteun inhoudt,

tant van de Commissie aangebrachte correcties. De Franse autoriteiten dienen deze bedragen te kapitaliseren tegen de referentierentevoet van de Commissie tot de datum van de terugvordering van de onverenigbare steun.

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

1. De door Frankrijk ten gunste van Crédit Mutuel genomen maatregelen ter vergoeding van het aantrekken en het beheer van spaargelden, gereguleerd onder het mechanisme van het „Livret bleu”, behelzen staatssteun die onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt.

2. Op deze steunmaatregelen is geen van de uitzonderingen in het kader van artikel 87, leden 2 en 3, van het Verdrag, van toepassing. De uitzondering van artikel 86, lid 2, van het Verdrag is gedeeltelijk van toepassing op de steunmaatregelen, voorzover deze onmisbaar zijn met het oog op de vervulling van een taak van algemeen economisch belang die door de staat aan Crédit Mutuel is opgedragen. De steunmaatregelen die de kosten van het aantrekken en het beheer van het Livret bleu overschrijden, kunnen niet als verenigbaar met het gemeenschappelijk belang worden aangemerkt.

Artikel 2

1. Frankrijk vordert de met de gemeenschappelijk markt onverenigbare steun die sinds 1 januari 1991 aan Crédit Mutuel is verleend, van Crédit Mutuel terug. Het bedrag van de onverenigbare steun over de periode 1991-1998 vloeit voort uit de kapitalisatie tegen de referentierentevoet van de Commissie van de volgende jaarlijkse bedragen:

(in miljoen FRF)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Bedragen	1 096	505	301	-471	-135	-87	-156	20

Aan dit bedrag moet het resultaat van de analytische boekhouding van het Livret bleu voor de jaren 1999 en 2000 worden toegevoegd, dat de Franse autoriteiten dienen te beoordelen volgens de door de accountants van Arthur Andersen gehanteerde methode en met inachtneming van de door de consul-

2. Frankrijk wijzigt het vergoedingstarief inzake de uitstaande bedragen op het Livret bleu dat door de Caisse des Dépôts et Consignations aan Crédit Mutuel wordt betaald, zodanig dat er in de toekomst geen sprake meer is van enige steun die de in aanmerking komende kosten van het aantrekken en het beheer van spaargelden overschrijdt.

3. De Franse autoriteiten gelasten Crédit Mutuel een gescheiden boekhouding voor het Livret bleu in te voeren en die te publiceren.

4. De Franse autoriteiten zenden de Commissie het jaarverslag van de bank en een driejaarlijks verslag inzake de boekhouding van het Livret bleu.

5. De Commissie voert elke inspectie uit die zij nuttig acht om te controleren of de steun aan Crédit Mutuel strikt evenredig is met de taak van algemeen economisch belang die haar is toevertrouwd. Wanneer zij dit noodzakelijk acht, geeft zij consultants opdracht om de analytische boekhouding van het Livret bleu te controleren.

Artikel 3

Frankrijk deelt de Commissie binnen twee maanden na de datum van de kennisgeving van deze beschikking mede welke maatregelen het heeft genomen om aan deze beschikking te voldoen.

Artikel 4

Deze beschikking is gericht tot de Franse Republiek.

Gedaan te Brussel, 15 januari 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie